

S-091-02

Driftsgranskinger i jord- og skogbruk

Regnskapsresultater 2001

Account results in agriculture and forestry 2001

91. regnskapsar

Tittel	Driftsgranskinger i jord- og skogbruk. Regnskapsresultater 2001
Utgiver	Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
Utgiversted	Oslo
Utgivelsesår	2002
Antall sider	215
ISBN	82-7077-490-1
ISSN	0333-2500
Emneord	regnskapsresultater, regnskapsstatistikk, landbruksøkonomi, skogbruksøkonomi, driftsregnskap, landbruksstatistikk

Litt om NILF

- Forskning og utredning angående landbrukspolitikk, matvaresektor og -marked, foretaksøkonomi, nærings- og bygdeutvikling.
- Utarbeider nærings- og foretaksøkonomisk dokumentasjon innen landbruket; dette omfatter bl.a. sekretariatsarbeidet for Budsjettnemnda for jordbruket og de årlige driftsgranskinger i jord- og skogbruk.
- Gir ut rapporter fra forskning og utredning. Utvikler hjelpemidler for driftsplanlegging og regnskapsføring.
- Finansieres over Landbruksdepartementets budsjett, Norges forskningsråd og gjennom oppdrag for offentlig og privat sektor.
- Hovedkontor i Oslo og distriktskontor i Bergen, Trondheim og Bodø.

Forord *Foreword*

Driftsgranskingene i jord- og skogbruk viser resultater for gardsbruk der en betydelig del av familiens inntekt kommer fra jord- og/eller skogbruk. Formålet med undersøkelsen er å gi kunnskap om økonomiske forhold i landbruket til bønder, offentlig forvaltning, veiledere og andre.

For 2001 inngår driftsregnskap fra 948 bruk i undersøkelsen. På 206 av disse brukene er det utført en egen undersøkelse av økonomiske forhold i gardsskogbruket. Driftsregnskapene er utarbeidet på grunnlag av skatteregnskap og tilleggsopplysninger om bruk av areal, oppnådde avlinger og arbeidsinnsats. Prinsippene for utarbeiding av driftsregnskap og utforming av publikasjonen er i stor grad de samme som tidligere. Variasjoner innenfor enkelte driftsformer er presentert sammen med resultatene i kapittel 2. Nytt fra og med i fjor er at alle grunn- og distriktstilskudd på kjøtt og melk er spesifisert og ikke lenger presenteres som en del av produksjonsinntekten for husdyr. Tilsvarende er alle oppnådde produktpriser oppgitt helt uten tilskudd.

Driftsgranskinger i jord- og skogbruk er utarbeidet ved stor felles innsats av medarbeidere både ved NILFs hovedkontor og ved distriktskontorene.

The survey of account statistics for agriculture and forestry shows results for farms where most of the family's total income is derived from the holding. The objective of the survey is to provide information on financial conditions in agriculture for farmers, the public administration, advisers and others.

For 2001, management accounts for 948 holdings are included in the survey. For 206 of these, a separate survey of account statistics for farm forestry has been carried out. The management accounts are drawn up on the basis of tax accounts and additional information on the use of farmland, yields obtained, and labour input. Most principles for drawing up management accounts and the design of the publication are unchanged from last year's issue. Variation between holdings for some types of farming, is presented in chapter two together with this year's results. All production income and prices obtained per unit for livestock products are, starting last year, presented without any subsidies.

The survey of account statistics for agriculture and forestry could not be produced without the willing efforts of staff at both the main office and the regional offices of the Norwegian Agricultural Economics Research Institute.

Oslo, oktober 2002

Leif Forsell

Innhold

	Side
SAMMENDRAG	9
1 FORMÅL, UTVALG OG METODE	15
1.1 Formål	15
1.2 Utvalgsprinsipper og utvalgsmetode.....	15
1.3 Inndelingskriterier.....	17
1.3.1 Inndelingskriterier i jordbruksdelen.....	17
1.3.2 Inndelingskriterier i skogbruksdelen.....	19
1.4 Representativitet.....	20
1.4.1 Representativitet for jordbruket	20
1.4.2 Representativitet for skogbruket	21
1.5 Prinsipper for regnskapsoppjøret.....	21
1.6 Resultatmål og resultatberegning.....	22
1.6.1 Resultatberegning for jordbruket	22
1.6.2 Resultatmål for brukerfamiliens samlede inntekt	23
1.6.3 Resultatmål for skogbruket	24
1.6.4 Variasjon i resultatene innenfor noen produksjoner.....	24
1.7 Definisjoner og begrepsforklaringer	25
2 DRIFTSGRANSKINGER – RESULTATER FOR 2001	31
2.1 Jordbruk	31
2.1.1 Arbeidsforbruk.....	31
2.1.2 Areal.....	32
2.1.3 Eiendeler og investeringer i jordbruket.....	32
2.1.4 Avlinger	34
2.1.5 Husdyrproduksjon.....	35
2.1.6 Oppnådde produktpriser	36
2.1.7 Kostnader.....	38
2.1.8 Inntekter.....	39
2.1.9 Oppnådde resultater.....	40
2.2 Driftsformer i jordbruket	43
2.2.1 Produksjon av kumelk og storfekjøtt	43
2.2.2 Variasjon innenfor produksjon av kumelk og storfekjøtt	47
2.2.3 Kumelkproduksjon og svinehold.....	56
2.2.4 Korn dyrking i kombinasjon med kumelk- og storfekjøtt- produksjon.....	57
2.2.5 Kumelkproduksjon og sauehold	58
2.2.6 Kornproduksjon	59
2.2.7 Variasjon innenfor kornproduksjon	60

2.2.8	Sauehold	64
2.2.9	Variasjon innenfor sauehold	64
2.2.10	Geitemelkproduksjon.....	67
2.2.11	Korndyrking og svinehold.....	68
2.2.12	Andre driftsformer	69
2.3	Driftsgranskinger i gardsskogbruket.....	70
2.3.1	Grunnlagsmaterialet for undersøkelsen	70
2.3.2	Framdrift.....	71
2.3.2.1	Avvirkning og transport.....	71
2.3.2.2	Arbeidskraft.....	71
2.3.3	Økonomisk oversikt.....	72
2.3.3.1	Produksjonsinntekter.....	72
2.3.3.2	Kostnader	72
2.3.3.3	Resultat.....	73
2.3.3.4	Investering og finansiering.....	74
2.3.3.5	Balansen	74
2.3.4	Hovedtrekk ved årets driftsgranskinger i skogbruket	74
2.4	Samlet økonomisk resultat for brukerfamilien.....	75
2.4.1	Balanse.....	75
2.4.2	Nettoinntekt per familie	76
2.4.3	Tilgang på og bruk av midler	77
2.5	Sammenligning med andre yrkesgrupper.....	80
3	TI ÅRS OVERSIKT, 1992–2001.....	83
3.1	Resultatmål i jordbruket.....	83
3.2	Eiendeler og gjeld	89
3.3	Gardsskogbruket.....	93
	SUMMARY	97
1	PURPOSE, SAMPLE AND METHODS	103
1.1	Purpose.....	103
1.2	Principles and methods of samling.....	104
1.3	Criteria for classification	104
1.3.1	Agriculture.....	104
1.3.2	Forestry.....	105
1.4	Representativeness	105
1.4.1	Distribution of agricultural holdings.....	105
1.4.2	Distribution of forestry holdings.....	106
1.5	Accounting principles	106
1.6	Result measures and calculations	107
1.6.1	Calculation of results in agriculture.....	107
1.6.2	Result measures: The family's total income	108
1.6.3	Calculation of results in forestry.....	109
1.7	Definition and explanations of terms.....	109

HOVEDTABELLER. MAIN TABLES

1	Bruksstørrelse i dekar og brukers alder. <i>Size of holdings in decares and age of farmer</i>	118
2	Bruk av jordbruksarealet i dekar. <i>Use of agricultural area in decares.</i>	120
3	Avling i kg per dekar. <i>Crop yields in kg per decare</i>	122
4	Avling i FEm per dekar. <i>Crop yields in feed units milk per decare</i>	123
5	Buskapens størrelse i gjennomsnitt per bruk. <i>Number of livestock per holding</i>	124
6	Husdyrproduksjon. <i>Livestock production</i>	126
7	Arbeidsforbruk per bruk i fullverdige timer. <i>Labour input, hours per holding</i>	128
8	Oppnådde priser på garden i kroner per kg/l/stk. <i>Prices at farm gate, in NOK per kg/l/ animal</i>	130
9	Eiendeler i jordbruket per 31.12 i 1000 kroner per bruk. <i>Agricultural assets, NOK 1000 per holding at end of year</i>	132
10	Nyanlegg, avskrivninger, salg, tilskudd og nettoinvestering i jordbruket i 1000 kroner per bruk. <i>Investment, depreciation, sales, grants and net investment in agriculture, NOK 1000 per holding</i>	136
11	Nyanlegg, avskrivninger, salg, tilskudd og nettoinvestering for skogbruk, annen næring og privat i 1000 kroner per bruk. <i>Investments, depreciation, sales, grants and net investment in forestry, other occupations and private in NOK 1000 per holding</i>	138
12a	Eiendeler per 31.12 i 1000 kroner per bruk. <i>Assets on 31 December, in NOK 1000 per holding</i>	140
b	Gjeld og egenkapital per 31.12 i 1000 kroner per bruk. <i>Debts and own capital on 31. December, in NOK 1000 per holding</i>	142
13a	Variable kostnader i 1000 kroner per bruk. <i>Variable costs, NOK 1000 per holding</i>	144
b	Faste kostnader og kostnader ialt i 1000 kroner per bruk. <i>Fixed costs and total costs, NOK 1000 per holding</i>	146
14a	Produksjonsinntekter i 1000 kroner per bruk. Planteprodukter. <i>Output, NOK 1000 per holding. Total crop products</i>	148
b	Produksjonsinntekter i 1000 kroner per bruk. Husdyrprodukter. <i>Output, NOK 1000 per holding. Livestock products</i>	150
c	Produksjonstillegg, tilskudd, andre inntekter og produksjonsinntekter i alt i 1000 kroner per bruk. <i>Grants, other income and total output. NOK 1000 per holding</i>	152
15	Netto mekaniseringskostnad i 1000 kroner per bruk. <i>Net costs of mechanisation, NOK 1000 per holding</i>	154
16	Driftsresultat i jordbruket. 1000 kroner per bruk <i>Operating result in agriculture NOK 1000 per holding</i>	156
17	Drift og driftsresultat ved ulike driftsformer. <i>Summary of accounts for different types of farming</i>	158

a	Melk og melk/storfeslakt. <i>Combined dairy and beef farming</i>	158
b	Melk og svinehold. <i>Combined dairy and pig farming</i>	174
c	Melkeproduksjon og sauehold. <i>Combined dairy and sheep farming</i>	178
d	Kornproduksjon. <i>Cereal production</i>	182
e	Kornproduksjon og svinehold. <i>Combined cereal and pig farming</i>	188
f	Kombinert kornproduksjon, melkeproduksjon og storfeslakt <i>Combined cereal production, dairy and beef farming</i>	192
g	Sauhold. <i>Sheep farming</i>	196
h	Geitmilkproduksjon. <i>Production of goat milk</i>	202
18	Regnskaps sammendrag i 1000 kroner per familie. <i>Summary of accounts NOK 1000 per family</i>	204

SKOGBRUKSGRANSKINGENE. FARM FORESTRY STATISTICS:

19	Opplysninger om skogene og eierne. <i>Some characteristics of the forest and the owners</i>	206
20	Avvirkning og transport. <i>Volume cut and logging</i>	207
21	Arbeidskraft. <i>Labour input</i>	208
22	Produksjonsinntekter, kostnader og driftsoverskott. <i>Output, costs and net income forestry</i>	209
23	Driftsresultater. <i>Operating results</i>	210
24	Driftsoverskudd i jord- og skogbruk. <i>Net income agriculture and forestry</i> .	211
25	Investering og finansiering. <i>Investments and financing</i>	212
26	HOVEDTABELL FOR ALLE BRUK FRA 1954 til 1998 <i>General survey for allholdings 1954 to 1998</i>	214

Sammendrag

Kort om undersøkelsen

Hovedformålet med driftsgranskingene er å vise resultater og utvikling i økonomiske forhold på gårdsbruk der inntekter fra jordbruket har et vesentlig omfang.

Driftsgranskingene har videre følgende delmål:

Vise resultater og utvikling for brukerfamilien, og for ulike typer av bruk med hensyn til størrelse, driftsform og beliggenhet.

Gi grunnlag for sammenligninger med annen nasjonal og internasjonal statistikk.

Legge grunnlag for videre forskning og utredning.

Gi bidrag til rådgivning og undervisning.

Gi bidrag til offentlig politikk og forvaltning.

Driftsgranskingene bygger på skatteregnskap omarbeidet til driftsregnskap fra bruk fra hele landet. For regnskapsåret 2001 deltok 948 bruk. Prinsipper for omarbeidingen er beskrevet i kapittel 1. Driftsgranskingene omfatter hovedsakelig familiebruk med en arbeidsinnsats i jordbruket mellom 1800 og 6000 normerte timer. Utvalg av bruk til undersøkelsen og fordeling på landsdeler, størrelsesgrupper og driftsformer går også fram av kapittel 1.

Alle tabeller og figurer i meldinga har engelsk tekst i tillegg til den norske.

Resultater i jordbruket

Arbeidsinnsats, areal og antall husdyr

Omfanget av arbeidsinnsatsen i jordbruket i 2001, regnet som gjennomsnitt for alle deltakerbruk, har vært 2 932 timer. Sammenlignet med år 2000 har det skjedd en økning på 4 timer per bruk. Brukerfamiliene har stått for 80 prosent av den registrerte arbeidsinnsatsen på deltakerbrukene i 2001.

Gjennomsnittlig jordbruksareal i 2001 har vært 233 dekar per bruk. Sett i forhold til året før har dermed deltakerbrukenes jordbruksareal i middel blitt 10 dekar større.

Omfanget av leid jord har fortsatt å øke og er kommet opp i 63 dekar som gjennomsnitt.

Alle husdyrslag som det blir presentert tallmateriale om i driftsgranskingene, har økt i antall i 2001. Økningen er mest markert for gris.

Eiendeler og investeringer

Verdien av eiendelene i jordbruket på deltakerbrukene har i løpet av 2001 gått opp med 7 prosent, etter at det er gjennomført bruttoinvesteringer som tilsvarer kr 123 800 per driftsenhet. Nettoinvesteringene er kommet opp i kr 26 300 per bruk.

Avlinger, husdyrproduksjon og priser

I 2001 har middels avling på deltakerbrukene hatt en fôrverdi som tilsvarer 376 FEm/dekar. Dette avlingsnivået er 15 FEm/dekar lavere enn hva som ble registrert for år 2000. Det er karakteristisk for alle de vanligste jordbruksvekstene at utslagene i avlingsnivå fra 2000 til 2001 har vært beskjedne.

Leveransen av svinekjøtt fra deltakerbrukene har vært 23 prosent større i 2001 enn i 2000. For andre husdyrprodukter er det ikke registrert så store volumendringer i 2001. Mengden av levert geitemelk er økt med 7 prosent mens eggvolumet har gått ned med 4 prosent. Utskifting av deltakerbruk spiller en rolle for hvor store de registrerte volumutslagene blir.

Kornprisene som er oppnådd av deltakerne i 2001, har gjennomsnittlig vært litt lavere enn de tilsvarende prisene fra året før. Derimot har poteter og de fleste husdyrproduktene blitt priset noe høyere i 2001 enn i 2000. Saue- og lammekjøtt er et unntak fra den sistnevnte regelen og har vært gjenstand for en prisnedgang på 3 prosent.

Kostnader og inntekter

Deltakerbrukenes gjennomsnittlige totalkostnad i jordbruket har vært 8 prosent høyere i 2001 enn i 2000. Kostnadsbeløpet er kommet opp i kr 537 900 per bruk. Verdien av familiens arbeidsinnsats og rentekrav på kapital er ikke inkludert i denne summen, som utgjøres av 54 prosent faste og 46 prosent variable kostnader.

Deltakerne oppnådde i middel en 6 prosents økning i jordbruksinntekt fra 2000 til 2001. Gjennomsnittlig jordbruksinntekt i 2001 har vært kr 735 100. Planteproduksjon har bidratt med 12 prosent og husdyrhold med 53 prosent av totalbeløpet. Resten, 35 prosent, stammer fra tilskudd, bortleie av traktor etc.

Utbetalinga av produksjonstilskudd til deltakerbrukene gikk i gjennomsnitt ned med 1 prosent fra 2000 til 2001. De av deltakerne som tilhører bruksgruppa med 50-100 dekar, har opplevd sterkest nedgang i mottatte tilskudd.

Økonomiske resultater, samlet sett og for de enkelte driftsformene

I 2001 er det i gjennomsnitt oppnådd kr 197 200 i driftsoverskudd på deltakerbrukene. Beløpet er 1 prosent høyere enn den tilsvarende summen fra året før. Jæren er fortsatt den regionen hvor deltakerne får høyest gjennomsnittlig driftsoverskudd, og der har resultatet i 2001 vært kr 279 100 per bruk.

Antall timer i et årsverk i jordbruket er i 2001 redusert fra 1875 til 1860.

Brukerfamiliens arbeidsfortjeneste per årsverk har generelt gått ned fra 2000 til 2001, og i gjennomsnitt for alle deltakerbruk er nedgangen på 4 prosent. Beløpet som viser familiens arbeidsfortjeneste per årsverk på gjennomsnittsbruket i 2001, er kr 89 600.

Vederlaget til familiens arbeid og egenkapital har gått ned med 3 prosent fra 2000 til 2001, regnet per årsverk som er utført av brukerfamilien, og kalkulert som gjennomsnitt for alle deltakerbruk. Resultatet for 2001 er kr 131 000.

Når en i stedet ser på vederlaget til *alt* arbeid og egenkapital, finner en at nedgangen mellom 2000 og 2001 har vært på 1 prosent og at gjennomsnittlig beløp i 2001, regnet per årsverk som totalt er nedlagt på deltakerbrukene, har vært kr 148 100.

Produksjon av kumelk og storfekjøtt

I datamaterialet for 2001 var det 430 deltakerbruk med kombinert kumelk- og storfekjøttproduksjon. Bruk med denne driftsformen hadde i gjennomsnitt 15,4 årskyr og et jordbruksareal på 220 dekar. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk har for disse brukene vært kr 145 100. Her har det ikke skjedd noen endring fra året før. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk har vært kr 91 900.

Kumelkproduksjon og svinehold

Deltakerbrukene med denne driftsformen har i gjennomsnitt hatt 15,2 årskyr og 14,6 avlsgriser i 2001. Middels jordbruksareal per driftsenhet har vært 204 dekar. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk har vært kr 169 700, eller 15 prosent mer enn i 2000. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk har gjennomsnittlig økt med 35 prosent fra 2000 til 2001, til kr 112 400. Bedringen i resultat skyldes at svineholdet har fått en større andel av det samlede driftsomfanget.

Kumelkproduksjon og sauehold

Driftsformen omfatter deltakerbruk som i gjennomsnitt har hatt 197 dekar jordbruksareal i 2001. Middels dyresammensetning har bestått av 11,3 årskyr og 56,0 vinterfôra sauer. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk har vært kr 133 200, det vil si en nedgang på 5 prosent fra 2000. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk har vært kr 81 900 i 2001, eller en 13 prosents reduksjon fra året før.

Kornproduksjon

Deltakerbrukene med kornproduksjon er i hovedsak lokalisert til Østlandet (81 av 92 bruk). Middels størrelse på jordbruksarealet har vært 319 dekar i 2001. Dette er 13 dekar mer enn i 2000. Vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk har beløpt seg til kr 129 700, det vil si 26 prosent lavere enn i 2000. Familienes gjennomsnittlige arbeidsfortjeneste per årsverk har i 2001 vært kr 33 800, en nedgang på 59 prosent fra året før.

Korndyrking i kombinasjon med kumelk- og storfekjøttproduksjon

Middels størrelse på jordbruksarealet blant deltakere med et slikt driftsopplegg, har vært 483 dekar i 2001. Antall årskyr har vært 21,4. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk har vært kr 190 500, eller 2 prosent mer enn i 2000. Familienes gjennomsnittlige arbeidsfortjeneste per årsverk har i 2001 vært kr 114 600. Sett i forhold til året før er det 1 prosents reduksjon av familiens arbeidsfortjeneste per årsverk.

Korndyrking og svinehold

Gjennomsnittlig jordbruksareal for deltakerbruk med denne typen kombinasjonsdrift har vært 294 dekar i 2001, og brukene har i middel hatt 34,6 avlsgriser. En positiv lønnsomhetsutvikling har funnet sted fra 2000 til 2001. Arbeid og egenkapital har oppnådd et vederlag per årsverk på kr 201 200. Dermed har dette resultatmålet økt med 36 prosent. Regnet per årsverk har familiens arbeidsfortjeneste økt med 79 prosent i gjennomsnitt, til kr 135 400.

Sauehold

For de 78 deltakerbrukene med sauehold har gjennomsnittlig areal vært 137 dekar og antall vinterfôrede sauer har kommet opp i 109. Dette er en økning på henholdsvis 8 og 7 prosent fra året før. Allikevel har vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk gått ned med 18 prosent, til kr 94 700. Familiens arbeidsfortjeneste har blitt redusert med 36 prosent fra år 2000, som for øvrig var et forholdsvis bra år for saueholdet.

Geitehold

På de deltakerbrukene som driver med geit, har brukerfamiliene opplevd en gjennomsnittlig nedgang i sin arbeidsfortjeneste per årsverk på 13 prosent. Det aktuelle beløpet har i middel utgjort kr 114 000 i 2001. Vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk har kommet opp i kr 147 700, noe som er en nedgang på 9 prosent fra 2000. Disse brukene har gjennomsnittlig hatt 99 dekar jordbruksareal og 74,9 årsgeiter i 2001.

Gardsskogbruket

Årets granskinger av gardsskogbruket er basert på resultater for 206 bruk.

Driftsgranskningene i gardsskogbruket, som er et underutvalg av brukene i materialet i jordbruket, viser tall for produksjonsgrunnet, avvirking og transport, arbeidskraft, økonomiske tall for produksjonsinntekter, kostnader og resultat, investeringer og finansiering samt balanseoppstilling.

Kapittel 3.3 viser utviklingen i siste tiårsperiode for avvirkningsnivå, arbeidstimer i jord- og skogbruk, resultat, investeringsnivå og hvordan investeringene er finansiert.

For bruk som er med i den spesielle granskningen for gardsskogbruket, var den gjennomsnittlige skogstørrelsen 1 200 daa i 2001. På disse eiendommene ble det i gjennomsnitt avvirket 92 prosent av balansekvantumet. En må tilbake til begynnelsen av 1990-tallet for å finne høyere avvirkningsprosent. Avvirkningsprosenten for foregående år var på 75 prosent. Regnet per bruk utgjorde avvirkingen 269 m³. Av totalt avvirket kvantum registrert i skogbruksgranskningene ble 63 prosent av framdrevet virke drevet med skogstraktor i 2001.

Familiens samlede arbeidsinnsats i skogbruket for alle bruk som hadde gardsskog, var i underkant av 130 timer i 2001. Arbeidsinnsatsen i jordbruket for disse familiene var i gjennomsnitt i underkant av 2 200 timer.

Driftsoverskuddet per skogeiendom gikk opp med kr 8 500 i gjennomsnitt fra 2000 til 2001 til kr 38 500. Dette utgjør 18 prosent av samlet driftsoverskudd fra jord- og skogbruk. Dersom en setter inn tariffønn for brukerfamiliens arbeidsinnsats blir overskuddet kr 22 000 i gjennomsnitt i 2001. Dette er kr 9 800 mer enn året før. Hovedårsaken til endringene skyldes økte inntekter som følge av høyere avvirking og relativt sett lavere kostnader til drift.

Pris på solgt virke var kr 326 per m³ i 2001, som er kr 3 mindre enn året før. Utregnet per m³ var produksjonsinntekta kr 341, mens kostnadene var kr 198 i 2001. Dette gir et driftsoverskudd på kr 143. Tilsvarende tall for 2000 var kr 344, kr 205 og kr 139 per m³.

Investeringene regnet av resultat før skogkultur var i gjennomsnitt 50 prosent i 2001, mot 63 prosent i 2000. Tendensen har i mange år vært at over tid blir det investert prosentvis mer i de minste skogene.

Samlet økonomisk resultat for brukerfamilien

Balanse

Verdien av alle eiendelene til den gjennomsnittlige brukerfamilien i driftsgranskingene har økt med kr 145 500 i løpet av 2001, til kr 2 309 800 ved årets slutt. Verdien ved utgangen av året var fordelt med 76 prosent på anleggsmidler og 24 prosent på omløpsmidler. Jordbrukets andel av totalkapitalen utgjorde 53 prosent, som ved det foregående årsskiftet. Knappt halvparten av omløpsmidlene var bankinnskudd og kontanter.

Samlet nettoinvestering utenom jordbruket i 2001 har i gjennomsnitt for deltakerbrukene vært kr 28 000. Mesteparten av beløpet har gått til private eiendeler. Sett i forhold til år 2000, har nettoinvesteringen utenom jordbruket økt med kr 5 000.

Middels totalgjeld på deltakerbrukene har økt med kr 76 800 fra utgangen av 2000 til utgangen av 2001 og har endt opp i et beløp på kr 929 300. Egenkapitalen økte gjennomsnittlig med kr 67 200 i løpet av året, til kr 1 380 600. Ved slutten av 2001 var gjeldsprosenten 40,2 og lå dermed nesten et helt prosentpoeng høyere enn ved forrige årsskifte. 74 prosent av gjelda var langsiktig.

Nettoinntekt

Nettoinntekten er familiens samlede inntekter etter fradrag av betalte gjeldsrenter og kår. Deltakerfamiliene har hatt kr 402 600 i middels nettoinntekt i 2001. I forhold til året før er det dermed registrert en vekst i nettoinntekt på kr 1 600.

Utviklingen fra 1992 til 2001

Kapittel 3 viser utviklingen på sentrale områder for perioden 1992 til 2001. Alle verdier i kapittel 3.1 og 3.2 er regnet om til faste 2001-kroner ved hjelp av konsumprisindeksen.

Resultater for den siste tiårsperioden viser en klar tendens til mindre driftsoverskudd i jordbruket. Ved utgangen av 2001 var driftsoverskuddet kr 197 200 per bruk, eller kr 44 700 mindre enn i 1992. I perioden 1992 til 2001 var driftsoverskuddet lavest i 1999 for alle driftsformer med unntak av korn og melk-sau.

Alle resultatmålene hadde generelt omtrent samme utvikling som registrert for driftsoverskuddet. Resultatet for 1999 skilte seg ut med svært lave verdier for alle resultatmålene.

Kapittel 3 viser også utviklingen i sammensetningen av brukerfamiliens eiendeler og totale gjeld. Målt i faste priser har verdien av eiendelene i jordbruket for gjennomsnittet av alle bruk økt relativt lite på ti år. Verdien av "andre eiendeler" viser en økning, følgelig har samlet verdi av brukerfamiliens eiendeler økt over tiårsperioden. Gjeldsprosenten har variert noe i perioden 1992 til 2001, men hadde i 2001 omtrent samme prosent som i 1992. For hele perioden har gjeldsprosenten økt med størrelse på bruket. Samtidig har gjeldsprosenten varierte mye mellom og innen de ulike landsdelene de siste ti årene.

For skogbruket er det vist oversikter for avvirkningsnivå, arbeidstimer, resultat, investeringsnivå og hvordan investeringene er finansiert.

1 Formal, utvalg og metode

1.1 Formal

Hovedformålet med driftsgranskingene er å vise resultater og utvikling i økonomiske forhold på gårdsbruk der inntekter fra jordbruket har et betydelig omfang.

Driftsgranskingene har videre følgende delmål:

- Vise økonomiske resultattall og deres utvikling for brukerfamilien, og for ulike typer av bruk med henhold til størrelse, driftsform og beliggenhet
- Gi grunnlag for sammenligninger med annen nasjonal og internasjonal statistikk
- Legge grunnlag for videre forskning og utredning
- Gi bidrag til rådgivning og undervisning
- Gi bidrag til offentlig politikk og forvaltning

Siden 1950 har det hvert år vært med ca 1000 bruk i driftsgranskingene. Ved utvalg av bruk er det lagt vekt på at driftsgranskingene skal være representative for den delen av landbruket der storparten av brukerfamiliens inntekt kommer fra bruket.

Fra og med 1964 har en del av brukene også inngått i en egen skogbruksgransking. De siste årene har antall bruk i skogbruksgranskingen vært noe over 200.

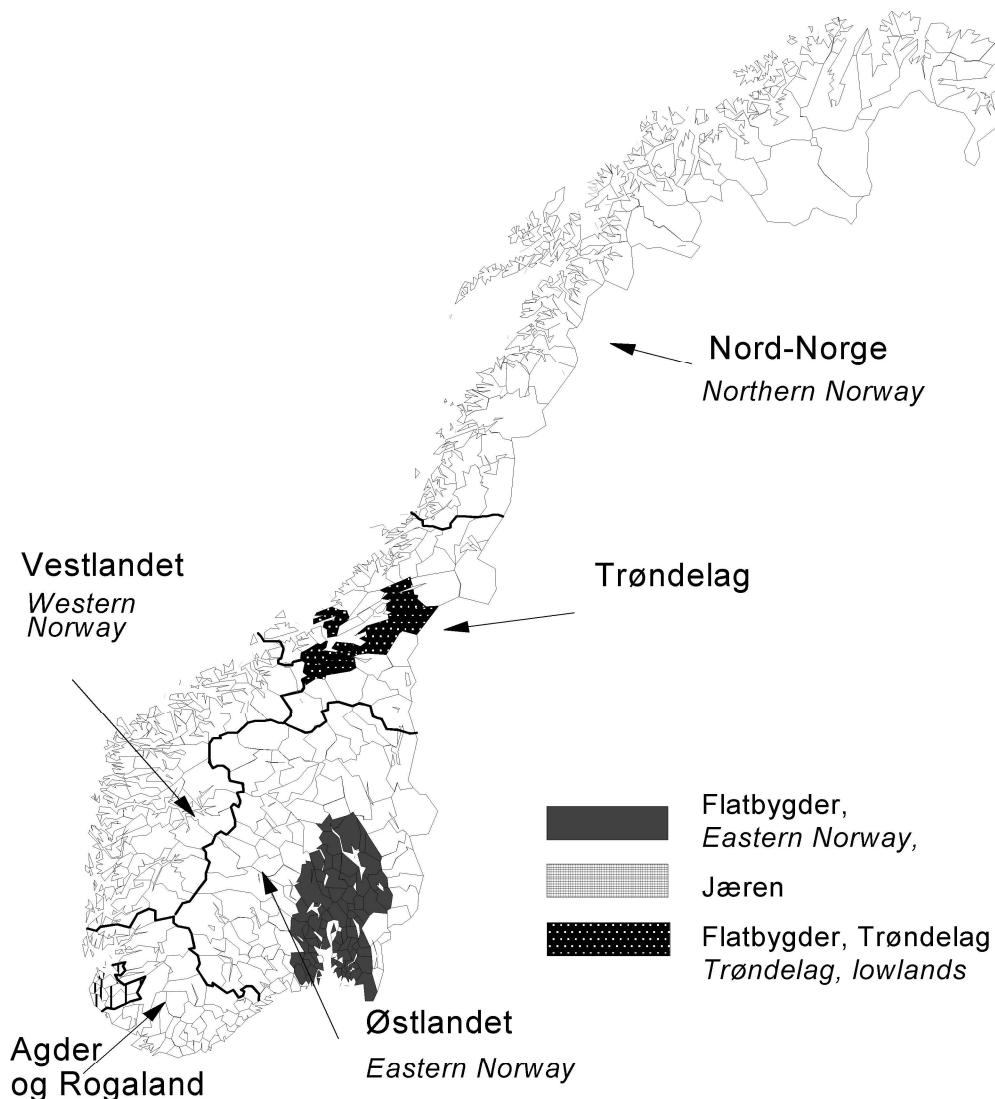
1.2 Utvalgsprinsipper og utvalgsmetode

Uttaket av nye bruk er basert på lister over brukere som er tilfeldig trukket fra Statens landbruksforvaltnings tilskuddsregister. Normerte arbeidstimer brukes som grenseverdier for utvalgspopulasjonen. Det normerte arbeidsforbruket i jordbruket skal være minst 400 timer for de brukene som skal inngå i driftsgranskingene. Ved denne normeringen brukes de samme effektivitetsnormer som i referansebruksberegningene. Med unntak av bruk

med kornproduksjon eller sauehold, er det normerte arbeidsforbruket i jordbruket mellom 1800 og 6000 normerte timer på de fleste deltakerbrukene.

Ved utvalg av bruk til driftsgranskingene er det i tillegg lagt vekt på å få en mest mulig representativ fordeling også når det gjelder skogbruket.

Deltakelsen i driftsgranskingene er frivillig. Det er ingen begrensning på hvor lenge et bruk kan være med i driftsgranskingene, men brukeren skal ikke være eldre enn 67 år. Mellom fem og ti prosent av deltakerbrukene skiftes ut årlig.

Figur 1.1 Landsdeler benyttet i driftsgranskingene i jordbruket
Regions used in agricultural statistics

1.3 Inndelingskriterier

1.3.1 Inndelingskriterier i jordbruksdelen

Landsdel

Landsdelene går fram av figur 1.1. Østlandet og Trøndelag er delt i underområdene flatbygder og andre bygder, mens Jæren er skilt ut fra Agder og Rogaland som et eget underområde. Grunnen er at flatbygdene og Jæren har et vesentlig bedre produksjonsgrunnlag enn resten av de respektive landsdelene. Inndelingen i landsdeler er nærmere omtalt på sidene 39–43 i 1980-meldingen.

Størrelsesgruppe

Materialet deles i størrelsesgrupper etter jordbruksareal slik som vist i tabell 1.1. Gruppene under 50 dekar og over 500 dekar er utelatt i noen tabeller fordi antall bruk i gruppene er lite.

Tabell 1.1 Deltakerbrukene gruppert på landsdeler og størrelsesgrupper

Holdings in the survey classified by region and size

Landsdel / <i>Regions</i>	Østlandet <i>Eastern Norway</i>		Agder og Roga- land		Vestlandet <i>Western Norway</i>	Trøndelag		Nord- Norge <i>Northern Norway</i>	Alle bruk <i>All hol- dings</i>
Størrelses gruppe <i>Size group</i>	Flat- Bygder <i>Lowlands</i>	Andre bygder <i>Other parts</i>	Jæren	Andre bygder <i>Other parts</i>		Flat- bygder <i>Lowlands</i>	Andre bygder <i>Other parts</i>		
<i>Dekar/decares</i>									
35-50	1	1			10			2	14
50-100	5	19	4	12	45			14	99
100-200	33	78	15	38	82	25	36	47	354
200-300	48	46	20	29	24	28	31	36	262
300-500	76	24	6	6	11	19	8	20	170
Over 500	40	6				3			49
Alle	203	174	45	85	172	75	75	119	948

Driftsform

Brukene fordeles på driftsformer etter arealbruk og husdyrhold. Produksjoner som utgjør mindre enn 10 prosent av total produksjon på bruket, inngår ikke i driftsformkoden. På bruk med husdyrproduksjon regnes korn som en del av fôrgrunnet. Hvis mer enn 40 prosent av jordbruksarealet brukes til kornproduksjon, blir driftsformen kombinert korn-husdyr. Av de 948 brukene som er med i driftsgranskningene i 2001, er 802 klassifisert i en av de åtte driftsformene som er med i tabellene 1.2 og 1.3 samt i hovedtabell 17. De øvrige brukene har enten mer enn to hovedproduksjoner eller de har en driftsform som er lite utbredt.

Tabell 1.2 Deltakerbrukene gruppert på landsdeler og driftsformer

Regional grouping of holdings according to type of farming

Landsdel / <i>Region</i>	Østlandet <i>Eastern Norway</i>	Agder og Rogaland	Jæren	Andre bygder <i>Other parts</i>	Vestlandet <i>Western Norway</i>	Trøndelag	Flat-bygder <i>Lowlands</i>	Andre bygder <i>Other parts</i>	Nord-Norge <i>Northern Norway</i>	Alle bruk <i>All holdings</i>
Driftsformer <i>Type of farming</i>	Flat-bygder <i>Lowlands</i>	Andre bygder <i>Other parts</i>								
Melk <i>Dairy and Beef</i>	36	66	24	43	84	43	61	73	430	
Melk-svin <i>Dairy and Pig</i>	2	8	12	6	12	1			41	
Melk-sau <i>Dairy and Sheep</i>		14	3	9	26			2	54	
Korn <i>Cereal</i>	54	27				11			92	
Korn-svin <i>Cereal and Pig</i>	29	6				11			46	
Korn-melk <i>Cereal, dairy and beef</i>	26	4		1		2			33	
Sauhold <i>Sheep</i>		24		4	18	1	13	18	78	
Geitemelk <i>Goat milk</i>		2			5			21	28	
Andre <i>Other</i>	56	23	6	22	27	6	1	5	146	
Alle <i>All holdings</i>	203	174	45	85	172	75	75	119	948	

Tabell 1.3 Deltakerbrukene gruppert på størrelsesgrupper og driftsformer

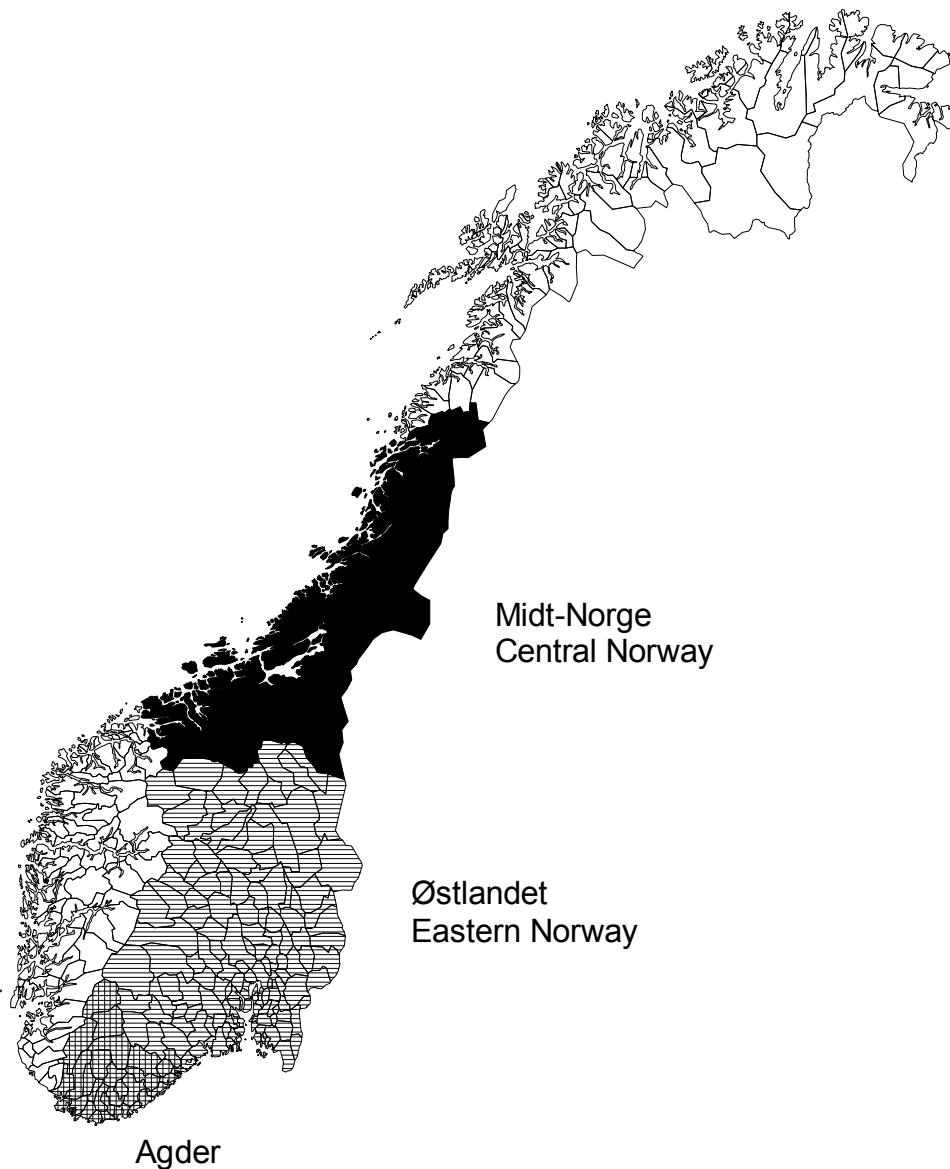
Holdings in the survey classified by size and type of farming

Størrelsesgruppe <i>Size group</i>	35-50 dekar	50-100 dekar	100-200 dekar	200-300 dekar	300-500 dekar	Over 500 dekar	Alle bruk <i>All holdings</i>
Driftsform <i>Type of farming</i>	<i>decares</i>	<i>decares</i>	<i>decares</i>	<i>decares</i>	<i>decares</i>	<i>decares</i>	
Melk <i>Dairy and Beef</i>	1	23	178	154	70	4	430
Melk-svin <i>Dairy and Pig</i>		3	24	9	4	1	41
Melk-sau <i>Dairy and sheep</i>		6	23	20	5		54
Korn <i>Cereal</i>		3	21	26	28	14	92
Korn-svin <i>Cereal and Pig</i>		2	13	11	16	4	46
Korn-melk <i>Cereal, dairy and beef</i>			1	3	17	12	33
Sauhold <i>Sheep</i>	3	25	36	13	1		78
Geitemelk <i>Goat's milk</i>	1	12	15				28
Andre <i>Other</i>	9	25	43	26	29	14	146
Alle <i>All holdings</i>	14	99	354	262	170	49	948

1.3.2 Inndelingskriterier i skogbruksdelen

Landsdel

Alle skogeiendommene i utvalget ligger i barskogområdene og det er brukt følgende inndeling i landsdeler: Østlandet, Agder og Midt-Norge. Landsdelen Midt-Norge består av Trøndelagsfylkene, Helgeland i Nordland fylke og Møre og Romsdal fylke nord for Romsdalsfjorden. Inndelingen er følgelig noe annerledes i skogbruksdelen enn i jordbruksdelen, se figur 1.2.

Figur 1.2 Landsdeler benyttet ved skogbruksgranskingen
Regions used in forestry statistics

Balansekvantum

Materialet er delt inn i fire størrelsesgrupper etter størrelsen på balansekvantumet. Skogenes fordeling på landsdeler og størrelsesgrupper går fram av tabell 1.5.

Avvirkningskvantum

Brukene er gruppert etter avvirkning for salg. Bruk uten avvirkning eller avvirkning bare til gards- og husbehov samles i en egen gruppe. Årets avvirkningskvantum er brukt som inndelingskriterium for bruk med avvirkning til salg i tillegg til eventuell gards- og husbehov. Dette er gjort for å belyse hvordan det økonomiske resultatet avhenger av produsert mengde. Det er benyttet følgende størrelsesgrupper:

- Samlet avvirkning < 100 m³
- Samlet avvirkning 100 – 199 m³
- Samlet avvirkning 200 – 399 m³
- Samlet avvirkning ≥ 400 m³

1.4 Representativitet

Dersom det er fem eller færre bruk i en gruppe, oppgis ikke gruppegjennomsnitt, men brukene teller med i de totale gjennomsnittstallene.

1.4.1 Representativitet for jordbruket

I tabell 1.4 er deltakerbrukenes fordeling på størrelsesgrupper sammenlignet med alle bruk i landet over 5 dekar, der minst 50 prosent av pensjonsgivende inntekt for bruker og eventuell ektefelle eller samboer kommer fra bruket. Tabellen viser at driftsgranskingene har med litt for få små bruk. Driftsgranskingene har heller ikke med bruk som er mindre enn 35 dekar. Det er også en liten overvekt av større bruk. For å skaffe store nok grupper av bruk til en del typiske driftsformer, har hensynet til representativitet innen størrelsesgruppe og landsdel til en viss grad måttet vike.

Tabell 1.4 Prosentvis fordeling av driftsgranskingsbrukene i 1999 og 2001, sammenlignet med tall fra SSBs Jordbruksstatistikk 1999

Classification of holdings in the account statistics 1999 and 2001 and the agricultural statistics 1999. Per cent

Arealgrupper, dekar per bruk <i>Size groups, decares per holding</i>	Driftsgranskingene <i>Account statistics</i>		SSBs Jordbruksstatistikk <i>Agricultural statistics</i>
	1999	2001	1999
5-50	2	2	6
50-100	12	10	14
100-200	42	37	39
200-500	40	46	37
> 500	4	5	4

1.4.2 Representativitet for skogbruket

I tabell 1.5 er det foretatt en sammenligning med tall fra Landbrukstellinga 1989. Dette er gjort for å vurdere om driftsgranskningene i gardsskogbruket er representative. Tallene er noe gamle, men tellingene i 1999 omfattet ikke skogbruk.

De fleste av de store skogene ligger på Østlandet, mens de middels store og små skogene er jevnt fordelt på landsdelene.

Tabell 1.5 Fordeling av balansekvantum på landsdeler og størrelsesgrupper sammenlignet med Landbrukstellinga 1989. Prosent

Sustainable yield by region and size group compared with figures from The 1989 Census of Agriculture and Forestry. Percentages

Landsdeler	Driftsgransk- ingene	Landbruks- telling 1989	Størrelses- grupper m ³ per ar	Driftsgransk- ingene	Landbruks- telling 1989
<i>Regions</i>	<i>Account</i>	<i>statis- tics</i>	<i>Census of</i>	<i>Account</i>	<i>statis- tics</i>
			<i>Size groups in</i>		<i>Census of</i>
		<i>Census of</i>	<i>m³ per year</i>		<i>Agriculture and</i>
		<i>Agriculture and</i>			<i>Forestry</i>
		<i>Forestry</i>			
Østlandet <i>Eastern Norway</i>	66	70	50 - 99	6	10
			100 - 199	13	18
Agder <i>Agder</i>	12	6	200 - 399	28	23
Midt-Norge <i>Central Norway</i>	22	24	400 -	53	49

1.5 Prinsipper for regnskapsoppgjøret

For hvert av deltakerbrukene omarbeider NILF skatteregnskapet til et driftsregnskap. De viktigste forskjellene mellom skatteregnskap og driftsregnskap er:

- Arbeid utført i regnskapsåret av kårfolk eller av familiemedlemmer utenom *familien* (se kap. 1.7), regnes i driftsregnskapet som leid arbeid og verdsettes som hovedregel etter tariff. I skatteregnskapet posteres bare faktiske lønnskostnader.
- I driftsregnskapet lages det et klarere skille mellom jordbruk, skogbruk, annen næring og privat enn det som gjøres i skatteregnskapet. Dette fører til at enkelte inntekts- og kostnadsposter helt eller delvis kan bli overført fra f.eks. jordbruk til skogbruk eller omvendt.
- Utgifter og inntekter i forbindelse med hovedbygningen og kårbygningen blir i driftsregnskapet overført fra jordbruket til privat.
- Produksjonsinntektene i jordbruket deles i tre hovedgrupper: inntekter fra planteproduksjon, inntekter fra husdyrproduksjon og samleggruppen med produksjonstilskudd og andre inntekter. I skogbruket brukes inndelingen virkesinntekter, driftstilskudd og andre inntekter. I både jordbruks- og skogbruksdelen er kostnadene gruppert i faste og variable kostnader.
- De enkelte inntekts- og kostnadsposter i driftsregnskapet er korrigert for endringer i balanseverdier (statusverdier).
- Buskapen blir i driftsregnskapet som hovedprinsipp verdsatt etter slakteverdi. Se også kapittel 1.7 under stikkordet *buskap*.

- Det benyttes lineære avskrivninger i driftsregnskapet, mens det i skatteregn-skapet brukes saldoavskrivninger. Gevinst eller tap ved avhendelse av anleggs-midler nedskrives eller avskrives. Disse forholdene er nærmere beskrevet i kapittel 1.7 under stikkordene *avskrivninger og frasalg*.
- Lager av egenproduserte varer for salg verdsettes i driftsregnskapet til antatt salgs-verdi på verdsettingstidspunktet, i skatteregnskapet brukes variable tilvirknings-kostnader.
- I driftsregnskapet er det satt inn vederlag for familiens arbeid med nyanlegg. Dette vederlaget balanseføres sammen med de øvrige nyanleggskostnadene samtidig som vederlaget er skilt ut fra jord- og skogbruksdriften som en egen inntektspost.
- Driftsregnskapet inkluderer data for tilgang og innsats av ulike ressurser. For jord-bruket registreres jordbruksareal, arealdisponering, arbeidsinnsats og oppnådde av-linger. For skogbruket registreres balansekvantum samt enkelte tekniske data ved-rørende årets drift.
- I skatteregnskapet blir resultatet for skogbruket fastsatt som et gjennomsnittsresul-tat for de fem siste årene, mens det i driftsregnskapet brukes det faktiske resultat i det enkelte regnskapsår.
- Skogavgiftsmidler blir i driftsregnskapet behandlet som fondsavsetninger, og en ser bort fra disse posteringene. Det vil si at trukket avgift ikke blir utgiftsført i trekkåret, og at tilbakebetalte avgift ikke blir inntektsført i utbetalingsåret.
- Anlegg av skogsveier blir direkte utgiftsført i skatteregnskapet, men balanseføres i driftsregnskapet.

1.6 Resultatmal og resultatberegning

I driftsgranskingene brukes flere resultatmål hvorav de mest brukte er uthevet i dette kapitlet. Restmetoden er benyttet for å komme fram til de enkelte resultatmål. Denne metoden går ut på å regne ut hva som blir igjen til dekning av enkelte faktorer når andre faktorer har fått kostnadsdekning. En del av resultatmålene er nærmere forklart i kapittel 1.7 «Definisjoner og begrepsforklaringer».

1.6.1 Resultatberegning for jordbruket

- Produksjonsinntekter inklusive tilskudd
- Variable kostnader
- = **Dekningsbidrag**
- Faste kostnader eksklusive avskrivninger
- = Resultat før avskrivninger
- Avskrivninger
- = **Driftsoverskudd**

Driftsoverskuddet er den godtgjøring familien får for eget arbeid og for egen og lånt kapital. Fordelingen av driftsoverskuddet på arbeidsvederlag og forrentning av kapital gjøres på flere måter i driftsgranskingene:

- 1) Driftsoverskudd
- Rentekrav på kapital bundet i jordbruket
= **Familiens arbeidsfortjeneste**
+ Kostnader til leid hjelp
= **Lønnsevne**
- 2) Driftsoverskudd
- Familiens arbeidsvederlag
= **Forrentning**
- 3) Driftsoverskudd
+ Kostnader til leid arbeid
- Jordbrukets andel av gjeldsrenter og kår
= **Vederlag til arbeid og egenkapital**
- 4) Driftsoverskudd
- Jordbrukets andel av gjeldsrenter og kår
= **Vederlag til familiens arbeid og egenkapital**

Familiens arbeidsfortjeneste, vederlag til arbeid og egenkapital og vederlag til familiens arbeid og egenkapital kalkuleres også per årsverk á 1860 registrerte timer. (Tidligere var et årsverk lik 1875 timer.) Lønnsevne beregnes ofte per arbeidstime.

Rentekravet er for 2001 satt til 7 prosent av eiendeler i jordbruket som i de to foregående årene. Det var henholdsvis 6,5, 6, 6,5, 7, 8 og 9 prosent i 1998, 1997, 1996, 1995, 1994 og 1993. I de seks årene før var rentekravet satt til 10 prosent.

1.6.2 Resultatmal for brukerfamiliens samlede inntekt

Som et uttrykk for brukerfamiliens samlede inntekt, benyttes nettoinntekt som beregnes på følgende måte:

- Driftsoverskudd, jordbruk
- + Driftsoverskudd, skogbruk
- + Driftsoverskudd, tilleggsnæring
- + Driftsoverskudd, andre næringer
- + Lønnsinntekt og pensjoner
- + Familiens arbeid på nyanlegg, innsatt verdi
- + Renteinntekter
- = **Samlet arbeidsvederlag og forrentning**
- Renteutgifter
- Kår
- = **Nettoinntekt**

Brukerfamiliens private forbruk beregnes ut fra hva de har betalt i skatt, endringer i balansen og diverse private og offentlige overføringer som ikke er tatt med ved beregning av nettoinntekt:

- Nettoinntekt
- Verdiregulering debet
(tap på fordringer, levert arveforskudd/gaver, m.m)
- + Verdiregulering kredit (barnetrygd, mottatt arv/gaver osv.)
- Sum egenkapital i utgående balanse (UB)
- + Sum egenkapital i inngående balanse (IB)
- Betalte skatter
- = **Privatforbruk** (eksklusive skatter)

1.6.3 Resultatmal for skogbruket

Resultatmålene i skogbruksdelen er bygd opp litt annerledes enn i jordbruksdelen. Det er beregna lønnsomhetsmål både før og etter skogkulturtiltak.

Det er ikke tatt hensyn til endringen i den stående trekapitalen ved resultatmålingen i skogbruket.

- Produksjonsinntekter
- Kostnader eksklusive skogkultur
- = Resultat før skogkultur
- Skogkultur (netto)
- = **Driftsoverskudd**

Det er satt inn kalkulert vederlag for familiens egen arbeidsinnsats. Dette gjøres for å kunne sammenligning av virkningskostnadene med annen skogstatistikk .

- Bruttoinntekt ved avvirkning
- Variable kostnader inklusive verdi av eget arbeid
- = **Rånetto**
- + Andre inntekter
- = Resultat før avskrivning
- Avskrivninger
- = Driftsresultat før skogkultur
- Skogkultur (netto) inklusive verdi av eget arbeid
- = **Driftsresultat**
- +/- Skogavgift
- = Driftsresultat etter skogavgift

1.6.4 Variasjon i resultatene innenfor noen produksjoner

Bak gjennomsnittstallene ligger det store variasjoner fra bruk til bruk.. Spredningen i materialet innen produksjonene korn, sau, melk og storfeslakt, belyses for noen størrelsesgrupper. Det er beregnet standardavvik som viser variasjon rundt gjennomsnittet i gruppen, og middelerverdier for den beste og dårligste tredelen av brukene i gruppen. Disse gruppene har alle forholdsvis mange bruk. Beregningsmetodene avviker noe fra hovedtabell 17.

1.7 Definisjoner og begrepsforklaringer

Anleggsmidler er eiendeler som er bestemt til varig eie eller bruk; det vil si alle eiendeler unntatt omløpsmidler. Anleggsmidlene har en funksjonstid i foretaket på over ett år. Eksempler på anleggsmidler er jord- og skogbruksarealer, driftsbygninger, maskiner og produksjonsdyr.

Arbeid: Både leid arbeid og *familiens* arbeid registreres i timer etter medgått arbeidstid. For personer under 18 eller over 65 år, regnes arbeidstimene om til fullverdige timer etter følgende reduksjonstabell:

Alder	Multiplikasjonsfaktor
12–14 år	0,6
15–16 år	0,8
17 år	0,9
66–70 år	0,9
over 70 år	0,7

Kårfolk og familiens barn over 17 år som har arbeidet i jord- eller skogbruket, føres som leid hjelp i driftsregnskapet. Familiens arbeid på nyanlegg blir ført særskilt da vederlag for dette arbeidet blir balanseført.

Familiens arbeidsinnsats i de ulike yrkesgrenene registreres ved ukentlige noteringer eller årlig ved intervju utført av NILFs medarbeidere.

Arbeidskapital er omløpsmidler minus kortsiktig gjeld. Arbeidskapitalen er et uttrykk for familiens likvide situasjon.

Avlinger registreres som lagringsdyktig avling. For korn vil det si kilo med 15 prosent vanninnhold. Andre vekster registreres som kilo innhøstede rotvekster og poteter, kilo innkjørt høy, m³ ferdig surfôrmasse, FEm oppfôret gras, grønnfôr og beite. Alle avlinger omregnes til FEm per daa.

Avskrivninger defineres som planmessig fordeling av eiendelenes verdiforringelse over eiendelenes forventede levetid. Verdiforringelsen skyldes slitasje, elde, uhen-siktsmessighet eller teknisk utvikling.

I skatteregnskapet blir de fleste avskrivbare eiendeler avskrevet etter saldo-prinsippet; det vil si etter en viss prosent av eiendelens bokførte verdi. Dette prinsippet fører til at de årlige avskrivningene avtar etter hvert som eiendelene blir eldre. De avskrivbare eiendelene er delt i ulike avskrivningsgrupper hvor bygninger og anlegg avskrives individuelt, mens inventar, redskaper og maskiner avskrives kollektivt.

I driftsregnskapet benyttes lineære avskrivninger slik at den nominelle verdiforringelsen blir like stor hvert år i avskrivningsperioden (se tabell 1.6). De avskrivbare anleggsmidlene avskrives individuelt og avskrivningstiden fastsettes ut fra sannsynlig varighet eller brukstid slik at f.eks. brukt utstyr avskrives over kortere tid enn nytt. Yrkesbil, traktor og skurtresker som brukes ut over antatt levetid (ti år), blir stående i balansen med restverdi kr 1 000. Maskiner og redskaper som fortsatt er i vanlig bruk, avskrives til kr 100 i balansen.

Avskrivningssatsene for de ulike eiendeler i henholdsvis skatte- og driftsregnskapet, er ført opp i tabell 1.6.

Tabell 1.6 Balanseføring og avskrivninger i henholdsvis skatte- og driftsregnskapet

Capitalization and depreciation in the tax and management accounts

Eiendeler <i>Assets</i>	Skatteregnskap <i>Tax accounts</i>	Driftsregnskap <i>Management accounts</i>
Jord- og skogbruksarealer	Balanseføring uten avskrivning	Balanseføring uten avskrivning
Jordbruksveger	Balanseføring uten avskrivning	Balanseføring uten avskrivning
Skogsveger, varige	Direkte utgiftsføring	Balanseføring uten avskrivning
Driftsveger i skogen, enkle	Direkte utgiftsføring	Avskrivningstid max 10 ar
Nydyrking	Utgiftsføres direkte	Balanseføring uten avskrivning
Planering	Kostnadsfordeles over 10 ar	Balanseføring uten avskrivning
Frukttrær	Balanseføring uten avskrivning	Avskrivningstid 20 ar
Grøfter, lukkede	Utgiftsføres direkte	Avskrivningstid 20 ar
Grøfter, åpne	Balanseføring uten avskrivning	Balanseføring uten avskrivning
Vanningsanlegg, flyttbar	Kollektiv avskrivn. Max 20 %	Avskrivningstid 15 ar
Vanningsanlegg, fast inkl. pumpe	Individuell avskrivn. max 10 %	Avskrivningstid 20 ar
Vannledning fram til bygning	Individuell avskrivn. max 5 %	Avskrivningstid 20 ar
Driftsbygninger:		
Forventet brukstid > 20 ar	Individuell avskrivn. max 5 %	Avskrivningstid 30 ar
Forventet levetid < 20 ar (pelsdyrgarder, enkle veksthus)	Individuell avskrivn. max 10 %	Avskrivningstid 15 ar
Innredninger i driftsbygninger	Kollektiv avskrivn. Max 20 %	Avskrivningstid 15 ar
Maskiner	Kollektiv avskrivn. Max 20 %	Avskrivningstid 15 ar
Vare- og lastebiler	Kollektiv avskrivn. Max 25 %	Avskrivningstid 15 ar
Buskap	Variable oppdrettskostnader, omløpsmidler	Balanseføres etter slakteverdi
Varelager, salgsvilting	Variabel tilvirkningsverdi	Salgsverdi
Varelager, innkjøpt	Innkjøpspris	Innkjøpspris
Varelager grovfør	Variabel tilvirkningsverdi	Forverdi
Vaningshus og karboliger	Balanseføring uten avskrivning	Avskrivningstid 50 ar
Privat bil	Variierende sats avhengig av bilens alder	Avskrivningstid 15 ar

Avvirkningsprosenten er årets totale avvirkningskvantum i skogen i prosent av balansekvantumet.

Balansen er en oppstilling for brukerfamiliens eiendeler, gjeld og egenkapital 31.12.

Balanseføring, grenser: Varige eiendeler balanseføres dersom kostprisen inklusive eventuell investeringsavgift er minimum kr 15 000, samme beløpsgrense som i skatteregnskapet. For maskiner og redskap som brukes lite, kan det være aktuelt å balanseføre dem selv om kostprisen er mindre enn kr 15 000.

I skatteregnskapet balanseføres bare en eventuell standardheving ved større reparasjons- og vedlikeholdsarbeider. I driftsregnskapet vil ofte en større del av slike arbeider bli balanseført og gjort til gjenstand for enten ordinære avskrivninger eller kostnadsfordeling over en kortere tidsperiode.

Balansekvantumet er det høyest mulige kvantum målt i m³ uten bark som kan avvirket hvert år i en skog uten at avvirkningskvantumet i framtida blir mindre. Det forutsettes en bestemt investeringsinnsats i primærproduksjonen.

Bruk er en driftsenhet i landbruket. Den kan bestå av eid og/eller leid areal.

Brukeren er den som administrerer driftsenheten. Han eller hun vil som oftest være eier av hele eller deler av den faste eiendommen, og er vanligvis den som har flest arbeidstimer på bruket.

Brukerfamilien: Se *familien*.

Buskap: I skatteregnskapet er hele buskapen klassifisert som omløpsmidler og verdsett etter standardiserte enhetspriser for variable oppdrettskostnader (tilvirkningsverdier). I driftsregnskapet verdsettes buskapen som hovedprinsipp til slakteverdi med unntak av verpehøns, smågris og hester. Okser, smågriser, slaktegriser og fjørfe til slakt blir klassifisert som omløpsmidler, mens resten av buskapen blir klassifisert som anleggsmidler (produksjonsdyr). Både i skatteregnskapet og i driftsregnskapet blir voksne dyr stående i balansen med den verdi de en gang er verdsatt til.

Dekningsbidrag er produksjonsinntekter minus variable kostnader.

Driftsoverskuddet er produksjonsinntekter minus kostnader. Driftsoverskuddet er den godtgjørelse familien får for egen arbeidsinnsats og for egen og lånt kapital.

Egenkapitalen (EK) er den delen av totalkapitalen som tilhører brukerfamilien. Egenkapitalen beregnes ved å trekke samlet gjeld fra samlet verdi av eiendelene.

Eiendeler: Se stikkorda *anleggsmidler* og *omløpsmidler*.

Familien består av bruker og eventuell ektefelle, samboer eller partner og deres barn under 17 år.

Familiens arbeidsfortjeneste (beregnes bare for jordbruket) er driftsoverskuddet fratrukket kalkulert rente av eiendelene i jordbruket. Tallet viser hvilket beløp familien har igjen for arbeidsinnsatsen i jordbruksvirksomheten. Som uttrykk for jordbruks-eiendelens verdi, brukes gjennomsnittet av inngående og utgående balanse.

Familiens arbeidsvederlag er et kalkulert vederlag for familiens arbeidsinnsats. Ved beregningen tas det utgangspunkt i hva det ville ha kostet å leie tilsvarende arbeidskraft (tariff lønn), inkludert feriepenger og betaling for bevegelige helligdager. Arbeidsgiveravgiften, som er regionalt differensiert, tas også med i kalkulasjonen slik at arbeidsvederlag per time derfor varierer mellom ulike områder.

Faste kostnader er kostnader som i en gitt periode ikke endrer seg nevneverdig med omfanget av produksjonen. Eksempler på faste kostnader er avskrivninger og vedlikehold av driftsbygninger.

Frasalg: Salgsinntekter vedrørende aktiverte anleggsmidler blir behandlet forskjellig i skatteregnskapet og i driftsregnskapet. I skatteregnskapet blir gevinst eller tap ved salg av ikke avskrivbare anleggsmidler eller anleggsmidler med individuell avskrivning, periodisert over gevinst- og tapskontoen. Ved salg av anleggsmidler som avskrives som gruppe, er det ikke mulig å fastsette eventuell gevinst eller tap. Hele salgssummen blir derfor nedskrevet i vedkommende saldo-gruppe. I driftsregnskapet blir gevinst ved salg brukt til nedskrivning, tap ved salg avskrives.

Ved frasalg av jord eller skog skal den bokførte verdien av det solgte arealet nedskrives til null i driftsregnskapet. Dersom salgsinntekten er skattepliktig (salg til tomtepris), inntektsføres det resterende beløpet på tilleggsnæring. Hvis inntekten ikke er skattepliktig, føres den på verdiregulering.

Gavearbeid: I driftsregnskapet verdsettes alt arbeid i jordbruket utført av nære slektninger utenom *brukerfamilien* etter jordbrukstariff. Differansen mellom kalkulerte lønnskostnader og faktisk utbetalt lønn og arbeidsgiveravgift, betraktes som en gave til brukerfamilien og kalles gavearbeid.

Gjeldsprosenten er familiens gjeld i prosent av totalkapitalen og viser hvor stor del av eiendelene som er finansiert med fremmed kapital

Inngående balanse (IB) er balanse ved regnskapsårets begynnelse.

Investeringshyppigheten (beregnes bare for skogbruket) angir hvor mange prosent av skogene hvor det er foretatt investeringer i løpet av året.

Jordbruksareal: Arealet av hver enkelt vekst registreres i dekar med en desimal. Areal med natureng og overflatedyrket beite reduseres for uproduktivt areal slik at en kommer fram til et produktivt nettoareal. Andel av fellesbeite regnes som del av bruket. Jordbruksarealet omfatter både eget og leid areal, og det er registrert hvor stort det leide arealet er. Alle arealer er oppgitt i dekar.

Kortsiktig gjeld er gjeld som normalt forfaller til betaling innen ett år fra regnskapsavslutning, eller som er direkte knyttet til bedriftens kortsiktige omsetning av varer og tjenester.

Kostnader er verdien av varer og tjenester som er satt inn i produksjonen i regnskapsperioden.

Langsiktig gjeld er gjeld som normalt forfaller til betaling ett år eller mer etter regnskapsavslutning, og som ikke er knyttet til bedriftens kortsiktige omsetning av varer og tjenester.

Lønnsevne beregnes bare for jordbruket og viser hvor mye jordbruket kan betale for samlet arbeidsinnsats når all kapital har fått sin godtgjøring. Den angis i kroner per bruk eller kroner per time.

Lønnsevneprosenten (beregnes bare for jordbruket) viser lønnsevnen i prosent av de samlede arbeidskostnadene (familiens arbeidsvederlag samt kostnader til leid

Nettoinntekt er samlet driftsoverskudd fra all næringsvirksomhet med tillegg av lønnsinntekter, pensjoner, kalkulert vederlag for familiens arbeidsinnsats på nyanlegg samt renteinntekter, men fratrukket rente- og kårutgifter.

Nettoinvestering er nyanlegg minus avskrivninger, frasalg og investeringstilskudd.

Netto mekaniseringskostnader omfatter alle kostnader vedrørende maskininnsatsen (traktorer, skurtresker, yrkesbil og andre maskiner og redskaper), inklusive rente av bokført verdi, men fratrukket inntekter fra utleie av maskiner:

Avskrivninger og vedlikehold
+ Drivstoffkostnader
+ Leieutgifter til maskiner og redskaper
+ Rentekrav
= Brutto mekaniseringskostnader
- Leieinntekter av maskiner og redskaper
= Netto mekaniseringskostnader

Omløpsmidler er eiendeler som ikke er anskaffet for varig eie eller bruk. De har enten en funksjonstid i foretaket på under ett år eller de er knyttet til den kortsiktige omsetningen av varer og tjenester. Eksempler på omløpsmidler er bankinnskudd, kontanter, andre krav, slaktedyr og varelager.

Produksjonsinntekter er verdien av varer og tjenester som er produsert i løpet av året. Produksjonsinntektene omfatter derfor både hva som er solgt eller tatt ut til forbruk i løpet av året og endringene i lagerbeholdningene av disse produktene.

Produktivt skogbruksareal: Som produktivt skogbruksareal regnes all mark som har en produksjonsevne som minst tilsvarer produksjonskravet i laveste klasse på en bonitetskala.

Rentekrav er kalkulert rente av gjennomsnittlig verdi av eiendeler i jordbruket.

Rånetto er bruttoinntekt med fradrag av driftsbetingede kostnader eksklusive skogkultur. De driftsbetingede kostnader omfatter alt arbeid (eget og leid), leie og vedlikehold av utstyr, drivstoff, salgskostnader osv. Avskrivninger på eget utstyr tas ikke med i de driftsbetingede kostnadene.

Sparing er økning i egenkapitalen i løpet av året.

Utgående balanse (UB) er balansen ved utgangen av regnskapsåret.

Variable kostnader er kostnader som i en gitt periode forandrer seg proporsjonalt med omfanget av produksjonen slik som f.eks. såfrø, gjødsel og innkjøpt fôr. Drivstoff regnes som en fast kostnad.

Vederlag til arbeid og egenkapital (beregnes bare for jordbruket) omfatter driftsoverskuddet pluss kostnadene for leid arbeid minus jordbrukets andel av utgifter til renter og kår. Jordbrukets andel settes til verdien av eiendeler i jordbruket i prosent av sum eiendeler.

Vederlag til familiens arbeid og egenkapital (beregnes bare for jordbruket) omfatter driftsoverskuddet minus jordbrukets andel av utgifter til renter og kår. Jordbrukets andel settes til verdien av eiendeler i jordbruket i prosent av sum eiendeler.

Verdsetting: Både i drifts- og skatteregnskapet verdsettes anleggsmidlene til historisk kostpris med fradrag for eventuelle offentlige tilskudd. Dersom familien har nedlagt arbeid i forbindelse med nyanlegg, blir verdien av dette arbeidet tillagt kostprisen i driftsregnskapet. I skatteregnskapet blir anleggsmidler i skogbruket nedskrevet med eventuelt utbetalt skogavgift, mens dette ikke gjøres i driftsregnskapet. Prinsippene og størrelsen på de årlige avskrivningene er forskjellige i de to regnskapstypene (se stikkorda *avskrivninger* og *frasalg*).

Lager av innkjøpte varer føres opp i balansen til innkjøpspris med tillegg av frakt-kostnader. For innkjøpte varer benyttes samme verdsettingsprinsipp i drifts- og skatteregnskapet. I skatteregnskapet verdsettes lagerbeholdninger av egenproduserte produkter til tilvirkningsverdien. For jordbruksprodukter benyttes standardiserte enhetspriser, mens det for skogbruksprodukter brukes faktiske tilvirkningsverdier. I driftsregnskapet foretas verdsettingen av salgsprodukter til antatt salgsverdi per 31. desember i regnskapsåret. Hjemmeavlet fôr verdsettes ut fra prisen på bygg ved utgangen av regnskapsåret. Hvert grovfôrslag blir verdsatt etter fôrkonsentrasjon til en fôrenhetsverdi som er 80 prosent av byggprisen. (For halm 50 prosent.) Verdsettingen av slaktedyr er beskrevet under stikkordet *buskap*.

Årsverk: Et årsverk er i 2001 definert som 1 860 registrerte timer. I tidsrommet 1990-2000 var det 1 875 timer.

2 Driftsgranskinger – resultater for 2001

Driftsgranskingerne for jordbruket i 2001 er basert på resultater fra 948 bruk med yrkesmessig drift. Deltakerbrukene er valgt ut slik at de representerer forskjellige landsdeler og ulike driftsformer. Brukene er også inndelt i grupper ut fra størrelsen på jordbruksarealet.

Driftsgranskingerne i skogbruket omfatter 206 av de samme deltakerbrukene.

2.1 Jordbruk

2.1.1 Arbeidsforbruk

Arbeidsforbruket går fram av hovedtabell 7. I gjennomsnitt for alle deltakerbruk er det nedlagt 2 932 arbeidstimer i jordbruket i 2001. Dette er fire timer mer enn hva som ble registrert hos deltakerne i år 2000. Gjennom en årrekke har deltakerbrukene på Jæren toppet lista over arbeidsinnsats per bruk. Slik har det også vært i 2001, med 3 565 arbeidstimer som gjennomsnitt for denne regionen. I motsatt ende av den samme lista finner vi de brukene som ligger i flatbygdene på Østlandet. Der har det i 2001 vært et gjennomsnittlig arbeidsforbruk på 2 695 timer per bruk.

Leid arbeid i jordbruket i 2001 har gjennomsnittlig utgjort 599 timer per bruk som har vært med i driftsgranskingerne. Det betyr at 20 prosent av arbeidsinnsatsen er utført av leid arbeidskraft. I år 2000 tilsvarte andelen av leid arbeid 22 prosent av samlet arbeidsforbruk.

Mellom bruksgruppene i forskjellige landsdeler har andelen leid arbeid i 2001 variert fra 25 prosent på Jæren til 17 prosent i flatbygdene i Trøndelag.

2.1.2 Areal

Hovedtabellene 1 og 2 viser hvor stort jordbruksareal som har vært i drift på deltakerbrukene, og hvordan dette arealet har fordelt seg på ulike vekster. Gjennomsnittlig jordbruksareal per driftsenhet har økt med 10 dekar fra 2000 til 2001, og er dermed kommet opp i 233 dekar.

Noe av arealøkningen kan forklares med at omfanget av leiejord er blitt større. I middel for alle deltakerbrukene har leid jord utgjort 63 dekar i 2001. Tilsvarende tall for 2000 var 60 dekar. Nydyrking og tilkjøp av jord foregår i liten utstrekning, og en kan konkludere med at de nye brukene som er rekruttert til driftsgranskingene for 2001, i gjennomsnitt har større jordbruksareal enn de som har gått ut av undersøkelsen dette året. At jordbruksarealet per bruk øker, er karakteristisk for alle landsdeler.

Hele 94 prosent av jordbruksarealet på driftsgranskingsbrukene er fulldyrket jord. På dette punktet er det ikke registrert noen forandring fra 2000 til 2001.

Arealfordelingen mellom de viktigste vekstene endrer seg lite fra år til år. I 2001 har korn og oljevekster til sammen har lagt beslag på 34 prosent av jordbruksarealet på deltakerbrukene. Grovfôr er blitt dyrket på 63 prosent av brukenes samlede jordbruksareal.

2.1.3 Eiendeler og investeringer i jordbruket

Data om eiendeler og investeringer på driftsgranskingsbrukene finnes i hovedtabellene 9 og 10. Noen av tallene derfra er tatt med i tabellene 2.1 og 2.2.

Ved utgangen av år 2001 hadde hver deltakerfamilie i driftsgranskingene i gjennomsnitt bokført eiendeler i jordbruket til en samlet verdi av kr 1 226 000. Dermed har verdien av deltakernes eiendeler i jordbruket i middel økt med 7 prosent i løpet av 2001.

Siden 1998 har gjennomsnittsverdien i utgående balanse for jordbrukets eiendeler på deltakerbruk med mindre enn 50 dekar jordbruksareal gått stadig nedover. Denne utviklingen har fortsatt i 2001. I alle de øvrige størrelsesgruppene har gjennomsnittsbuket hatt økning i verdien av balanseførte eiendeler fra 31. desember 2000 til 31. desember 2001.

Når deltakerbrukene deles inn geografisk, ser en at for hver landsdelsgruppe har jordbrukets balanseførte verdier per bruk vokst i 2001.

I middel for alle deltakerbruk har det i 2001 skjedd en brutto investering i jordbruket på kr 123 800. Denne summen er 25 prosent større enn det sammenlignbare beløpet fra år 2000. Bare en av landsdelsgruppene, Jæren, har hatt lavere gjennomsnittlig bruttoinvestering i 2001 enn i 2000. I flatbygdene i Trøndelag har deltakerne i driftsgranskingene derimot gjennomført nesten dobbelt så store bruttoinvesteringer per bruk i 2001 som i 2000. Så var da også bruttoinvesteringen i år 2000 lav for disse brukene, sammenlignet med bruk i andre landsdeler.

Sammenhengen mellom arealstørrelse og omfanget av bruttoinvesteringer er tydelig: Jo større areal, desto større bruttoinvestering.

I 2001 har avskrivninger av jordbrukskapitalen gjennomsnittlig kommet opp i kr 73 700 for alle deltakerbrukene. Sett i forhold til år 2000 har avskrivningene økt med 1 prosent. Her er forskjellen mellom arealgruppene stor: Fra kr 27 200 på bruk med mindre enn 50 dekar jordbruksareal, til kr 140 800 på de driftsenhetene hvor jordbruksarealet er 500 dekar eller mer.

Tabell 2.1 Nyanlegg, avskrivninger, salg, tilskudd og nettoinvesteringer i kr per bruk. Landsdeler. Prosentvis fordeling

Investment, depreciation, sales, grant and net investment, NOK per holding. Regions Percental composition

Landsdeler <i>Regions</i>	Østlandet <i>Eastern Norway</i>		Agder og Rogaland		Vest- Landet <i>Western Norway</i>	Trøndelag		Nord- Norge <i>Northern Norway</i>
	Flatbygder <i>Lowlands</i>	A. bygder <i>Other</i>	Jæren	A. bygder <i>Other</i>		Flatbygder <i>Lowlands</i>	A. bygder <i>Other</i>	
Nyanlegg i alt, kr <i>Total investments NOK</i>	195 400	96 000	108 200	136 000	93 600	110 500	89 000	113 800
Maskiner og redskaper, <i>Machinery, equipment, %</i>	54	52	40	42	38	61	60	58
Driftsbygninger, % <i>Out buildings, %</i>	39	38	41	42	44	32	27	28
Jord etc. % <i>Farm land etc. %</i>	7	10	19	16	18	7	13	14
Avskrivninger i alt, kr <i>Total depreciations NOK</i>	96 200	63 400	87 700	74 300	66 800	67 900	64 500	63 900
Maskiner og redskaper, % <i>Machinery, equipment, %</i>	57	57	41	52	49	48	52	57
Driftsbygninger, % <i>Out buildings, %</i>	40	40	53	44	46	50	46	40
Jord etc. % <i>Farm land etc. %</i>	3	3	6	4	5	2	2	3
Salg og tilskudd i alt, kr <i>Total sales and grants NOK</i>	35 600	19 900	10 800	31 200	14 700	30 400	17 000	22 700
Maskiner og redskaper, % <i>Machinery, equipment, %</i>	79	68	60	79	65	76	75	69
Driftsbygninger, % <i>Out buildings, %</i>	16	25	30	11	24	24	20	17
Jord etc. % <i>Farm land etc. %</i>	5	7	10	10	11	0	5	14
Nettoinvestering 2001, kr <i>Net investment 2010, NOK</i>	63 600	12 700	9 700	30 500	12 100	12 200	7 500	27 200
Nettoinvestering 2000,kr <i>Netinvestment 2000, NOK</i>	35 400	6 900	14 100	-3 100	-6 200	-24 900	-2 900	-1 800

Ifølge tabell 2.2 har investeringstilskudd og salgsinntekt knyttet til varige driftsmidler gjennomsnittlig utgjort kr 23 900 per deltakerbruk i 2001. Det er en økning på 19 prosent i forhold til året før.

Nettoinvesteringene har tidligere vist seg å kunne variere mye fra år til år, og utslagene for de forskjellige bruksgruppene kan ofte gå i motsatte retninger. Fra 2000 til 2001 har nettoinvesteringene økt betydelig for alle deltakerbruk sett under ett: Fra kr 6 200 til kr 26 200 som gjennomsnittsbeløp per driftsenhet. For bruk med mindre enn 50 dekar jordbruksareal har 2001 vært tredje år på rad med negativ gjennomsnitt-

lig nettoinvestering. Også gruppa med mellom 50 og 100 dekar jordbruksareal har hatt negativ nettoinvestering i 2001. For begge disse arealgruppene, og for gruppa med mer enn 500 dekar, har nettoinvesteringen vært lavere i 2001 enn i året før. Når gruppeinndelinga gjøres etter geografiske skillelinjer, slik som framstilt i tabell 2.1, viser det seg at nettoinvesteringene i 2001 har vært størst på de deltakerbrukene som ligger i flatbygdene på Østlandet, og lavest på brukene i «andre bygder» i Trøndelag. Middels nettoinvestering per bruk har vært henholdsvis kr 63 600 og kr 7 500 i disse to landsdelene. Blant de geografisk inndelte gruppene er bare deltakerbrukene på Jæren registrert med lavere gjennomsnittlig nettoinvestering per bruk i 2001 enn i 2000.

Tabell 2.2 Nyanlegg, avskrivninger, salg, tilskudd og nettoinvesteringer i kr per bruk. Størrelsesgrupper. Prosentvis fordeling

Investment, depreciation, sales, subsidies and net investment NOK per holding. Size groups. Percental composition

Størrelsesgrupper	50-100 dekar	100-200 dekar	200-300 dekar	300-500 dekar	500- dekar	Alle bruk All holdings 2001	Alle bruk All holdings 2000
<i>Farm size</i>	<i>decares</i>	<i>decares</i>	<i>decares</i>	<i>decares</i>	<i>decares</i>		
Nyanlegg i alt, kr	40 800	73 600	144 000	208 600	272 600	123 800	99 400
<i>Total investments NOK</i>							
Maskiner og redskaper, % <i>Machinery, equipment, %</i>	54	47	49	51	62	51	51
Driftsbygninger, % <i>Out buildings, %</i>	26	39	39	40	29	37	42
Jord etc. % <i>Farm land etc. %</i>	20	14	12	9	9	12	7
Avskrivninger i alt, kr	38 700	61 400	75 100	101 700	140 800	73 700	73 100
<i>Total depreciations NOK</i>							
Maskiner og redskaper, % <i>Machinery, equipment, %</i>	50	52	51	54	67	54	55
Driftsbygninger, % <i>Out buildings, %</i>	46	45	46	43	30	43	41
Jord etc. % <i>Farm land etc. %</i>	4	3	3	3	3	3	4
Salg og tilskudd i alt, kr	7 000	14 400	26 900	38 100	62 200	23 900	20 100
<i>Total sales and grant NOK</i>							
Maskiner og redskaper, % <i>Machinery, equipment, %</i>	59	68	75	72	84	74	73
Driftsbygninger, % <i>Out buildings, %</i>	17	25	17	21	11	19	23
Jord etc. % <i>Farm land etc. %</i>	24	7	8	7	5	7	4
Nettoinvestering 2001 <i>Net investment 2001 NOK</i>	-4 900	-2 200	42 000	68 800	69 600	26 200	
Nettoinvestering 2000, kr <i>Net investment 2000 NOK</i>	-2 000	5 000	1 000	-4 500	105 900		6 200

2.1.4 Avlinger

Middels avlingsmengder av ulike vekster går fram av hovedtabellene 3 og 4. Gjennomsnittlig avling på deltakerbrukene har i 2001 hatt en fôrverdi tilsvarende 376 FEm/dekar. Dette avlingsnivået er 15 FEm/dekar lavere enn hva som ble registrert for 2000.

I 2001 er det i gjennomsnitt høstet 395 kg bygg, 446 kg havre og 426 kg hvete per dekar. For hvete har dermed avlingsnivået i 2001 vært 13 prosent lavere enn i året før. Bare små endringer i avlingsnivå er registrert for bygg og havre, med henholdsvis 1 prosents nedgang og 1 prosents økning fra 2000 til 2001.

Gjennomsnittlig potetavling i 2001 har vært 2 364 kg/dekar. For denne veksten er det heller ikke snakk om noen stor endring i avlingsnivået fra 2000 til 2001. Økningen er på 2 prosent.

Grovfôrvekstene føyer seg inn i bildet av at avlingsmengde per arealenhet i 2001 har ligget nær opp til de mengdene som ble oppnådd året før. I middel for alle deltakerbruk har grovfôr gitt 368 FEm/dekar i 2001. Det vil si at avlingsnivået har vært 4 prosent lavere enn i år 2000.

Et gjennomgående trekk for avlingsnivået på deltakerbrukene er at Jæren er den regionen som har høyest tall for grovfôrvekster. Brukene i Nord-Norge oppnår lavere grovfôravlinger per arealenhet enn hva som er gjennomsnittet for hver av de andre landsdelene. Slik har situasjonen vært både i 2001 og i de foregående årene. På Jæren er det i 2001 tatt 518 FEm grovfôr per dekar, mens de nordnorske deltakerbrukene i middel har oppnådd 274 FEm grovfôr per dekar.

2.1.5 Husdyrproduksjon

Gjennomsnittstall fra husdyrholdet er framstilt i hovedtabell 5. Størrelsene som presenteres der, er beregnet på grunnlag av alle de 948 brukene som er med i driftsgranskingene. Det vil si at totalt antall dyr av hvert dyreslag er fordelt på totalt antall bruk. Den samme tabellen viser også hvordan middels antall dyr per bruk varierer mellom landsdelene og mellom de bruksgruppene som er inndelt etter arealstørrelse. Hensikten med disse beregningene er å belyse utbredelsen til og betydningen av de ulike dyreslagene. Den sammensetningen av dyr som en kommer fram til på denne måten, er naturlig nok ikke representativ for de enkelte deltakerbrukene. Nedenfor er noen av opplysningene fra hovedtabell 5 stilt opp og sammenlignet med de tilsvarende dataene fra fjoråret.

ANTALL DYR FORDELT PÅ ANTALL DELTAKERBRUK

	2000	2001	Endring
Kyr	10,1	10,3	+ 2 %
Andre storfe	18,8	19,2	+ 2 %
Avlsgris	2,3	2,6	+ 13 %
Andre griser > 2 mnd	11,1	12,9	+ 16 %
Sauer	14,9	16,1	+ 8 %
Geiter	3,5	3,6	+ 3 %

Et generelt trekk er at antall dyr på deltakerbrukene øker. Svineholdet skiller seg ut ved å ha hatt den sterkeste prosentvise veksten i dyretall.

I hovedtabell 6, og i tabell 2.3, gis det oversikt over gjennomsnittlige omsatte mengder av noen husdyrprodukter. Denne statistikken er innrettet slik at den samlede registrerte mengden av hver av produkttypene er fordelt på det totale antall deltaker-

bruk. På samme måte som i hovedtabell 5, er det også gjort landsdelsvise og bruksstørrelsesvise beregninger.

Svinekjøtt markerer seg med stor prosentvis volumøkning i 2001, slik som en kunne vente når det er registrert økning i omfanget av svinehold. Geitemelk og kumelk har også blitt omsatt i større mengder enn tidligere. For disse tre produkttypene er den beregnede volumveksten på deltakerbrukene henholdsvis 23 prosent, 7 prosent og 1 prosent. Derimot har omsetningen av egg blitt redusert med 4 prosent, og den omsatte mengden av storfekjøtt har vært 2 prosent mindre i 2001 enn i 2000. Noen av disse endringene kan skyldes endring i utvalget av deltakerbruk.

Tabell 2.3 Avdratt per dyr

Livestock yield per unit

Landsdeler og størrelsesgrupper <i>Regions and size groups</i>	Melk per arsku kg <i>Milk per cow, kg</i>	Kg kjøtt per VFS <i>Meat per sheep, kg</i>	Melk per arsgoit <i>Milk per goat, kg</i>	Salgbare smagriser per purke <i>Piglets per sow</i>
	2001	2000		
Østlandet				
<i>Eastern Norway</i>				
Flatbygder <i>Lowlands</i>	6575	6447	36	20
andre bygder <i>Other parts</i>	6096	6217	29	532
Agder og Rogaland				
Jæren <i>Jæren</i>	6430	6188	28	24
andre bygder <i>Other parts</i>	6279	6099	26	574
Vestlandet	6231	6156	24	506
<i>Western Norway</i>				
Trøndelag				
Flatbygder <i>Lowlands</i>	6224	6286	20	18
andre bygder <i>Other parts</i>	6108	6008	25	
Nord-Norge	6125	6200	27	554
<i>Northern Norway</i>				
50-100 dekar <i>decares</i>	5762	5937	23	540
100-200 dekar <i>decares</i>	6199	6122	27	551
200-300 dekar <i>decares</i>	6344	6286	26	574
300-500 dekar <i>decares</i>	6263	6296	28	18
Over 500 dekar <i>decares</i>	6393	6353		29
Alle bruk 2001 <i>All holdings 2001</i>	6262		26	543
Alle bruk 2000 <i>All holdings 2000</i>		6215	27	531

2.1.6 Oppnådde produktpriser

Priser til produsent er vist i hovedtabell 8, og data derfra er tatt inn i tabellene 2.4 og 2.5.

Hvilke priser som oppnås for en bestemt produkttype, kan variere betydelig mellom de forskjellige geografiske grupperingene av deltakerbruk. For 2001 har de nordnorske deltakerbrukene og deltakerbrukene i Trøndelag oppnådd forholdsvis lave priser på saue- og lammekjøtt og svinekjøtt. Deltakerne fra Nord-Norge har fått dårligst betalt for geitemelk.

Det er kjent at Fellesmeieriet har betalt ut ekstra høy melkepris på grunn av eieendomssalg, og at leverandørene til Østfoldmeieriet har fått et tillegg i melkeprisen etter salg av andeler i Norsk Iskrem. Disse forholdene kan forklare at driftsgranskingsdeltakerne i Østlandets flatbygder har kommet svært gunstig ut i den regionvise pris-

sammenligningen for kumelk. Tabell 2.4 har mer detaljerte opplysninger om landsdelsvise priser.

Tabell 2.4 Oppnådde priser i kr per kg. Landsdeler

Prices at farm gate. NOK per kg. Regions

Landsdeler <i>Regions</i>	Østlandet <i>Eastern Norway</i>		Agder og Rogaland		Vestlandet <i>Western Norway</i>	Trøndelag		Nord-Norge <i>Northern Norway</i>
	Flatbygder <i>Lowlands</i>	A. bygder <i>Other</i>	Jæren <i>Jæren</i>	A. bygder <i>Other</i>	<i>Norway</i>	Flatbygder <i>Lowlands</i>	A. bygder <i>Other</i>	
Bygg <i>Barley</i>	1,85	1,74	1,73	1,66	1,48	1,82	1,65	
Havre <i>Oats</i>	1,61	1,61		1,57		1,72		
Hvete <i>Wheat</i>	2,22	2,10				2,42		
Poteter <i>Potatoes</i>	1,63	1,29	2,43	3,22	3,44	1,71	2,00	4,15
Kumelk per l <i>Milk (cow) per l</i>	3,64	3,38	3,29	3,36	3,40	3,38	3,35	3,30
Kukjøtt <i>Meat (cow)</i>	25,62	24,81	25,64	25,36	25,39	24,97	25,09	23,73
Annet storfekjøtt <i>Meat (beef)</i>	30,97	30,89	30,36	30,91	30,79	30,38	30,40	27,83
Smagris, per stk <i>Piglets per unit</i>	775	791	767	806	746	755		
Svinekjøtt <i>Pork</i>	20,14	20,14	20,01	19,32	20,35	19,27	18,63	18,85
Sau- og lammekjøtt <i>Meat(mutton,lamb)</i>	30,61	30,76	31,53	31,43	29,20	26,75	30,78	27,82
Ull <i>Wool</i>	32,78	32,30	35,10	33,90	32,43	33,00	30,88	35,80
Geitemelk per l <i>Milk (goat) per l</i>		3,84		4,07	3,77			3,65

Tabell 2.5 Oppnådde priser i kr per kg. Størrelsesgrupper

Prices at farm gate. NOK per kg. Size groups

Størrelsesgrupper <i>Size groups</i>	50-100 dekar <i>50-100 decares</i>	100-200 dekar <i>100-200 decares</i>	200-300 dekar <i>200-300 decares</i>	300-500 dekar <i>300-500 decares</i>	> 500- dekar <i>> 500- decares</i>	Alle bruk <i>All holdings</i>	Endringer fra 2000 <i>Changes from 2000</i>
Bygg <i>Barley</i>	1,67	1,78	1,77	1,82	1,87	1,82	- 0,05
Havre <i>Oats</i>	1,46	1,69	1,55	1,64	1,61	1,61	- 0,06
Hvete <i>Wheat</i>	2,23	2,21	2,11	2,22	2,24	2,21	- 0,05
Poteter <i>Potatoes</i>	3,08	2,42	2,00	1,44	1,56	1,70	+ 0,15
Kumelk per l <i>Milk (cow) per l</i>	3,26	3,37	3,37	3,44	3,72	3,40	+ 0,18
Kukjøtt <i>Meat (cow)</i>	24,67	25,06	24,95	25,53	24,87	25,10	+ 1,60
Annet storfekjøtt <i>Meat (beef)</i>	30,48	30,30	30,25	30,70	31,18	30,49	+ 2,28
Smagris, per stk <i>Piglets per unit</i>	783	777	771	780	778	777	+ 141
Svinekjøtt <i>Pork</i>	19,96	19,79	19,73	19,95	20,53	19,92	+ 1,23
Sau- og lammekjøtt <i>Meat (mutton, lamb)</i>	28,93	29,82	30,70	30,20		29,93	- 0,98
Ull <i>Wool</i>	32,21	33,73	32,90	31,13		33,05	+ 0,95
Geitemelk per l <i>Milk (goat) per l</i>	3,62	3,76	4,07			3,71	+ 0,29
Egg <i>Eggs</i>	10,59	11,87	10,41	11,25	10,00	11,15	- 0,01

Tabell 2.5 forteller at de kornprisene som er oppnådd på deltakerbrukene i 2001, i middel har vært litt lavere enn de tilsvarende prisene fra året før. Imidlertid har potetprisen og priser på de fleste husdyrproduktene økt fra 2000 til 2001. Saue- og lamme kjøtt er et unntak fra det sistnevnte, og for denne produkttypen har prisene gått ned med 3 prosent. Gjennomsnittsprisen på egg har holdt seg tilnærmet uendret.

2.1.7 Kostnader

Hovedtabell 13 gir oversikt over deltakerbrukenes gjennomsnittlige kostnader i 2001. De variable kostnadene er presentert i hovedtabell 13a, og de faste i 13b. Netto mekaniseringskostnad er omhandlet hovedtabell 15.

Totalkostnaden i jordbruket har i middel vært kr 537 900 per deltakerbruk i 2001. Dette beløpet er 8 prosent høyere enn utvalgsgjennomsnittet for år 2000.

Kostnadsøkningen er mest markert i flatbygdene på Østlandet, mens den har gitt minst utslag på Vestlandet og i flatbygdene i Trøndelag. Fordelingen mellom faste og variable kostnader har vært 54 prosent kontra 46 prosent når alle deltakerbrukene sees under ett.

For de enkelte kostnadskategoriene har endringen i beløp fra 2000 til 2001 vært slik:

Kraftfôr og annet innkjøpt fôr	+ 13 %
Variable kostnader i alt	+ 13 %
Leid arbeid	+ 2 %
Vedlikehold	+ 4 %
Avskrivninger	+ 1 %
Faste kostnader i alt	+ 4 %

Mellom de to aktuelle årene har de variable kostnadene på deltakerbrukene økt mer enn de faste kostnadene, regnet prosentvis. Det motsatte var tilfelle fra 1999 til 2000. Dermed har størrelsesforholdet mellom faste og variable kostnader i 2001 igjen blitt slik som det var gjennom hele siste halvdel av 1990-årene.

Kraftfôr og annet innkjøpt fôr er den klart største posten blant de variable kostnadene. Innkjøpte fôrmidler har stått for 58 prosent av deltakerbrukenes samlede variable kostnader i 2001, det samme som året før. Kostnadene til kraftfôr utgjør mer enn 90 prosent av samlede kostnader til innkjøpt fôr.

Faste kostnader har tre dominerende poster: Avskrivninger, vedlikehold og leid arbeid. I 2001 har disse postenes respektive andeler vært 25 prosent, 19 prosent og 24 prosent.

Ifølge hovedtabell 15 har netto mekaniseringskostnad i 2001 vært kr 103 100 i gjennomsnitt for alle deltakerbrukene. Sett i forhold til året før har det funnet sted en økning på 3 prosent. Høyest netto mekaniseringskostnad finner vi på deltakerbrukene i flatbygdene på Østlandet, og lavest slik nettokostnad har brukene på Vestlandet. Sammenhengen mellom bruksstørrelse og netto mekaniseringskostnad ser ut til å være entydig: Jo større jordbruksareal desto høyere kostnad. En kan legge merke til at fra 2000 til 2001 er det bare innenfor den gruppen som har mellom 100 og 200 dekar jordbruksareal, at det er registrert økning i netto mekaniseringskostnad. Svak nedgang er felles for alle de andre størrelsesgruppene. Når gjennomsnittlig netto mekaniseringskostnad for alle driftsgranskingsbruk likevel har økt fra 2000 til 2001, må forklaringen ligge i at «gjennomsnittsbruket» i driftsgranskningene er blitt større.

2.1.8 Inntekter

Jordbruksinntektene går fram av hovedtabell 14. I gjennomsnitt har deltakerbrukene oppnådd en samlet produksjonsinntekt, inklusive tilskudd, på kr 735 100 i 2001. Sammenlignet med året før innebærer denne summen en inntektsøkning på 6 prosent. Planteproduksjon har bidratt med 12 prosent og husdyrhold med 53 prosent av totalbeløpet. Den resterende andelen på 35 prosent stammer fra tilskudd, bortleie av traktor etc.

Produksjonsinntektene på et middels deltakerbruk har endret seg slik fra 2000 til 2001:

Korn og oljefrø	0 %
Planteprodukter i alt	+ 3 %
Storfehold, melk	+ 9 %
Storfehold, livdyr og slakt	+ 1 %
Svinehold	+ 39 %
Sauhold	0 %
Geitehold	+ 13 %
Fjørfe	+ 56 %
Husdyr i alt	+14 %
Tilskudd	- 1 %

I løpet av 2001 har det skjedd en omlegging av utbetalingspraksisen for to typer tilskudd. Driftstilskuddet i melkeproduksjonen ble utbetalt med bare 11/12 i 2001. Samtidig ble utbetaling av tilskudd til endret jordarbeiding utsatt til neste regnskapsår.

Den store inntektsøkningen som vises for både fjørfe og svinehold, skyldes at volumet i disse produksjonene har blitt større. I driftsgranskingene for 2001 har det vært med flere kyllingprodusenter enn tidligere.

Inntektsveksten har gjort seg gjeldende i alle de geografiske gruppene, men sterkest i flatbygdene på Østlandet og i «andre bygder» i Agder og Rogaland. Gjennomsnittlig økning i jordbruksinntekt har vært 11 prosent for begge disse gruppene. I motsatt ende av skalaen finner vi deltakerbrukene på Vestlandet, som i middel har oppnådd 2 prosent vekst. Når deltakerbrukene er delt inn i grupper ut fra arealstørrelse, viser det seg at bruk med mindre enn 50 dekar har hatt 25 prosent lavere gjennomsnittlig jordbruksinntekt i 2001 enn i 2000. Gruppen er liten. Flere små bruk med fruktproduksjon og sau hadde lave inntekter i 2001. Deltakerbruk med minst 500 dekar jordbruksareal har hatt en gjennomsnittlig vekst i jordbruksinntekt på 9 prosent fra 2000 til 2001. Dette er den største inntektsveksten som er registrert blant arealgruppene.

For alle deltakerbruk samlet sett har det blitt utbetalt et nesten like stort gjennomsnittlig beløp for produksjonstilskudd i 2001 som året før. Men endringene i tilskudds-utbetaling fra det ene året til det andre har artet seg helt forskjellig for ulike distrikter og for forskjellige arealgrupper. Deltakerne i flatbygdene på Østlandet har fått utbetalt 5 prosent mer produksjonstilskudd i 2001, mens bruk som ligger på Jæren og på Vestlandet har hatt en 4 prosents reduksjon. Deltakere som tilhører gruppa med 50 – 100 dekar jordbruksareal, har i 2001 mottatt produksjonstilskudd som er 9 prosent lavere enn hva den samme gruppa oppnådde per bruk i 2000. De minste brukene har størst tilskuddsreduksjon. En grunn til dette er mindre distrikts- og kvalitetstilskudd til

fruktprodusentene. Bare deltakergruppa med 300-500 dekar har opplevd økning i utbetalt produksjonstilskudd per bruk fra 2000 til 2001.

Tabell 2.6 Produksjonstilskudd, 1000 kroner per bruk

Support, NOK 1000 per holding

Landsdeler og størrelsesgruppe <i>Regions and size groups</i>		Areal- og kulturlandskapstilskudd <i>Acreage and cultural landscape support</i>			Husdyr	Tilskudd melk/kjøtt	Refusjon av avløserutg	Andre tilskudd	Sum tilskudd
		Korn <i>Cereal</i>	Grovfor Fodder <i>crops</i>	Salgsavling <i>Crops for sale</i>	<i>Animal support</i>	<i>Milk and meat support</i>	<i>Repayment hired labour cost</i>	<i>Other support</i>	<i>Total</i>
Østlandet	<i>Eastern Norway</i>								
flatbygder	<i>Lowlands</i>	60,5	24,2	3,0	43,5	33,1	29,6	4,9	198,8
andre bygder	<i>Other parts</i>	18,7	46,9	1,1	47,8	67,2	33,8	11,1	226,6
Agder og Rogaland									
Jæren	<i>Jæren</i>	3,2	36,3	0,6	84,9	68,2	51,7	4,0	248,9
andre bygder	<i>Other parts</i>	3,2	57,7	2,0	61,9	76,9	41,4	6,0	249,1
Vestlandet	<i>Western Norway</i>	0,7	48,7	1,6	54,0	80,8	38,9	14,5	239,2
Trøndelag									
flatbygder	<i>Lowlands</i>	43,2	37,8	0,7	55,4	57,3	38,9	2,7	236,0
andre bygder	<i>Other parts</i>	4,2	71,0	0,1	69,2	98,8	49,7	7,9	300,9
Nord-Norge	<i>Northern Norway</i>	0,2	77,1	1,3	63,9	152,8	40,7	8,5	344,5
50 - 100 dekar	<i>50 - 100 decares</i>	1,9	23,7	3,4	34,9	51,3	25,2	15,0	155,4
100 - 200 dekar	<i>100 - 200 decares</i>	5,5	46,5	0,5	53,8	80,3	39,1	7,7	233,4
200 - 300 dekar	<i>200 - 300 decares</i>	15,6	59,1	0,5	63,9	84,9	43,3	6,1	273,4
300 - 500 dekar	<i>300 - 500 decares</i>	44,6	54,2	2,0	61,7	79,4	39,7	6,6	288,2
500 - dekar	<i>> 500 decares</i>	119,3	32,8	7,4	52,3	45,3	27,7	11,7	296,5
Alle bruk 2001	<i>All holdings 2001</i>	20,7	47,8	1,5	55,4	75,7	37,9	8,4	247,4
Alle bruk 2000	<i>All holdings 2000</i>	18,6	46,7	1,6	53,1	78,2	38,4	13,0	249,6

2.1.9 Oppnådde resultater

De økonomiske resultatene som er oppnådd på deltakerbrukene i 2001, går fram av hovedtabell 16. I kapittel 3.1 presenteres oppnådde resultater fra den siste tiårsperioden, slik at en kan trekke utviklingslinjer bakover i tid. Tabellene 2.7 – 2.9 nedenfor inneholder data fra hovedtabell 16. Når 2001-resultater som er beregnet per årsverk, sammenlignes direkte med de samme resultatene fra 2000, er det et lite avvik på 0,8 prosent, ved at antall arbeidstimer per årsverk er satt ned fra 1875 timer i 2000 til 1860 timer i 2001. Effekten av dette avviket er så liten at den ikke er viet oppmerksomhet under drøftingene her i kapittel 2.1.9.

Middels driftsoverskudd for deltakerne i driftsgranskingene i 2001 har ifølge tabell 2.7 vært kr 197 200. Beløpet er 1 prosent høyere enn resultatet fra året før. Bak det gjennomsnittlige driftsoverskuddet i 2001 ligger en arbeidsinnsats på 1,3 årsverk, og kr 1 226 000 i jordbrukskapital ved årets slutt. Fra 2000 til 2001 har det gjennomsnittlige driftsoverskuddet per bruk utviklet seg helt forskjellig for de ulike landsdelene. «Andre bygder» i Agder og Rogaland og «Andre bygder» på Østlandet danner ytterpunkter med henholdsvis 17 prosent økning og 8 prosent nedgang.

Jæren er fortsatt den regionen hvor deltakerbrukene i gjennomsnitt oppnår størst driftsoverskudd. I 2001 er middels driftsoverskudd for deltakerne fra Jæren kr 279 100. Disse brukerfamiliene har i middel nedlagt 1,4 årsverk, og ved utgangen av året hadde de gjennomsnittlig kr 1 712 500 i jordbrukskapital.

Blant størrelsesgruppene er det bare bruk i kategorien 200 - 300 dekar som har oppnådd en gjennomsnittlig økning i driftsoverskudd. Deltakerbruk med 50 – 100 dekar jordbruksareal har i middel hatt et 14 prosent lavere driftsoverskudd i 2001 enn i 2000, og dermed sterkere negativ utvikling enn de andre gruppene.

Tabell 2.7 Driftsoverskudd og familiens arbeidsfortjeneste i jordbruket, uttrykt i kroner.

Net income agriculture and family labour income, agriculture. NOK

Landsdeler og størrelsesgrupper	<i>Regions and Size groups</i>	Driftsoverskudd		Familiens arbeidsfortjeneste			
		<i>Net income, agriculture</i>		<i>Family labour income</i>			
		2001	2000 - 2001	per bruk		per årsverk	
			% endring	2001	2000 - 2001	2001	2000 - 2001
			% change	<i>per holding</i>	% endring	<i>per man-year</i>	% endring
			% change		% change		% change
Østlandet	<i>Eastern Norway</i>						
Flatbygder	<i>Lowlands</i>	214 600	3	98 300	- 6	87 800	- 6
Andre bygder	<i>Other parts</i>	155 500	- 8	84 500	- 16	70 200	- 16
Agder og Rogaland							
Jæren	<i>Jæren</i>	279 100	0	160 000	- 2	111 200	- 4
Andre bygder	<i>Other parts</i>	197 200	17	109 000	18	85 700	9
Vestlandet	<i>Western Norway</i>	169 700	- 2	98 600	- 4	80 000	- 4
Trøndelag							
Flatbygder	<i>Lowlands</i>	225 900	7	141 900	9	111 100	14
Andre bygder	<i>Other parts</i>	219 500	8	144 900	10	96 600	7
Nord-Norge	<i>Northern Norway</i>	205 100	- 3	142 200	- 8	106 400	- 9
50-100 dekar	<i>50-100 decares</i>	100 700	- 14	58 900	- 24	58 700	- 26
100-200 dekar	<i>100-200 decares</i>	174 100	0	106 800	- 2	87 500	- 1
200-300 dekar	<i>200-300 decares</i>	217 600	4	126 800	3	93 600	2
300-500 dekar	<i>300-500 decares</i>	248 400	- 1	129 800	- 4	97 600	- 6
500 – dekar	<i>500 - decares</i>	307 400	- 2	141 300	- 13	107 900	- 9
Alle bruk, 2001	<i>All holdings 2001</i>	197 200	1	112 400	- 2	89 600	- 3

Familiens arbeidsfortjeneste er den delen av driftsoverskuddet som brukerfamilien har igjen til godtgjørelse for sin egen arbeidsinnsats. Denne posten beregnes som en rest. Teknisk sett gjøres dette ved at en trekker en kalkulert rentekostnad fra driftsoverskuddet. For 2001 er det benyttet samme rentefot som for 2000, 7 prosent, og rentekravet er beregnet til kr 84 800 i gjennomsnitt per deltakerbruk. Ved å se på familiens arbeidsfortjeneste *per årsverk*, har en mulighet til å danne seg et bilde av hvordan andre faktorer enn selve *arbeidsomfanget* påvirker arbeidsfortjenesten. Geografisk beliggenhet og bruksstørrelse er interessante faktorer i den forbindelsen.

Det er deltakerne på Jæren og i flatbygdene i Trøndelag som har oppnådd høyest arbeidsfortjeneste per årsverk i 2001. Brukerfamiliene i «andre bygder» på Østlandet har hatt lavest gjennomsnittlig arbeidsfortjeneste per årsverk. Ellers kan en se i tabell 2.7 at enten størrelsesgruppene rangeres etter jordbruksarealets størrelse eller etter størrelsen på familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, blir rekkefølgen nøyaktig den samme.

”Vederlag til familiens arbeid og egenkapital” er den resten en får når en trekker renteutgiftene til lån som gjelder jordbruksdrifta, fra driftsoverskuddet. Legger en til lønnsutgiftene til leid arbeidskraft, finner en ”vederlaget til *alt* arbeid og egenkapital”.

Tabell 2.8 Vederlag til arbeid og egenkapital og vederlag til familiens arbeid og egenkapital, uttrykt i kroner per årsverk

Return to labour and owner's capital, return to family labour and owner's capital

Landsdeler og størrelsesgrupper	Regions and size groups	Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk <i>Return to labour and owner's capital</i>		Vederlag til familiens arbeid og egenkapital per årsverk <i>Return to family labour and owner's capital</i>	
		2001	2000 – 2001 % endring % change	2001	2000 – 2001 % endring % change
Østlandet	<i>Eastern Norway</i>				
Flatbygder	<i>Lowlands</i>	165 100	0	148 000	- 2
Andre bygder	<i>Other parts</i>	129 900	- 6	111 800	- 9
Agder og Rogaland					
Jæren	<i>Jæren</i>	169 600	- 2	155 500	- 4
Andre bygder	<i>Other parts</i>	143 900	3	126 700	6
Vestlandet	<i>Western Norway</i>	134 100	- 1	118 300	- 3
Trøndelag					
Flatbygder	<i>Lowlands</i>	165 200	10	148 600	11
Andre bygder	<i>Other parts</i>	149 600	4	129 400	5
Nord-Norge	<i>Northern Norway</i>	146 200	- 5	128 800	- 8
50-100 dekar	<i>50-100 decares</i>	107 900	- 13	87 200	- 20
100-200 dekar	<i>100-200 decares</i>	140 900	1	123 900	0
200-300 dekar	<i>200-300 decares</i>	149 400	2	132 000	2
300-500 dekar	<i>300-500 decares</i>	162 700	- 6	147 600	- 7
500 – dekar	<i>500 - decares</i>	197 500	4	182 500	0
Alle bruk, 2001	<i>All holdings 2001</i>	148 100	- 1	131 000	- 2

Vederlaget til arbeid og egenkapital på deltakerbrukene, regnet per årsverk, har vært lavere i 2001 enn i 2000. Dette gjelder uansett om en tar med bare familiens arbeid eller alt arbeid. Mens vederlaget til alt arbeid og egenkapital har blitt redusert med 1 prosent fra det ene året til det andre, har vederlaget til familiens arbeid og egenkapital gått ned med 2 prosent. Det betyr at godtgjørelsen til familiens arbeid har sakket etter i forhold til tariff lønn i løpet av 2001.

Når lønnsevnen i jordbruket beregnes, blir skillet mellom leid arbeid og familiens eget arbeid fjernet. Utbetalt lønn til leid hjelp legges sammen med familiens beregnede arbeidsfortjeneste, og summen blir dividert med det samlede antall arbeidstimer som leid hjelp og familien selv har utført.

Ifølge tabell 2.9 har deltakerbrukenes gjennomsnittlige lønnsevne i jordbruket i 2001 vært kr 61,96 per time. Det vil si at lønnsevnen har gått ned med 1 prosent fra 2000 til 2001. Mellom de landsdelsvise gruppene av deltakerbruk har lønnsevnen per time variert fra kr 73,33 på Jæren til kr 51,54 i «Andre bygder» på Østlandet. Når gruppeinndelingen gjøres etter størrelsen på jordbruksarealet, vises et tydelig mønster: Jo større jordbruksareal, desto høyere lønnsevne per time. Middels lønnsevne per time på deltakerbruk med mer enn 500 dekar jordbruksareal har vært kr 77,47 i 2001. Tilsvarende gjennomsnittresultat for de brukene som har 50 – 100 dekar jordbruksareal, er kr 46,04.

Lønnsevneprosenten forteller hvordan den reelle godtgjørelsen for utført arbeid i jordbruket står i forhold til den godtgjørelsen som måtte ha blitt utbetalt dersom all arbeidskraft skulle lønnes etter tariff.

Deltakerbrukene har samlet sett hatt 49 prosent lønnsevne i 2001. Året før var den gjennomsnittlige lønnsevnen 52 prosent. Nord-Norge og Jæren er kommet best ut blant de regionale gruppene når det gjelder deltakernes gjennomsnittlige lønnsevneprosent i 2001. Disse deltakerne har, sett under ett, hatt en lønnsevne på 58 prosent. Det dårligste resultatet, 41 prosent lønnsevne, er å finne hos deltakerbrukene i «andre bygder» på Østlandet.

Tabell 2.9 Lønnsevne i jordbruket i kr per bruk og kr per time
Capacity to pay in agriculture. NOK per holding and per hour

Landsdeler og størrelsesgrupper	Regions and size groups	Per bruk <i>Per holding</i>	Lønnsevne Capacity to pay per time <i>per hour</i>	i % <i>in %</i>
Østlandet	<i>Eastern Norway</i>			
Flatbygder	<i>Lowlands</i>	171 800	63,75	50
andre bygder	<i>Other parts</i>	140 800	51,54	41
Agder og Rogaland				
Jæren	<i>Jæren</i>	261 400	73,33	58
andre bygder	<i>Other parts</i>	182 300	60,15	48
Vestlandet	<i>Western Norway</i>	164 100	55,98	46
Trøndelag				
Flatbygder	<i>Lowlands</i>	204 900	72,00	55
andre bygder	<i>Other parts</i>	226 300	66,03	52
Nord-Norge	<i>Northern Norway</i>	210 600	68,82	58
50-100 dekar	<i>50-100 decares</i>	109 700	46,04	38
100-200 dekar	<i>100-200 decares</i>	165 100	59,64	48
200-300 dekar	<i>200-300 decares</i>	200 400	63,73	51
300-500 dekar	<i>300-500 decares</i>	213 800	66,72	53
500 – dekar	<i>500 - decares</i>	263 600	77,47	60
Alle bruk, 2001	<i>All holdings 2001</i>	181 700	61,96	49
Alle bruk, 2000	<i>All holdings 2000</i>	183 400	62,64	52

2.2 Driftsformer i jordbruket

I dette kapitlet ser en nærmere på de ulike driftsformene og utviklingen i forhold til 2000. En belyser også variasjonen i økonomisk resultat innenfor noen av de viktigste driftsformene. De oppnådde prisene som presenteres i tabellene, er alle eksklusive tilskudd.

2.2.1 Produksjon av kumelk og storfekjøtt

Driftsformene er presentert i hovedtabell 17a.

Fra 1995 er driftsformene kumelk og kumelk/storfekjøtt presentert som en driftsform, heretter kalt melk og storfeslakt. Bakgrunnen var at stadig færre bruk har ensidig melkeproduksjon.

I utvalget for 2001 var det 430 bruk fra hele landet med denne driftsformen. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse økte fra 15,0 årskyr i 2000 til 15,4 årskyr i 2001, mens arealet økte med 13 dekar til 220 dekar. Tabell 2.10 viser videre at det samlede resultatet var svakere for driftsform melk og storfeslakt i 2001 sammenlignet med 2000. Verderlaget til arbeid og egenkapital per årsverk var i 2001 kr 145 100. Det vil si at dette

resultatmålet lå på samme nivå som i 2000. Sammenlignet med andre driftsformer som presenteres i driftsgranskingene, er dette et resultat under gjennomsnittet. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk falt 1 prosent fra 2000 til 2001. Arbeidsinnsatsen for familien tilsvarer i gjennomsnitt 1,4 årsverk.

Tabell 2.10 Melk og storfeslakt

Combined dairy and beef farming

		2001	Forandring fra 2000 <i>Change from 2000</i>
Jordbruksareal, daa	<i>Agricultural land, daa</i>	220	+ 13
Avling, FEm per daa	<i>Total crops, FUm/daa</i>	376	-13
Antall arskyr	<i>Cows, no</i>	15,4	+0,4
Melk per arsku, kg	<i>Milk per cow, kg</i>	6 215	+ 42
Familiens arbeid, timer	<i>Family labour input, hours</i>	2 688	+ 16
Oppnådde priser, kr	<i>Prices obtained, NOK</i>		
Melk eks. tilskudd, per l	<i>Milk price – price support per l</i>	3,37	+0,18
Kukjøtt, eks. tilskudd per kg	<i>Meat (cow) per kg</i>	25,08	+1,77
Annet storfekjøtt, eks tilskudd per kg	<i>Meat (beef) per kg</i>	30,30	+2,42
Familiens arb.fortjeneste, kr per årsverk	<i>Family labour income agric., NOK per man-year</i>	91 900	- 500
Vederlag til arbeid og EK, kr per årsverk	<i>Return to labour and owner's capital NOK per man-year</i>	145 100	+ 200
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per årsverk	<i>Return to family labour and owner's capital NOK per man-year</i>	126 200	- 700
Lønnsevne i jordbruket, kr per time	<i>Capacity to pay, agriculture, NOK per hour</i>	63,21	+0,16

Tabell 2.11 Melk og storfeslakt, gruppert etter antall arskyr

Combined dairy and beef farming grouped by number of cows

Arskyr	<i>Cows</i>	< 8	8,1-12	12,1-18	> 18,1
Antall bruk	<i>Number of holdings</i>	24	86	207	113
Jordbruksareal, daa	<i>Agricultural land, decares</i>	104	156	218	295
Grovfôr per arsku, daa	<i>Coarse fodder per cow, decare</i>	15	15	14	12
Avling i alt, FEm per daa	<i>Total crops, FUm per daa</i>	316	329	366	411
Antall arskyr	<i>Number of cows</i>	6,6	10,1	14,8	22,5
Produsert melk, l per arsku	<i>Milk per cow, l</i>	5 713	6 095	5 984	6 093
Produsert kjøtt, kg per arsku	<i>meat per cow, kg</i>	216	246	260	253
Arbeidsinnsats i alt, timer	<i>Labour input, hours</i>	2 321	2 936	3 338	3 898
Utført av: Familien	<i>by: family</i>	2 036	2 458	2 727	2 928
Leid arbeidshjelp	<i>hired workers</i>	285	477	611	971
Per arsku	<i>Per cow</i>	350	291	225	173
Oppnådde priser, kr	<i>Prices obtained</i>				
Melk, eks. tilskudd, per l	<i>Milk, NOK per l</i>	3,44	3,34	3,38	3,38
Kukjøtt, eks. tilskudd, per kg	<i>meat(cow), NOK per kg</i>	24,66	24,84	24,91	25,39
Annet storfekjøtt, eks. tilskudd, per kg	<i>meat(beef), NOK per kg</i>	29,50	29,80	30,09	30,79
Produksjonsinntekt i alt, kr	<i>Total output, NOK</i>	344 900	530 300	716 700	1 008 300
Per arsku	<i>per cow</i>	52 100	52 500	48 300	44 800
Herav: Melk	<i>of which: Milk</i>	18 400	18 700	18 300	18 900
Livdyr og slakt	<i>Cattle and beef</i>	6 400	7 400	7 600	7 700
Tilskudd	<i>Production allowances</i>	29 300	29 600	24 700	20 100
Kostnader i alt, kr	<i>Total costs, NOK</i>	245 400	378 300	493 100	725 800
Per arsku	<i>per cow</i>	37 000	37 400	33 300	32 300
Variable kostnader per arsku	<i>variable costs per cow</i>	15 100	14 900	13 900	13 500
Herav: Innkjøpt fôr	<i>of which: fodder</i>	9 200	9 000	8 400	8 200
Faste kostnader per arsku	<i>fixed costs per cow</i>	21 900	22 500	19 400	18 800
Herav: Leid arbeid	<i>of which: Hired labour</i>	5 300	5 800	5 000	5 000
Mask.kostnader	<i>Machinery</i>	6 300	7 000	6 200	6 200
Driftsbygninger	<i>Out-buildings</i>	4 300	4 100	3 400	3 300
Dekningsbidrag, kr per arsku	<i>Gross margin per cow</i>	37 000	37 600	34 500	31 300
Dekningsbidrag eks. tilskudd, kr per arsku	<i>Gross margin exc lgrants, per cow</i>	11 200	12 700	13 700	15 100
Innsatt kapital, kr per arsku	<i>Capital per cow</i>	93 800	84 800	77 300	77 500
Egenkapitalprosent	<i>% owner's capital of total assets</i>	65,12	66,04	56,47	53,09
Driftsoverskudd i jordbruket, kr	<i>Net income agriculture, NOK</i>	99 500	152 000	223 600	282 600
Vederlag til arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	93 900	120 600	147 200	162 100
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to family labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	75 000	99 500	129 600	144 300
Familiens arbeidsfortjeneste, kr per arsverk	<i>Family labour income, NOK per man-year</i>	54 000	72 800	101 600	107 600
Lønnsevne, kr per time	<i>Capacity to pay, NOK per hour</i>	40,23	52,80	66,82	72,33

Tabell 2.12 Melk og storfeslakt, 12,1–18 årskyr

Combined dairy and beef farming, 12.1-18 cows¹

	Østlandet		Agder og Rogaland		Vest- landet <i>Western Norway</i>	Trøndelag		Nord- Norge <i>Northern Norway</i>
	<i>Eastern Norway</i>					<i>Central Norway</i>		
	Flatbygder <i>Lowlands</i>	A. bygder <i>Other</i>	Jæren	A.bygder <i>Other</i>		Flatbygder <i>Lowlands</i>	A. bygder <i>Other</i>	
Antall bruk	17	29	7	21	33	29	38	33
Jordbruksareal i alt, daa	233	216	145	230	177	241	207	255
Grovfør per arsku, daa	11,7	14,3	10,7	15,0	11,6	14,0	13,8	17,5
Avling i alt, FEm per daa	413	350	477	339	396	397	390	289
Antall årskyr	15,7	15,0	13,6	14,4	15,2	15,1	14,6	14,4
Prod melk, l per arsku	6 307	5 865	6 042	5 723	6 163	6 031	5 882	5 953
Prod kjøtt, kg per arsku	300	252	235	251	236	279	296	222
Arbeidsinnsats i alt, timer	3 502	3 441	2 489	3 215	3 283	3 310	3 492	3 323
Utført av: Familien	2 823	2 859	1848	2 610	2 533	2 825	2 856	2 785
Leid arbeidskraft	679	582	641	605	750	485	637	537
Per arsku	223	229	183	223	217	219	239	231
Oppnådde priser								
Melk, kr per l	3,56	3,33	3,13	3,35	3,45	3,40	3,35	3,32
Kukjøtt, kr per kg	25,56	24,45	24,76	25,53	25,56	24,79	25,10	23,64
Annet storfekjøtt, kr per kg	30,66	30,23	30,66	29,97	30,70	30,40	30,26	28,02
Produksjonsinntekt i alt, kr	776 800	698 600	543 300	698 700	714 500	709 400	709 400	766 900
Per arsku	49 500	46 400	40 000	48 400	47 100	47 000	48 600	53 300
Herav: Melk	20 200	17 500	17 100	17 300	19 200	18,600	17,700	18 600
Livdyr og slakt	8 700	7 100	6 600	8 100	7 200	8 200	8 800	5 900
Tilskudd	21 000	24 300	19 400	24 400	23 200	21 900	24 800	31 400
Kostnader i alt, kr	571 600	489 500	370 100	483 200	496 600	472 800	489 200	507 300
Per arsku	36 400	32 500	27 300	33 500	32 800	31 300	33 500	35 300
Var. kost i alt per arsku	14 300	13 100	11 600	14 100	13 700	13 200	13 700	15 900
Herav: innkjøpt fôr	8 200	8 300	7 300	7 800	8 800	7 500	8 000	10 100
Faste kostnader per arsku	22 100	19 400	15 700	19 400	19 100	18 100	19 900	19 400
Herav: Leid arbeid	5 800	4 500	4 400	5 300	5 100	4 400	5 600	4 700
Maskinkostnader	7 400	6 400	3 800	6 700	5 600	5 800	6 000	6 600
Driftsbygninger	3 300	3 200	3 700	3 000	3 900	3 200	3 700	3 200
Dekningsbidrag per arsku	35 200	33 400	28 500	34 300	33 500	33 700	34 900	37 400
Dekningsbidrag	17 700	12 700	13 200	13 800	13 900	15 500	13 900	10 200
Eks. tilskudd per arsku								
Innsatt kapital per arsku	73 400	73 200	79 000	87 600	81 800	68 800	77 800	79 200
Egenkapitalprosent	51,94	64,34	59,14	47,33	63,07	53,49	64,01	42,45
Driftsoverskudd, jordbruk	205 300	209 100	173 300	215 400	217 900	236 600	220 200	259 500
Vederlag til arbeid og EK, kr per arsverk	137 700	134 400	150 900	146 000	150 800	151 300	145 800	157 400
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per arsverk	111 300	117 700	143 300	125 600	138 900	133 200	125 500	142 300
Familiens arbeidsfortjeneste, kr per arsverk	85 900	89 500	104 300	95 000	100 800	111 300	95 400	123 900
Lønnsevne, kr per time	62,73	59,34	65,25	64,79	64,94	70,87	64,80	75,87

I tabellene 2.11 og 2.12 er materialet gruppert etter antall årskyr, ikke etter jordbruksareal som brukes som kriterium for inndeling ellers i publikasjonen. I tabell 2.11 er det vist resultater for fire størrelser av bruk gruppert etter antall årskyr. Regnet per

¹ English text in table 2.11.

årsku faller både produksjonsinntektene og kostnadene med økende besetningsstørrelse. Inntektene faller imidlertid mest, slik at både dekningsbidrag og driftsoverskudd per årsku blir redusert med bruksstørrelsen. De variable kostnadene utgjør 41 prosent av totalkostnadene på de minste brukene, og 42 prosent på de største. Den mest iøynefallende forskjellen er at arbeidsforbruket per årsku bare er halvparten så stort i gruppa med flere enn 18 årskyr som i gruppa med færre enn 8 årskyr. Arbeidsforbruket i alt øker fra 1,2 årsverk for brukene under 8 årskyr, til 2,1 årsverk for brukene over 18,1 årskyr. Ellers øker avlingsnivået med besetningsstørrelsen, og grovfôrealet pr ku faller. Både melkeavdråttsnivå og melkepris synes å være uavhengig av antall kyr, mens kjøttpris og -produksjon øker svakt med størrelsen på besetningene. Tilskuddene per årsku er 46 prosent høyere i gruppa med små besetninger sammenlignet med gruppa med flere enn 18 årskyr. Samtlige resultatmål viser at lønnsomheten øker med størrelsen på besetningen. For eksempel er vederlag til familiens arbeid og egenkapital per årsverk på 162 100 kr for gruppa med flere enn 18 årskyr, mens bruk med færre enn 8 årskyr oppnår 93 900 kr.

Tabell 2.12 viser resultater for størrelsesgruppa 12,1–18 årskyr i ulike landsdeler. Denne størrelsesgruppa er presentert fordi den representerer hovedtyngden av materialet, samt at den i dag er vanlig «familiebruksstørrelse» på melkeproduksjonsbruk i Norge. Som det fremgår av tabellen var vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk høyest i Nord-Norge med kr 157 400. Lavest lønnsomhet er det på Østlandet med rundt kr 136 000 pr. årsverk. I 2000 var det Østlandets "andre bygder" som viste best lønnsomhet når en benyttet dette resultatmålet.

2.2.2 Variasjon innenfor produksjon av kumelk og storfekjøtt

Dette kapitlet tar opp variasjonen for bruk med driftsformen melk og storfeslakt i ulike størrelsesgrupper. Brukene er sortert etter vederlag til arbeid og egenkapital med tilskudd, regnet per årsku. Brukene er delt i tre grupper: tredelen med best resultat, tredelen med svakest resultat og tredelen med resultat rundt gjennomsnittet. Det er tatt med noen variabler som kan bidra til å forklare differansen i resultat. Vederlag til arbeid og egenkapital er beregnet med og uten tilskudd. Tabellene 2.14-2.19 belyser den aktuelle driftsformen på bruk i størrelsesgruppe 100–200 dekar.

I Østlandets «andre bygder» (tabell 2.13) har den svakeste tredelen et vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk på kr 110 917. Det er 75 prosent av det vi finner for den beste tredelen, og per årsku er vederlaget kr 13 562, eller bare 56 prosent av nivået for den beste tredelen. Leveranser av melk og kjøtt er høyere per årsku i den beste tredelen, og sammen med høyere produksjonstilskudd og lavere kostnader, bidrar det til at resultatene blir bedre.

Vederlag til arbeid og egenkapital uten tilskudd er i gjennomsnitt negativ for Østlandets «andre bygder», svakt positiv for den beste tredelen og negativ for den svakeste tredelen.

Tabell 2.13 Melk og storfeslakt 100–200 daa, Østlandet "andre bygder"

Combined dairy and beef farming 100-200 decares Eastern Norway Other parts

Østlandet andre bygder	<i>Eastern Norway Other parts</i>	Gjennomsnitt <i>Mean</i>	Standard- Avvik <i>Std.dev</i>	Beste tredel <i>Highest third</i>	Svakeste tredel <i>Lowest third</i>	Total	%
Antall bruk i gruppa 100-200 daa	<i>Number of holdings</i>	28		9	9		
Areal per bruk	<i>Decares per holding</i>	158	29	157	157	100	
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	49	8	48	50	102	
Driftsoverskudd, jordbruket, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>	164 908	60 937	195 913	128 328	66	
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>	128 302	38 994	147 570	110 917	75	
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsku	<i>Labour and owner's capital income, NOK per cow</i>	18 394	5 295	24 325	13 562	56	
Vederlag til arbeid og egenkapital, uten tilskudd, kr per årsku	<i>Labour and owner's capital income, without grants, NOK per cow</i>	-4 429	5 536	479	-7 774		
Antall årskyr	<i>Number of cows</i>	11,8	3,7	10,2	13,2	129	
Grovfor per årsku, daa	<i>Coarse fodder per cow, decares</i>	13,6	2,8	14,4	12,5	87	
Avling i alt, FEm per daa	<i>Total crops, FUm per decare</i>	367	88	343	382	111	
Arbeidsforbruk, timer per årsku	<i>Labour input, hours per cow</i>	285	98	326	245	75	
Levert melk, l per årsku	<i>Milk, l per cow</i>	6 101	633	6 399	5 908	92	
Melkepris, kr per l	<i>Milkprice, NOK per l</i>	3,36	0,20	3,40	3,30	97	
Produksjonsinntekt melk, kr per årsku	<i>Output milk, NOK per cow</i>	18 524	2 651	20 085	17 429	87	
Produksjonsinntekt kjøtt, kr per årsku	<i>Output meat, NOK per cow</i>	7 268	2 580	6 809	6 639	98	
Produksjonstilskudd, kr per årsku	<i>Production allowances per cow</i>	26 405	4 667	27 264	24 812	91	
Variable kostnader, kr per årsku	<i>Variable costs, NOK per cow</i>	13 710	2 960	12 842	13 353	104	
Faste kostnader, kr per årsku	<i>Fixed costs, NOK per cow</i>	21 799	6 730	19 733	23 898	121	

I Agder og Rogalands «andre bygder» (tabell 2.14) er vederlaget til arbeid og egenkapital for den svakeste tredelen kr 81 011 per årsverk og kr 9 911 per årsku. Det er henholdsvis 38 og 42 prosent av vederlaget til den beste tredelen. Større melkeproduksjon med bedre pris, mer inntekt fra kjøtt, høyere produksjonstilskudd og lave kostnader per årsku hos den beste tredelen, forklarer forskjellen i resultat. Den svakeste tredelen har flere årskyr slik at forskjellen i driftsoverskudd per bruk blir mindre.

Også i denne landsdelen er vederlag til arbeid og egenkapital uten tilskudd positivt bare i den beste tredelen.

Tabell 2.14 Melk og storfeslakt 100–200 daa, Agder og Rogaland "andre bygder"

Combined dairy and beef farming 100-200 decares, Agder and Rogaland Other parts

Agder og Rogaland andre bygder	<i>Agder and Rogaland Other parts</i>	Gjennomsnitt <i>Mean</i>	Standard- avvik <i>Std.dev</i>	Beste tredel <i>Highest third</i>	Svakeste tredel <i>Lowest third</i>	Total %
Antall bruk i gruppen 100-200 daa	<i>Number of holdings</i>	22		7	7	
Areal per bruk	<i>Decares per holding</i>	156	30	157	151	96
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	48	11	54	44	83
Driftsoverskudd, jordbruket, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>	191 858	68 602	254 201	137 525	54
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>	135 362	67 495	214 207	81 011	38
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsku	<i>Labour and owner's capital income, NOK per cow</i>	16 444	5 996	23 825	9 911	42
Vederlag til arbeid og egenkapital, uten tilskudd, kr per årsku	<i>Labour and owner's capital income, without grants, NOK per cow</i>	-3 130	5 509	2 557	-8 581	
Antall arskyr	<i>Number of cows</i>	13,0	2,8	12,1	13,9	115
Grovfor per årsku, daa	<i>Coarse fodder per cow, decares</i>	12,2	2,1	13,1	11,2	86
Avling i alt, FEm per daa	<i>Total crops, FUm per decare</i>	385	89	414	384	93
Arbeidsforbruk, timer per årsku	<i>Labour input, hours per cow</i>	243	64	222	240	108
Lever melk, l per årsku	<i>Milk, l per cow</i>	5 841	858	6 200	5 475	88
Melkepris, kr per l	<i>Milkprice, NOK per l</i>	3,30	0,11	3,35	3,28	98
Produksjonsinntekt melk, kr per årsku	<i>Output milk, NOK per cow</i>	17 595	2 864	19 115	16 013	84
Produksjonsinntekt kjøtt, kr per årsku	<i>Output meat, NOK per cow</i>	8 068	5 052	10 655	7 783	73
Produksjonstilskudd, kr per årsku	<i>Production allowances, NOK per cow</i>	22 299	4 528	24 399	20 844	85
Variable kostnader, kr per årsku	<i>Variable costs, NOK per cow</i>	14 141	3 675	16 223	16 515	102
Faste kostnader, kr per årsku	<i>Fixed costs, NOK per cow</i>	17 426	4 208	15 343	19 645	128

På Vestlandet (tabell 2.15) har den svakeste tredelen et vederlag til arbeid og egenkapital på kr 120 509 og kr 12 980 henholdsvis per årsverk og per årsku. Det utgjør 65 og 54 prosent av vederlaget til den beste tredelen. Kostnadene er lavere og inntektene høyere i den beste tredelen. Også i dette området kommer bare den beste tredelen positivt ut når vederlag til arbeid og egenkapital beregnes uten tilskudd.

Tabell 2.15 Melk og storfeslakt 100–200 daa, Vestlandet

Combined dairy and beef farming 100-200 decares, Western Norway

Vestlandet	<i>Western Norway</i>	Gjennom- snitt <i>Mean</i>	Standard- avvik <i>Std.dev</i>	Beste tredel <i>Highest third</i>	Svakeste tredel <i>Lowest third</i>	Total %
Antall bruk i gruppen 100-200 daa	<i>Number of holdings</i>	51		17	17	
Areal per bruk	<i>Decares per holding</i>	143	28	137	149	109
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	48	10	50	41	82
Driftsoverskudd, jordbruket, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>	179 567	72 416	216 909	158 494	73
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>	148 585	50 071	186 615	120 509	65
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsku	<i>Labour and owner's capital income, NOK per cow</i>	18 237	5 106	23 899	12 980	54
Vederlag til arbeid og egenkapital, uten tilskudd, kr per årsku	<i>Labour and owner's capital income, without grants, NOK per cow</i>	-3 233	5 188	739	-6 894	
Antall arskyr	<i>Number of cows</i>	12,8	4,1	12,3	13,9	113
Grovfor per årsku, daa	<i>Coarse fodder per cow, decares</i>	11,9	3,4	12,2	11,4	94
Avling i alt, FEm per daa	<i>Total crops, FUm per decare</i>	415	96	408	424	104
Arbeidsforbruk, timer per årsku	<i>Labour input, hours per cow</i>	243	85	255	213	83
Lever melk, l per årsku	<i>Milk, l per cow</i>	6 079	787	6 469	5 883	91
Melkepris, kr per l	<i>Milkprice, NOK per l</i>	3,41	0,21	3,36	3,48	103
Produksjonsinntekt melk, kr per årsku	<i>Output milk, NOK per cow</i>	19 080	2 774	20 155	18 854	94
Produksjonsinntekt kjøtt, kr per årsku	<i>Output meat, NOK per cow</i>	7 152	2 880	7 628	7 009	92
Produksjonstilskudd, kr per årsku	<i>Production allowances, NOK per cow</i>	25 126	4 746	27 133	23 415	86
Variable kostnader, kr per årsku	<i>Variable costs, NOK per cow</i>	14 016	3 350	14 556	14 100	97
Faste kostnader, kr per årsku	<i>Fixed costs, NOK per cow</i>	20 542	6 832	19 332	22 156	115

I Trøndelags «andre bygder» (tabell 2.16) har den svakeste tredelen kr 113 525 i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk og kr 13 720 per årsku. Det er henholdsvis 67 og 57 prosent av det den beste tredelen oppnår. Den beste tredelen har større ytelse og høyere inntekter enn den svakeste tredelen. Kostnadene er også lavere. Også i dette området har bare den beste tredelen positivt vederlag til arbeid og egenkapital i gjennomsnitt når tilskuddene holdes utenfor.

Tabell 2.16 Melk og storfeslakt 100–200 daa, Trøndelag "andre bygder"

Combined dairy and beef farming 100-200 decares, Central Norway other parts

Trøndelag andre bygder	<i>Central Norway other parts</i>	Gjennomsnitt <i>Mean</i>	Standardavvik <i>Std.dev</i>	Beste tredel <i>Highest third</i>	Svakeste tredel <i>Lowest third</i>	Total	%
Antall bruk i gruppen 100-200 daa	<i>Number of holdings</i>	28		9	9		
Areal per bruk	<i>Decares per holding</i>	167	23	162	162	100	
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	47	8	47	46	100	
Driftsoverskudd, jordbruket, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>	210 634	72 076	209 602	167 487	80	
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>	145 178	33 394	168 779	113 525	67	
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per arsku	<i>Labour and owner's capital income, NOK per cow</i>	19 011	4 869	24 148	13 720	57	
Vederlag til arbeid og egenkapital, uten tilskudd, kr per arsku	<i>Labour and owner's capital income, without grants, NOK per cow</i>	-1 162	4 242	2 173	-4 860		
Antall arskyr	<i>Number of cows</i>	14,2	3,0	12,5	14,6	117	
Grovfor per arsku, daa	<i>Coarse fodder per cow, decares</i>	11,8	2,8	12,8	11,3	88	
Avling i alt, Fem per daa	<i>Total crops, FUm per decare</i>	427	84	425	404	95	
Arbeidsforbruk, timer per arsku	<i>Labour input, hours per cow</i>	246	48	274	225	82	
Levert melk, l per arsku	<i>Milk, l per cow</i>	5 951	490	6 274	5 732	91	
Melkepris, kr per l	<i>Milkprice, NOK per l</i>	3,35	0,09	3,37	3,31	98	
Produksjonsinntekt melk, kr per arsku	<i>Output milk, NOK per cow</i>	17 935	1 986	19 217	17 154	89	
Produksjonsinntekt kjøtt, kr per arsku	<i>Output meat, NOK per cow</i>	7 390	2 576	8 873	5 767	65	
Produksjonstilskudd, kr per arsku	<i>Production allowances, NOK per cow</i>	23 398	3 847	25 624	21 591	84	
Variable kostnader, kr per arsku	<i>Variable costs, NOK per cow</i>	12 209	2 472	12 718	11 166	88	
Faste kostnader, kr per arsku	<i>Fixed costs, NOK per cow</i>	19 721	5 751	21 545	20 064	93	

I Nord-Norge (tabell 2.17) er vederlag til arbeid og egenkapital for den svakeste tredelen kr 106 356 og kr 13 899 eller 91 og 51 prosent av vederlaget for den beste tredelen, beregnet henholdsvis per årsverk og per arsku. Den beste tredelen leverer mer melk og henter mer fra melk selv om prisen er lik. Gruppen har lavere inntekter fra slakt enn den svakeste. Produksjonstilskuddet er høyere og kostnadene lavere.

Vederlag til arbeid og egenkapital uten tilskudd er i gjennomsnitt negativt også for den beste tredelen.

Tabell 2.17 Melk og storfeslakt 100–200 daa, Nord-Norge

Combined dairy and beef farming 100-200 decares, North Norway

Nord-Norge	<i>North Norway</i>	Gjennomsnitt <i>Mean</i>	Standardavvik <i>Std.dev</i>	Beste tredel <i>Highest third</i>	Svakeste tredel <i>Lowest third</i>	
					Total	%
Antall bruk i gruppen 100-200 daa	<i>Number of holdings</i>	20		7	7	
Areal per bruk	<i>Decares per holding</i>	170	25	168	159	95
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	47	9	53	44	82
Driftsoverskudd, jordbruket, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>	219 800	102 838	261 528	127 493	49
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>	152 008	54 610	177 090	106 356	91
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsku	<i>Labour and owner's capital income, NOK per cow</i>	21 131	6 618	27 250	13 899	51
Vederlag til arbeid og egenkapital, uten tilskudd, kr per årsku	<i>Labour and owner's capital income, without grants, NOK per cow</i>	-7 253	5 497	-3 006	-13 352	
Antall årskyr	<i>Number of cows</i>	11,7	3,1	11,3	10,0	88
Grovfôrareal per årsku, daa	<i>Coarse fodder per cow, decares</i>	14,9	3,0	15,4	15,9	103
Avling i alt, FEm per daa	<i>Total crops, FUm per decare</i>	314	67	294	312	106
Arbeidsforbruk, timer per årsku	<i>Labour input, hours per cow</i>	271	70	306	256	84
Levert melk, l per årsku	<i>Milk, l per cow</i>	5 868	1 015	6 093	5 399	89
Melkepris, kr per l	<i>Milkprice, NOK per l</i>	3,32	0,11	3,33	3,33	100
Produksjonsinntekt melk, kr per årsku	<i>Output milk, NOK per cow</i>	18 125	3 132	18 544	16 824	91
Produksjonsinntekt kjøtt, kr per årsku	<i>Output meat, NOK per cow</i>	6 727	2 834	6 276	7 318	117
Produksjonstilskudd, kr per årsku	<i>Production allowances, NOK per cow</i>	36 298	5 161	38 228	34 113	89
Variable kostnader, kr per årsku	<i>Variable costs, NOK per cow</i>	15 948	3 620	14 639	17 767	121
Faste kostnader, kr per årsku	<i>Fixed costs, NOK per cow</i>	20 636	5 024	19 540	22 614	116

Tabell 2.18 nedenfor er en sammenfatning av tabellene 2.13-2.17 for alle aktuelle landsdeler, og viser det relative forholdet mellom den svakeste og den beste tredelen. Der tredelen med svakest økonomisk resultat har de høyeste verdiene, er tallene uthevet.

Tabellen viser at levert melkemengde og inntektene av melka er høyere per årsku i den beste gruppa. Produksjonstilskuddet er også høyere. Antall årskyr er høyest i den svakeste tredelen for alle landsdeler unntatt Nord-Norge. For øvrig er bildet noe blandet med enkelte unntak, men den beste tredelen har lavere kostnader med unntak av Trøndelags «andre bygder». Den beste tredelen har videre stort sett høyere arbeidsforbruk per årsku.

Nord-Norge skiller seg ut ved at den beste tredelen har flere dyr og mindre grovfôrareal per årsku og færre fôrenheter per dekar. Samtidig er inntektene fra kjøttproduksjonen lavere.

Forskjellene i vederlag til arbeid og egenkapital er størst per årsverk i Agder og Rogalands «andre bygder». Den svakeste tredelen har i dette området høye faste kostnader per årsku i forhold til den beste tredelen. Forskjellene i vederlag til arbeid og egenkapital er minst regnet per årsverk i Nord-Norge.

Melkeprisen varierer ikke mye regnet i prosent, men forskjellen i øre per liter har betydning. På Østlandet får den beste tredelen 10 øre mer per liter enn den svakeste tredelen. På Vestlandet får den svakeste tredelen 12 øre mer per liter i gjennomsnitt enn den beste. Vestlandet er den eneste landsdelen der den beste tredelen får lavest melkepris.

Størrelsen på produksjonstilskuddet avhenger av antall dyr inklusive ungdyr. Et høyt påsett vil derfor gi høyere produksjonstilskudd per årsku. Produksjonstilskuddet er videre arealavhengig, og stort grovfôrareal per ku gir derved høyere produksjonstilskudd per årsku. Det gis også driftstilskudd for melk som et fast grunnbeløp på kr 60 000 per bruk i Sør-Norge og kr 65 000 i Nord-Norge for bruk med mer enn 30 000 liter omsatt melk. (I 2001 ble det bare inntektsført med 11/12 på grunn av en omlegging i utbetalingene.) Driftstilskuddet inngår i produksjonstilskuddet, og der den beste tredelen har færrest årskyr vil dette også bidra til høyere produksjonstilskudd per årsku.

Tabell 2.18 Melk og storfe-slakt 100–200 daa. Den svakeste tredelens relative andel av den beste, prosent

Combined dairy and beef farming 100-200 decares. The lowest third relatively to the highest, per cent

	Østlandet andre bygder	Agder og Rogaland andre bygder	Vestlandet	Trøndelag andre bygder	Nord- Norge
	<i>Eastern Norway Other parts</i>	<i>Agder og Rogaland Other parts</i>	<i>Western Norway</i>	<i>Central Norway Other parts</i>	<i>Nothern Norway</i>
Antall bruk i gruppa 100-200 daa	28	22	51	28	20
Areal per bruk	100	96	109	100	95
Brukers alder	102	83	82	100	82
Driftsoverskudd, jordbruket, kr per bruk	66	54	73	80	49
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per arsverk	75	38	65	67	91
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsku	56	42	54	57	51
Årskyr	129	115	113	117	88
Grovfor per årsku, daa	87	86	94	88	103
Avling i alt, FEm per daa	111	93	104	95	106
Arbeidsforbruk, timer per årsku	75	108	83	82	84
Levert melk, l per årsku	92	88	91	91	89
Melkepris, kr per l	97	98	103	98	100
Produksjonsinntekt melk, kr per årsku	87	84	94	89	91
Produksjonsinntekt kjøtt, kr per årsku	98	73	92	65	117
Produksjonstilskudd, kr per årsku	91	85	86	84	89
Variable kostnader, kr per årsku	104	102	97	88	121
Faste kostnader, kr per årsku	121	128	115	93	116

Tabell 2.19 tilsvarende tabell 2.18 for størrelsesgruppa 200 til 300 dekar. Den viser det relative forholdet mellom den svakeste og den beste tredelen. Også her angir de uthevede tallene at tredelen med svakest økonomisk resultat har de høyeste verdiene. Det er for flatbygdene på Østlandet og i Trøndelag, Trøndelags «andre bygder» og Nord-Norge at tallgrunnlaget gir mulighet til en slik oppdeling.

Tabellen viser at i størrelsesgruppa 200–300 dekar har den beste tredelen levert mest melk, har høyere melkeinntekter og høyere produksjonstilskudd per årsku. Den beste tredelen har færrest årskyr og størst grovfôrareal per årsku unntatt i Nord-Norge. Den beste tredelen har lavest kostnader både faste og variable unntatt i Trøndelags «andre bygder». Forskjellene i driftsoverskudd per bruk er mindre enn forskjellen i vederlag til arbeid og egenkapital. Forøvrig er bildet noe blandet.

Forskjellene i økonomisk resultat er størst i Nord-Norge. Nord-Norge skiller fra de øvrige landsdelene ved at den beste gruppa har høyere antall årskyr, mindre grovfôrareal og lavere inntekt av kjøttproduksjonen per årsku også i denne størrelsesgruppa.

Selv om melkeprisen også i denne størrelsesgruppa varierer forholdsvis lite regnet i prosent, er forskjellene likevel betydelige. På Østlandet får den beste gruppa i gjennomsnitt 6 øre lavere melkepris enn den svakeste, mens tilsvarende er 12 øre mer i Trøndelags «andre bygder». Også i flatbygdene i Trøndelag og i Nord-Norge får den beste tredelen best melkepris.

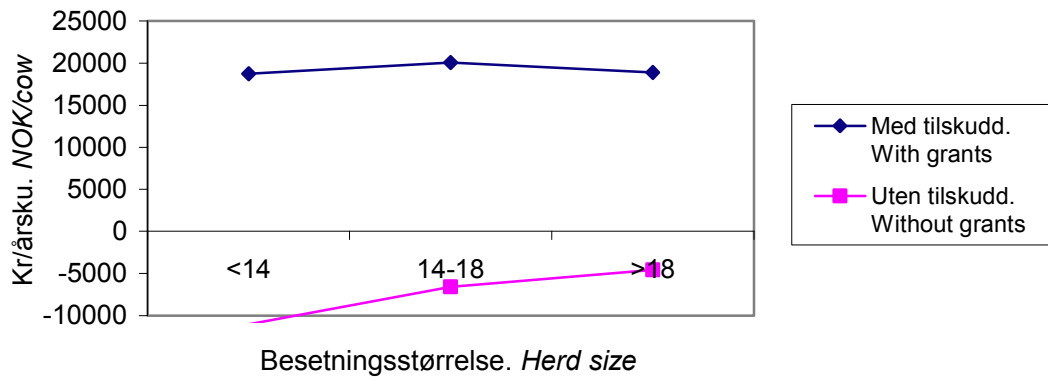
Tabell 2.19 Melk og storfeslakt 200–300 daa. Den svakeste tredelens relative andel av den beste, prosent

Combined dairy and beef farming 200-300 decares. The lowest third relatively to the highest, per cent

	Østlandet	Trøndelag		Nord-Norge
	<i>Eastern Norway</i>	Flatbygder	Andre bygder	<i>Northern Norway</i>
	Andre bygder <i>Other parts</i>	<i>Lowlands</i>	<i>Other parts</i>	
Antall bruk i gruppa 200-300 daa	20	19	27	34
Areal per bruk	96	88	101	96
Brukers alder	95	96	98	87
Driftsoverskudd, jordbruk	54	60	76	48
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per arsverk	49	54	70	38
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsku	47	55	54	45
Årskyr	113	102	137	90
Grovfôr, daa per årsku	80	88	70	105
Avling i alt, FEm per daa	95	110	116	87
Arbeidsforbruk, timer per årsku	92	103	80	119
Levert melk, l per årsku	94	98	97	88
Melkepris, kr per l	102	98	97	99
Produksjonsinntekter melk, kr per årsku	94	94	96	87
Produksjonsinntekter kjøtt, kr per årsku	63	101	70	127
Produksjonstilskudd, kr per årsku	80	97	73	91
Variable kostnader, kr per årsku	108	111	99	110
Faste kostnader, kr per årsku	105	121	95	130

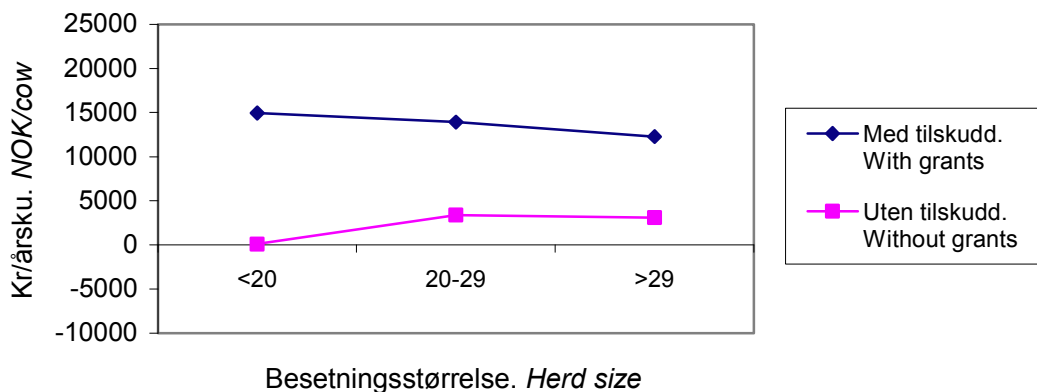
Figurene 2.1 og 2.2 sammenligner vederlag til arbeid og egenkapital per årsku for Jæren og Nord-Norge. Besetningene er gruppert etter størrelse.

I Nord-Norge er vederlag til arbeid og egenkapital med tilskudd nokså stabil uavhengig av størrelsen på besetningen, mens vederlaget uten tilskudd øker slik figur 2.1 viser. Uten tilskudd er vederlaget til arbeid og egenkapital negativt for alle besetningsstørrelser. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse er på 11, 16 og 21 årskyr. Antall besetninger i hver gruppe er henholdsvis 39, 25 og 9.

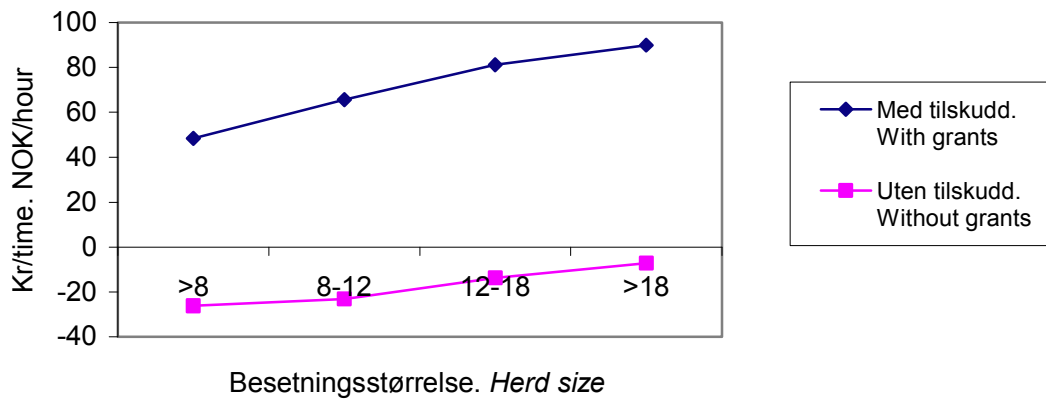
Figur 2.1 *Vederlag til arbeid og egenkapital per årsku i melkeproduksjon i Nord-Norge.*
Return to labour and owner's capital per cow in dairy farming, Northern-Norway

Også på Jæren er vederlag til arbeid og egenkapital, med tilskudd, høyere for mindre besetninger enn for de større slik det framgår av figur 2.2. Her er vederlaget til arbeid og egenkapital, uten tilskudd, positivt for alle besetningsstørrelser. Forskjellen mellom vederlag til arbeid og egenkapital beregnet med og uten tilskudd avtar med økende besetningsstørrelse også på Jæren. Gjennomsnittlig antall i hver gruppe er henholdsvis 14, 26 og 35 årskyr og representerer derved større besetninger enn i Nord-Norge. Antall besetninger i hver gruppe er henholdsvis 8, 9 og 7.

Figur 2.2 *Vederlag til arbeid og egenkapital per årsku i melkeproduksjon på Jæren*
Return to labour and owner's capital per cow in dairy farming, Jæren

Figur 2.3 viser lønnsomheten i melkeproduksjon for alle regioner samlet. Vederlag til arbeid og egenkapital per time øker med økende besetningsstørrelse fra -26 kroner til -7 kroner uten tilskudd, og fra 48 kroner til 90 kroner med tilskudd. Gjennomsnittsbesetningen i hver gruppe er på henholdsvis 7, 10, 15 og 22 årskyr.

Figur 2.3 *Vederlag til arbeid og egenkapital for alle regioner. Kr/ time*
Return to labour and owner's capital, all regions. Kr/ hour

2.2.3 Kumelkproduksjon og svinehold

Driftsformen er presentert i hovedtabell 17b og har vært representert med 41 bruk i 2001. De fleste av disse ligger i Agder og Rogaland og på Vestlandet. Fra 2000 til 2001 har deltakerbrukenes gjennomsnittlige produksjonsinntekt fra svineholdet økt markant, mest på grunn av volumøkning, men også som følge av høyere priser. En følge av at svinehold har økt sin andel av det samlede driftsomfanget, er at familiens arbeidsfortjeneste per årsverk er forbedret med hele 36 prosent mellom 2000 og 2001. Vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk har vært 15 prosent større enn i 2000.

Tabell 2.20 Kumelkproduksjon og svinehold
Combined dairy and pig farming

		2001	Forandring fra 2000 <i>Changes from 2000</i>
Jordbruksareal, daa	<i>Agricultural land, decares</i>	204	+ 8
Avling i alt, Fem per daa	<i>Total crops, FUm per decares</i>	413	- 19
Antall arskyr	<i>Number of cows</i>	15,2	+ 0,1
Melk per arsku, kg	<i>Milk per cow, kg</i>	6 416	+ 167
Antall avlsgriser	<i>Number of pigs for breeding</i>	14,6	+ 0,4
Oppnådde priser, kr	<i>Prices obtained, NOK</i>		
Melk eks. tilskudd, per l	<i>Milk (minus price support) per l</i>	3,38	+ 0,16
Kukjøtt, per kg	<i>Meat (cow) per kg</i>	25,37	+ 1,65
Annet storfekjøtt, per kg	<i>Meat (beef) per kg</i>	30,70	+ 2,67
Svinekjøtt, per kg	<i>Pork per kg</i>	20,03	+ 1,13
Smagris, per stk	<i>Piglets for sale</i>	754	+ 124
Produksjonsinntekter av svin, kr	<i>Enterprise output pig, NOK</i>	604 400	+ 174 700
Produksjonsinntekter av storfehold, kr	<i>Enterprise dairy and beef, NOK</i>	406 100	+ 13 300
Produksjonsinntekter av storfehold inkl tilskudd, kr	<i>Enterprise dairy and beef incl support, NOK</i>	491 500	+ 3 400
Familiens arbeidsfortjeneste, kr per arsverk	<i>Family labour income agric., NOK per man-year</i>	112 400	+ 29 600
Vederlag til arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to labour and owner's capita,l NOK per man-year</i>	169 700	+ 21 900
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to family labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	158 200	+ 27 800
Lønnsevne, kr per time	<i>Capacity to pay, NOK per hour</i>	72,68	+ 11,96

2.2.4 Korndyrking i kombinasjon med kumelk- og storfekjøttproduksjon

Hovedtabell 17f omhandler denne driftsformen, hvor 33 deltakerbruk har vært med i 2001. Alle disse er lokalisert til flatbygdene på Østlandet. Produksjonsinntektene fra husdyrholdet har, i middel for bruksgruppa, økt sterkt fra 2000 til 2001. Også inntektene fra korndyrking har blitt høyere. Likevel har familiens arbeidsfortjeneste per årsverk gått ned med 1 prosent. Derimot har lønnsevnen per time økt. Leid arbeid har gjennomsnittlig utgjort 942 timer per deltakerbruk i 2001, mens brukerfamilien i middel har nedlagt 2 886 arbeidstimer. Innslaget av leid hjelp, som er blitt godtgjort etter høyere satser i 2001 enn i 2000, er såpass stort at lønnsevnen per time har kunnet utvikle seg i motsatt retning av hva familiens arbeidsfortjeneste har gjort. Vederlaget til alt arbeid og egenkapital har gått opp med 2 prosent.

Tabell 2.21 Korndyrking i kombinasjon med kumelk- og storfekjøttproduksjon

Combined cereal production, dairy and beef farming

		2001	Endringer fra 2000 <i>Changes from 2000</i>
Jordbruksareal, daa	<i>Agricultural land, decares</i>	483	+ 54
Avlinger	<i>Crops</i>		
I alt, FEm per daa	<i>Total, FUm per decare</i>	438	- 26
Bygg, kg per daa	<i>Barley, kg per decare</i>	411	+ 4
Havre, "	<i>Oats, "</i>	421	- 42
Hvete, "	<i>Wheat "</i>	423	- 52
Grovfor, FEm per daa	<i>Fodder crops, FUm per decare</i>	505	- 19
Antall årskyr	<i>Number of cows</i>	21,4	+ 1,3
Melk per arsku, kg	<i>Milk per cow, kg</i>	6607	+ 118
Oppnådde priser, kr	<i>Prices obtained, NOK</i>		
Bygg, per kg	<i>Barley, per kg</i>	1,79	- 0,11
Havre, "	<i>Oats, "</i>	1,59	- 0,04
Melk, eks. tilskudd, per l	<i>Milk (minus price support), per l</i>	3,66	+ 0,24
Kukjøtt, per kg	<i>Meat (cow), per kg</i>	25,02	+ 1,15
Annet storfekjøtt pr, kg	<i>Meat (beef), "</i>	30,44	+ 1,84
Prod.inntekter storfehold, kr	<i>Enterprise output dairy and beef, NOK</i>	775 300	+ 208 800
Prod.inntekter, storfehold inkl. tilskudd, kr	<i>Enterprise output dairy and beef incl support, NOK</i>	873 600	+ 212 000
Prod. inntekter planteprod, kr	<i>Enterprise output, crop production, NOK</i>	226 000	+ 18 500
Familiens arbeidsfortjeneste, kr per årsvverk	<i>Family labour income agric. NOK per man-year</i>	114 600	- 1 100
Vederlag til arbeid og EK, kr per årsvverk	<i>Return to labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	190 500	+ 3 300
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per årsvverk	<i>Return to family labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	173 400	- 700
Lønnsevne, kr per time	<i>Capacity to pay, NOK per hour</i>	79,68	+ 1,62

2.2.5 Kumelkproduksjon og sauehold

Driftsformen er beskrevet i hovedtabell 17c. Antall deltakerbruk i 2001 har vært 54. Nesten halvparten av disse ligger på Vestlandet.

Arealutvidelse og økning i både antall vinterfôra sauer og antall årskyr har funnet sted fra 2000 til 2001 på gjennomsnittsbruket i denne gruppa. Produksjonsinntektene fra saueholdet har likevel gått litt ned. Den registrerte prisnedgangen for saue- og lammekjøtt har medvirket til det sistnevnte. Men det har også skjedd en volumreduksjon med hensyn til saue- og lammekjøtt, til tross for at antall vinterfôra sauer har økt. Innen storfeholdet har produksjonsinntektene økt. De samlede produksjonskostnadene på det gjennomsnittlige deltakerbruket har økt så mye at sammenlignet med året før har 2001 vært et dårligere år med hensyn til lønnsomhetresultater. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsvverk er gått ned med 5 prosent. Familiens arbeidsfortjeneste per årsvverk har i gjennomsnitt blitt redusert med 13 prosent.

Tabell 2.22 Kumelkproduksjon og sauehold

Combined dairy and sheep farming

		2001	Forandring fra 2000 <i>Changes from 2000</i>
Jordbruksareal, daa	<i>Agricultural land, decares</i>	197	+ 18
Avling i FEm per daa	<i>Total crops, FUm per decare</i>	344	- 22
Antall arskyr	<i>Number of cows</i>	11,3	+ 0,1
Melk per arsku, kg	<i>Milk per cow, kg</i>	6 314	+ 76
Melk, eks. driftstilskudd, kr per l	<i>Milk price (minus price support), NOK per l</i>	3,33	+ 0,16
Antall vinterfora sauer	<i>Number of winter-fed sheep</i>	56,0	+ 5,0
Saue- og lammekjøtt, pris, kr per kg	<i>Meat (mutton and lamb), NOK per kg</i>	30,42	- 0,61
Produksjonsinntekter av storfehold, kr	<i>Enterprise dairy and beef, NOK</i>	285 400	+ 13 900
Produksjonsinntekter av storfehold inkl. tilskudd, kr	<i>Enterprise dairy and beef incl support, NOK</i>	375 700	+ 8 300
Produksjonsinntekter av sauehold, kr	<i>mutton, NOK</i>	59 500	- 700
Familiens arb.fortjeneste, kr per arsverk	<i>Family labour income, NOK per man-year</i>	81 900	- 11 800
Vederlag til arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	133 200	- 6 500
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to family labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	115 600	- 11 000
Lønnsevne, kr per time	<i>Capacity to pay, NOK per hour</i>	57,34	- 3,91

2.2.6 Kornproduksjon

Driftsformen er presentert i hovedtabell 17d.

Majoriteten av kornbrukene som har vært med i driftsgranskingene i 2001 var lokalisert på Østlandet. 54 av de 92 kornbrukene lå i flatbygdene på Østlandet, og 27 hørte hjemme i Østlandets «andre bygder». I gjennomsnitt for alle de deltagende kornbrukene er familiens arbeidsinnsats i jordbruket i 2001 beregnet til 0,55 årsverk. Drøye 100 timer ble innleid.

Tabell 2.23 Kornproduksjon

Cereal production

		2001	Forandring fra 2000 <i>Changes from 2000</i>
Jordbruksareal, daa	<i>Agricultural land, decares</i>	319	+ 13
Avling, kg per daa	<i>Crop, kg per decare</i>		
Bygg	<i>Barley</i>	384	- 22
Havre	<i>Oats</i>	448	+ 2
Hvete	<i>Wheat</i>	434	- 51
Oppnådde priser, kr per kg	<i>Prices obtained, NOK per kg</i>		
Bygg	<i>Barley</i>	1,89	- 0,04
Havre	<i>Oats</i>	1,62	- 0,07
Hvete	<i>Wheat</i>	2,27	- 0,01
Familiens arbeidsfortjeneste, kr per arsverk	<i>Family labour income agric., NOK per man-year</i>	33 800	- 48 100
Vederlag til arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	129 700	- 44 700
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to family labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	119 900	- 51 200
Lønnsevne, kr per time	<i>Capacity to pay, NOK per hour</i>	28,06	- 23,38

Tabell 2.23 viser at kornavlingene var lavere for bygg og hvete i 2001 sammenlignet med 2000, mens havreavlingen var omtrent uendret. Tabellen viser videre fire forskjellige lønnsomhetsmål. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk var kr 129 700, en nedgang på 26 prosent i forhold til 2000. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk var kr 33 800, en nedgang på 59 prosent. Lønnsevnen er 28,06 kr/time, ned 45 prosent.

2.2.7 Variasjon innenfor kornproduksjon

Dette kapitlet tar opp variasjonen i kornproduksjonen. Tabell 2.24 og 2.25 viser kornproduksjon for arealgruppene 200–300 dekar og 300–500 dekar. Gruppene er sortert etter vederlag til arbeid og egenkapital per dekar.

Tabell 2.24 Kornproduksjon 200–300 daa
Cereal production, 200-300 decares

Alle landsdeler	<i>All</i>	Gjennomsnitt <i>Mean</i>	Standardavvik <i>Std.dev</i>	Beste tredel <i>Highest third</i>	Svakeste tredel <i>Lowest third</i>	Total %t
Antall bruk i gruppen 200-300 daa	<i>Number of holdings</i>	26		9	9	
Areal per bruk, daa	<i>Decares per holding</i>	245	29	248	235	95
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	52	6	55	49	88
Driftsoverskudd, jordbruk, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>	63 064	61 904	122 912	1 330	1
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>	88 214	145 283	208 832	-60 589	
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per daa	<i>Labour and owner's capital income, NOK per decare</i>	198	276	465	-91	
Vederlag til arbeid og egenkapital Uten tilskudd, kr per daa	<i>Labour and owner's capital income, without grants, NOK per daa</i>	-77	267	168	-341	
Antall dekar korn	<i>Decares of cereal crops</i>	235	30	236	221	94
Kornavling i alt, kg per daa	<i>Total crops, kg per daa</i>	399	92	443	373	84
Arbeidsforbruk, timer per daa	<i>Labour input, hours per daa</i>	4,15	1,64	4,45	3,64	82
Kornpris, kr per kg	<i>Price of crop, NOK per kg</i>	1,73	0,26	1,77	1,61	91
Produksjonsinntekter korn, kr per daa	<i>Output crop, NOK per daa</i>	692	210	793	591	75
Produksjonstilskudd, kr per daa	<i>Production allowances, NOK per daa</i>	275	61	298	250	84
Variable kostnader, kr per daa	<i>Variable costs, NOK per daa</i>	227	70	243	226	93
Faste kostnader, kr per daa	<i>Fixed costs, NOK per daa</i>	558	196	442	690	156

Kornbruk i gruppa 200–300 dekar oppnådde et gjennomsnittlig vederlag til arbeid og egenkapital på kr 88 214 per årsverk. Den svakeste tredelen kom negativt ut med vederlag til arbeid og egenkapital på minus kr 60 589 pr årsverk og minus kr 91 per dekar. Tilsvarende oppnådde den beste tredelen henholdsvis kr 208 832 per årsverk og kr 465 per dekar. Den beste gruppa hadde høyere kornavlinger og tilskudd per dekar, oppnådde høyere pris per kilo og brukte også mer tid per dekar. De variable kostnadene var noe høyere, mens de faste kostnadene var betydelig lavere.

Bare den beste tredelen fikk positivt vederlag uten tilskudd. I arealgruppa 300–500 dekar ble vederlag til arbeid og egenkapital for den svakeste tredelen kr 60 526 per årsverk og kr 65 per dekar. Det utgjør 19 prosent av vederlaget til den beste gruppa per

årsverk og 12 prosent per dekar. Uten tilskudd er gjennomsnittsresultatet for arealgruppa så vidt positivt, mens det er negativt for den svakeste tredelen.

Den beste tredelen har høyest avlingsnivå og høyest produksjonsinntekter. Arealet er omtrent det samme. Både faste og variable kostnader er lavere per dekar. Arbeidsforbruket per dekar er litt høyere i den beste tredelen, men lavere enn i arealgruppa fra 200 - 300 dekar.

Tabell 2.25 Kornproduksjon 300–500 daa
Cereal production, 300-500 decares

Alle landsdeler	<i>All</i>	Gjennomsnitt <i>Mean</i>	Standardavvik <i>Std.dev</i>	Beste tredel <i>Highest third</i>	Svakeste tredel <i>Lowest third</i>	Total %
Antall bruk i gruppen 300-500 daa	<i>Number of holdings</i>	28		9	9	
Areal per bruk, daa	<i>Decares per holding</i>	372	46	360	376	104
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	48	9	46	47	103
Driftsoverskudd, jordbruk, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>	121 096	67 471	191 902	54 730	29
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>	189 985	140 922	313 101	60 526	19
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per daa	<i>Labour and owner's capital income, NOK per decare</i>	293	201	524	65	12
Vederlag til arbeid og egenkapital Uten tilskudd, kr per daa	<i>Labour and owner's capital income, without grants, NOK per daa</i>	21	208	252	-197	
Antall dekar korn	<i>Decares of ceral crops</i>	363	38	359	362	101
Kornavling i alt, kg per daa	<i>Total crops, kg per daa</i>	409	92	485	365	75
Arbeidsforbruk, timer per daa	<i>Labour input, hours per daa</i>	3,25	1,16	3,29	3,02	92
Kornpris, kr per kg	<i>Price of crop, NOK per kg</i>	1,82	0,24	1,92	1,83	96
Produksjonsinntekter korn, kr per daa	<i>Output crop, NOK per daa</i>	754	223	933	685	73
Produksjonstilskudd, kr per daa	<i>Production allowances, NOK per daa</i>	272	59	273	261	96
Variable kostnader, kr per daa	<i>Variable costs, NOK per daa</i>	229	64	236	246	104
Faste kostnader, kr per daa	<i>Fixed costs, NOK per daa</i>	537	134	485	573	118

Tabell 2.26 nedenfor er en sammenfatning av resultatene i tabell 2.24 og 2.25. Tabellen viser det relative forholdet mellom den svakeste og den beste tredelen, og uthevingen markerer at tredelen med svakest økonomisk resultat, har de høyeste verdiene.

Også tabell 2.26 viser at det er store forskjeller i oppnådd resultat mellom beste og svakeste tredel. I den minste arealgruppa har svakeste tredel negativt resultat, og det er derfor ikke beregnet forholdstall. Den beste tredelen har i gjennomsnitt høyest avlinger og pris og derved høyest produksjonsinntekt per dekar. Summen av kostnadene er mindre for den beste tredelen. I begge gruppene har den svakeste tredelen negativt resultat uten tilskudd. I den minste gruppa gjelder det også for vederlag til arbeid og egenkapital med tilskudd.

Tabell 2.26 Kornproduksjon, 200–300 daa og 300–500 daa. Den svakeste tredelens relative andel av den beste, prosent

Cereal production, 200-300 decares and 300-500 decares. The lowest third relatively to the highest, per cent

Alle landsdeler	All	Størrelsesgrupper	
		200-300 daa	300-500 daa
Totalt antall bruk i størrelsesgruppa	<i>Number of holdings</i>	26	28
Areal per bruk, daa	<i>Decares per holding</i>	95	104
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	88	103
Driftsoverskudd, jordbruk, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>		29
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per arsverk	<i>Labour and owner's capital income,</i>		19
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per daa	<i>Labour and owner's capital income,</i>		12
Antall dekar korn	<i>Decares of ceeral crops</i>	94	101
Kornavling i alt, kg per daa	<i>Total crops, kg per daa</i>	84	75
Arbeidsforbruk, timer per daa	<i>Labour input, hours per daa</i>	82	92
Kornpris, kr per kg	<i>Price of crop, NOK per kg</i>	91	96
Produksjonsinntekter korn, kr per daa	<i>Output crop, NOK per daa</i>	75	73
Produksjonstilskudd, kr per daa	<i>Production allowances, NOK per daa</i>	84	96
Variable kostnader, kr per daa	<i>Variable costs, NOK per daa</i>	93	104
Faste kostnader, kr per daa	<i>Fixed costs, NOK per daa</i>	156	118
Variable og faste kostnader, kr per daa	<i>Variable and fixed costs, NOK per daa</i>	134	114

De faste kostnadene og avskrivningene har betydning for variasjonen i resultat. Faste kostnader og avskrivninger i kornproduksjonen framgår av hovedtabell 17. Tabell 2.27 viser den relative andelen av faste kostnader og avskrivninger for størrelsesgruppene 200–300 dekar, 300–500 dekar og større enn 500 dekar.

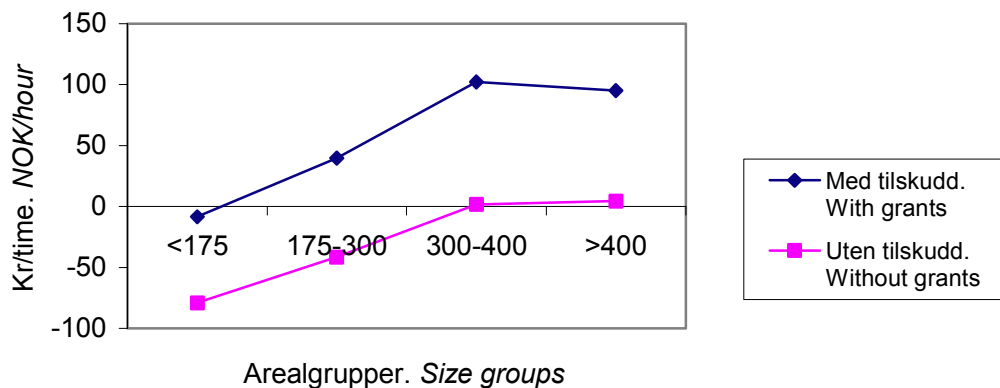
De mest markerte trekkene er at kostnader til leid arbeid øker med økende bruksstørrelse, fra 3 prosent til 14 prosent. Andre faste kostnader som bl.a. omfatter administrasjon og forsikring, avtar med brukstørrelsen. I den største arealgruppa er jordleie en forholdsvis stor post. Avskrivninger utgjør grovt sett om lag en tredel av summen av faste kostnader og avskrivninger. De minste brukene har relativt sett høye avskrivninger på bygninger, mens de største brukene har høye avskrivninger på maskiner og redskaper.

Tabell 2.27 Kornproduksjon, 200–300 daa, 300–500 daa og > 500 daa. Sammensetningen av faste kostnader og avskrivninger, prosent

Cereal production, 200-300 decares, 300-500 decares and over 500 decares.

Fixed costs and depreciations, per cent

Alle landsdeler	All	Størrelsesgrupper		
		Size groups		
		200-300 daa	300-500 daa	> 500 daa
Leid arbeid	<i>Hired labour</i>	3	9	14
Maskiner og redskaper	<i>Machinery and equipment</i>	13	13	14
Traktor	<i>Tractors</i>	8	5	5
Driftsbygninger	<i>Outbuildings</i>	5	7	4
Jord, grøfter og vanningsanlegg	<i>Farmland, drainage and water supply</i>	4	5	5
Drivstoff	<i>Fuel</i>	12	15	13
Maskinleie	<i>Rented machinery</i>	8	5	7
Jordleie	<i>Rented farmland</i>	6	6	12
Andre faste kostnader	<i>Other fixed costs</i>	41	35	26
Sum faste kostnader	<i>Total fixed costs</i>	100	100	100
Sum faste kostnader, kr	<i>Total fixed costs, NOK</i>	89 738	130 484	317 638
Avskrivninger:	<i>Depreciation:</i>			
Maskiner og redskaper	<i>Machinery and equipment</i>	38	38	45
Traktor	<i>Tractors</i>	27	29	28
Driftsbygning	<i>Outbuildings</i>	33	28	24
Jord og grøfter	<i>Farmland, drainage and water supply</i>	2	5	3
Sum avskrivninger	<i>Total depreciation,</i>	100	100	100
Sum avskrivninger, kr	<i>Total depreciation, NOK</i>	47 102	70 550	127 680
Faste kostnader og avskrivninger, kr	<i>Fixed costs and depreciation, NOK</i>	136 840	201 034	453 832

Figur 2.4 Vederlag til arbeid og egenkapital per time i kornproduksjonen

Return to labour and owner's capital per hour in cereal production

Figur 2.4 viser vederlag til arbeid og egenkapital per time for 4 ulike arealgrupper i kornproduksjonen. Gjennomsnittsstørrelsene i gruppene er henholdsvis 135, 228, 337 og 530 dekar. Vederlag til arbeid og egenkapital per time øker med kornarealet. Kur-

vene for vederlag med og uten tilskudd følger hverandre i store trekk. Også med tilskudd er vederlaget negativt for den minste arealgruppa. Først i gruppa med 300 til 400 dekar blir resultatet i gjennomsnitt positivt uten tilskudd. I gruppa med mer enn 500 dekar er vederlaget uten tilskudd kr 5 per time.

Vederlag til arbeid og egenkapital per dekar gir kurver med samme forløp.

2.2.8 Sauehold

Driftsformen er presentert i hovedtabell 17g.

Resultatene i driftsgranskingene for ensidig sauehold er for år 2001 basert på 75 bruk. I gjennomsnitt for disse brukene var familiens arbeidsinnsats i jordbruket 0,93 årsverk.

Tabell 2.28 Sauehold
Sheep farming

		2001	Forandring fra 2000 <i>Changes from 2000</i>
Jordbruksareal, dekar	<i>Agricultural land, decares</i>	137	+10
Avling av grovfor, FEm per daa	<i>Total crops FUM per decares</i>	276	-7
Vinterfora sauer, stk	<i>Winter-fed sheep (wfs), number</i>	109	+7
Gagnslam per vinterfora sau, stk	<i>Lambs per wfs</i>	1,3	-
Kjøtt, kg per vinterfora sau	<i>Produced meat, kg per wfs</i>	26,0	-
Kjøttpris, kr per kg	<i>Meat (mutton and lamb), NOK per kg</i>	29,90	-0,91
Ullpris, kr per kg	<i>Wool, NOK per kg</i>	33,48	+0,82
Produksjonsinntekt fra slakt og livdyr, kr	<i>Enterprise output, mutton and lamb, NOK</i>	97 900	-2 500
Produksjonsinntekt fra slakt og livdyr inkl tilskudd, kr	<i>Enterprise output, mutton and lamb incl support, NOK</i>	128 700	-600
Produksjonsinntekt fra ull, kr	<i>Enterprise output wool, NOK</i>	17 700	+1 400
Familiens arbeidsfortjeneste, kr per årsverk	<i>Family labour income, NOK per man year</i>	44 100	-24 900
Vederlag til arbeid og EK, kr per årsverk	<i>Return to labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	94 700	-20 900
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per årsverk	<i>Return to family labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	73 800	-24 000
Lønnsevne, kr per time	<i>Labour income, NOK per hour</i>	37,33	-11,84

De fire lønnsomhetsmålene hadde alle betydelig nedgang i 2001 i forhold til 2000. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk var på kr 94 700, en nedgang på 18 prosent siden 2000, og tilbake til nivået fra 1999. Dette er det laveste resultatet blant de driftsformene som blir presentert.

2.2.9 Variasjon innenfor sauehold

Dette kapitlet tar opp variasjonen innenfor saueholdet. Tabellene 2.29 og 2.30 viser sauehold i størrelsesgruppene 50–100 dekar og 100–200 dekar. Brukene er sortert etter vederlag til arbeid og egenkapital per vinterfora sau.

Tabell 2.29 Sauehold 50–100 daa
Sheep farming 50-100 decares

Alle landsdeler	<i>All</i>	Gjennomsnitt <i>Mean</i>	Standardavvik <i>Std.dev</i>	Beste tredel <i>Highest third</i>	Svakeste tredel <i>Lowest third</i>	Total %
Antall bruk, 50-100 daa	<i>Number of holdings</i>	25		8	8	
Areal per bruk	<i>Decares per holding</i>	78	15	80	73	92
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	48	8	49	47	95
Driftsoverskudd, jordbruket, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>	29 972	40 490	72 543	-7 889	
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>	47 190	50 506	97 291	-3 793	
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per vinterføra sau	<i>Labour and owner's capital income, NOK per wfs</i>	576	721	1 286	-143	
Vederlag til arbeid og egenkapital uten tilskudd, kr per vinterføra sau	<i>Labour and owner's capital income, without grants, NOK per wfs</i>	-952	723	-300	-1 516	
Vinterføra sauer	<i>Winter-fed sheep (wfs)</i>	72	21	71	70	99
Arbeidsforbruk, timer per vinterføra sau	<i>Labour input, hours per wfs</i>	23,7	7,4	24,9	22,5	90
Produksjonsinnt kjøtt, kr per vinterføra sau	<i>Output meat, NOK per wfs</i>	689	275	825	563	68
Produksjonstilskudd, kr per vinterføra sau	<i>Production allowances, NOK per wfs</i>	1 770	388	1 875	1 550	83
Variable kostnader, kr per vinterføra sau	<i>Variable costs, NOK per wfs</i>	528	217	518	524	101
Faste kostnader, kr per vinterføra sau	<i>Fixed costs, NOK per wfs</i>	1 580	594	1 300	1 853	143

Tabell 2.29 viser at inntektene i saueholdet for gruppa 50–100 dekar varierer mye. Gjennomsnittlig driftsoverskudd per bruk er kr 29 972 med et standardavvik på hele kr 40 190. Gjennomsnittlig vederlag til arbeid og egenkapital for den beste tredelen er kr 97 291 per årsverk og kr 1 286 per vinterføra sau, mens den svakeste kom ut med henholdsvis minus kr 3 793 og minus kr 143. Lavere inntekter av kjøtt, lavere produksjonstilskudd og høyere faste kostnader for den svakeste tredelen forklarer forskjellen. Det er liten forskjell i antall vinterføra sauer. Uten tilskudd fikk alle grupper negativt vederlag til egenkapital og arbeid.

Av tabell 2.30 ser vi at også i gruppa med 100–200 dekar er forskjellene mellom den beste og den svakeste tredelen stor. Den svakeste gruppa har færre sauer og lavere kjøttinntekt. Kostnadene, spesielt de faste kostnadene, er mye høyere i den svakeste gruppa. Med tilskudd får alle gruppene positivt vederlag til arbeid og egenkapital, mens alle ligger på minussiden uten tilskudd.

Vederlag til arbeid og egenkapital er høyere per årsverk og per vinterføra sau beregnet både med og uten tilskudd, enn i arealgruppa 50–100 dekar. De variable kostnadene ligger over, mens de faste kostnadene er lavere.

Tabell 2.30 Sauehold 100–200 daa
Sheep farming 100-200 decares

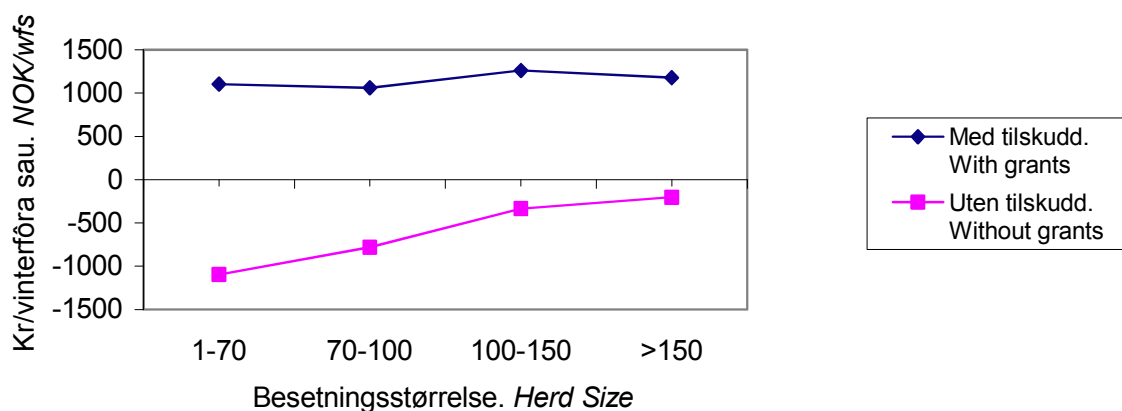
Alle landsdeler	<i>All</i>	Gjennomsnitt <i>Mean</i>	Standardavvik <i>Std.dev</i>	Beste tredel		Svakeste tredel	
				<i>Highest third</i>	<i>Lowest third</i>	Total	%
Antall bruk, 100-200 daa	<i>Number of holdings</i>	36		12	12		
Areal per bruk	<i>Decares per holding</i>	144	25	158	135	85	
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	46	9	46	42	92	
Driftsoverskudd, jordbruket, kr per bruk	<i>Net income agriculture, NOK</i>	93 324	84 447	170 179	22 517	13	
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per arsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>	106 387	76 892	177 089	40 499	23	
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per vinterfora sau	<i>Labour and owner's capital income, NOK per wfs</i>	882	511	1 352	352	26	
Vederlag til arbeid og egenkapital uten tilskudd, kr per vinterfora sau	<i>Labour and owner's capital income, Without grants, NOK per wfs</i>	-697	621	-193	-1 221		
Vinterfora sauer	<i>Winter-fed sheep (wfs)</i>	130	57	160	114	71	
Arbeidsforbruk, timer per vinterfora sau	<i>Labour input, hours per wfs</i>	18,9	10,2	15,1	21,4	142	
Produksjonsinnt kjøtt, kr per vinterfora sau	<i>Output meat, NOK per wfs</i>	944	209	1 031	870	84	
Produksjonstilskudd, kr per vinterfora sau	<i>Production allowances, NOK per wfs</i>	1 897	400	1 878	1 863	99	
Variable kostnader, kr per vinterfora sau	<i>Variable costs, NOK per wfs</i>	628	227	536	718	134	
Faste kostnader, kr per vinterfora sau	<i>Fixed costs, NOK per wfs</i>	1 539	597	1 248	1 842	148	

Tabell 2.31 viser det relative forholdet mellom den svakeste og den beste tredelen. Det er brukt uthevet skrift der tredelen med svakest økonomisk resultat har de høyeste verdiene.

Tabell 2.31 Sauehold, 50–100 daa og 100–200 daa. Den svakeste tredelens relative andel av den beste, prosent
Sheep farming, 50-100 decares and 100-200 decares. The lowest third relatively to the highest, per cent

Alle landsdeler	<i>All</i>	Størrelsesgrupper <i>Size groups</i>	
		50-100 daa	100-200 daa
Antall bruk i størrelsesgruppa	<i>Number of holdings</i>	25	36
Areal per bruk	<i>Decares per holding</i>	92	85
Brukers alder	<i>Farmer's age</i>	95	92
Driftsoverskudd, jordbruket, kr	<i>Net income agriculture, NOK</i>		13
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per arsverk	<i>Labour and owner's capital income, NOK per man-year</i>		23
Vederlag til arbeid og egenkapital, kr per vinterfora sau	<i>Labour and owner's capital income, NOK per wfs</i>		26
Vinterfora sauer	<i>Winter-fed sheep (wfs)</i>	99	71
Arbeidsforbruk, timer per vinterfora sau	<i>Labour input, hours per wfs</i>	90	142
Produksjonsinnt kjøtt, kr per vinterfora sau	<i>Output meat, NOK per wfs</i>	68	84
Produksjonstilskudd, kr per vinterfora sau	<i>Production allowances, NOK per wfs</i>	83	99
Variable kostnader, kr per vinterfora sau	<i>Variable costs, NOK per wfs</i>	101	134
Faste kostnader, kr per vinterfora sau	<i>Fixed costs, NOK per wfs</i>	143	148

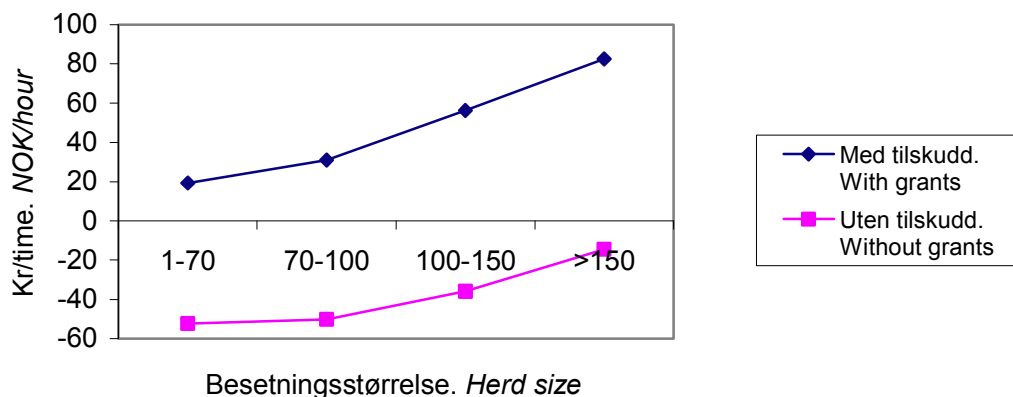
Også tabell 2.31 viser stor forskjell mellom den beste og den svakeste tredelen og at variasjonen i økonomisk resultat er svært stor. Kjøttinntekter og produksjonstilskudd er i gjennomsnitt høyere i den beste tredelen, mens kostnadene er lavere.

Figur 2.5 Vederlag til arbeid og egenkapital for alle regioner. Kr per vinterfôra sau
Return to labour and owner's capital, all regions. NOK per wfs

Figur 2.5 viser vederlag til arbeid og egenkapital med og uten tilskudd per vinterfôra sau. Vederlaget til arbeid og egenkapital med tilskudd varierer lite med størrelsen på besetningen. Uten tilskudd er det derimot økende med dyretallet, men selv for besetninger på mer enn 150 vinterfôra sau er ikke vederlaget positivt uten tilskudd.

Figur 2.6 viser vederlag til arbeid og egenkapital per arbeidstime med og uten tilskudd. Målt i kroner per time vil vederlaget øke med økende besetningsstørrelse også med tilskudd.

Figur 2.6 Vederlag til arbeid og egenkapital for alle regioner. Kr per time
Return to labour and owner's capital, all regions. NOK per hour

2.2.10 Geitemelkproduksjon

Hovedtabell 17h gir en oversikt over tall som gjelder denne driftsformen. Antall deltakerbruk i 2001 har vært 28. Av disse ligger 21 i Nord-Norge. Til tross for at geite-

melkprisen har økt, er det registrert klar nedgang i alle lønnsomhetsmål som gjelder godtgjørelse av brukerfamiliens arbeid. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk er i gjennomsnitt blitt redusert med 12 prosent fra år 2000. Vederlaget til alt arbeid og egenkapital per årsverk har vist en nedgang på 9 prosent.

Tabell 2.32 Geitemelkproduksjon
Production of goat's milk

		2001	Forandring fra 2000 <i>Changes from 2000</i>
Jordbruksareal, daa	<i>Agricultural land, decares</i>	99	+ 4
Grovforavling, FEm per daa	<i>Coarse fodder, FUm per decares</i>	228	- 10
Arsgeiter, stk	<i>Goats, number.</i>	74,9	- 0,1
Melkemengde per arsgait, kg	<i>Milk per goat, kg</i>	535	+ 8
Geitemelkpris (ekskl driftstilskudd), kr per l	<i>Milk price (minus price support), NOK per l</i>	3,65	+ 0,33
Familiens arbeidsfortjeneste, kr per årsverk	<i>Family labour income, NOK per man-year</i>	114 000	- 16 100
Vederlag til arbeid og EK, kr per årsverk	<i>Return to labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	147 700	- 14 400
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per årsverk	<i>Return to family labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	130 000	- 17 900
Lønnsevne, kr per time	<i>Capacity to pay, NOK per hour</i>	72,37	- 6,98

2.2.11 Korndyrking og svinehold

Hovedtabell 17e beskriver driftsformen. I 2001 har 46 deltakerbruk kommet inn under denne kategorien. Flatbygdene på Østlandet er sterkest representert. Flatbygdene i Trøndelag og «Andre bygder» på Østlandet er de to andre regionene som har med bruk i gruppa.

Omfanget av svinehold på deltakerbrukene har vært større i 2001 enn i 2000. Prisene på både svinekjøtt og salgbare smågriser har samtidig utviklet seg i positiv retning. Ifølge hovedtabell 17e har produksjonsinntekten fra korn gått ned i 2001. Det er lønnsomhetsutviklingen innenfor *svineholdet* som er årsaken til at alle resultatmålene som gjenspeiler godtgjørelsen for brukerfamiliens arbeid, har økt mye fra 2000 til 2001. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk har i middel for deltakerbrukene blitt hele 79 prosent større fra det ene året til det andre. Vederlaget til alt arbeid og egenkapital per årsverk har økt med 36 prosent.

Tabell 2.33 Korndyrking og svinehold
Combined cereal and pig farming

		2001	Forandring fra 2000 <i>Changes from 2000</i>
Jordbruksareal, daa	<i>Agricultural land, decares</i>	294	- 1
Avling, kg per daa	<i>Crops, kg per decare</i>		
Bygg	<i>Barley</i>	384	- 11
Havre	<i>Oats</i>	495	+ 57
Hvete	<i>Wheat</i>	381	- 122
Antall avlsgriser	<i>Number of pigs for breeding</i>	34,6	+ 2,2
Oppnådde priser, kr per kg	<i>Price obtained, NOK per kg</i>		
Bygg	<i>Barley</i>	1,79	- 0,05
Havre	<i>Oats</i>	1,59	- 0,15
Hvete	<i>Wheat</i>	2,21	- 0,04
Svinekjøtt	<i>Pork</i>	19,95	+ 1,25
Smagris, kr per stk	<i>Piglets, NOK per unit</i>	783	+ 145
Familiens arbeidsfortjeneste, kr per arsverk	<i>Family labour income, NOK per man-year</i>	135 400	+ 59 900
Vederlag til arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	201 200	+ 53 500
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to family labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	193 700	+ 63 300
Lønnsevne, kr per time	<i>Capacity to pay, NOK per hour</i>	82,93	+ 26,97

2.2.12 Andre driftsformer

I alt 146 bruk har driftsformer som faller utenfor de åtte kategoriene som er med i hovedtabellene. Av disse 146 kan 74 bruk fordeles på seks driftsformer som hver er representert i materialet med 8 bruk og flere. Tabell 2.34 viser noen gjennomsnittstall for disse driftsformene. Innenfor den enkelte driftsformen kan det være store forskjeller mellom størrelsen på bruk. Antall bruk er for lite for en regionvis inndeling. Fordi antall bruk i hver gruppe er beskjedent, vil det lett oppstå svingninger fra år til år i resultatene som presenteres.

I 2001 var det den kombinerte driftsformen korn- og potetproduksjon som hadde den høyeste lønnsevnen per time, slik som foregående år. Driftsformen storfeslakt kom ut med lavest lønnsevne per time. Denne gruppen hadde også den høyeste gjeldsprosenten. Begrepet storfeslakt omfatter både selvrekrutterende kjøttproduksjon og produksjon på innkjøpte kalver. Gruppen spesialisert storfeslakt består hovedsakelig av selvrekrutterende kjøttproduksjon hvor kalvene er født på gården.

Tabell 2.34 Andre driftsformer

Other categories of farming

Driftsform <i>Category of farming</i>		Storfe- slakt og korn <i>Cereal and Beef</i>	Frukt <i>Fruit</i>	Storfe- slakt og sau <i>Beef and Sheep</i>	Korn og potet <i>Cereal and Potato</i>	Korn og egg <i>Cereal and Egg</i>	Storfe- slakt <i>Beef</i>
Antall bruk	<i>Number of farms</i>	13	11	8	13	12	17
Areal per bruk, daa	<i>Agricultural land per farm, decares</i>	516	50				
Herav grovfor, daa	<i>of which: coarse fodder</i>	143	3	180	375	249	177
Avling, alt areal, Fem/daa	<i>Crops, FUm per decare</i>	396	329	294	499	349	320
Arbeidstimer i alt	<i>Total labour input, hours</i>	2 156	2 782	2 264	2 361	2 015	1 674
Herav familien	<i>Of which family</i>	1 813	1 928	1 750	1 813	1 593	1 365
Produksjonsinntekter, kr	<i>Enterprise output NOK</i>						
Planteprodukter	<i>Crop production</i>	301 200	220 800	3 800	626 700	173 200	9 600
Husdyrprodukter	<i>Livestock production</i>	225 000	2 300	132 200	0	579 400	170 000
Andre inntekter i jordbruket	<i>Other income agriculture</i>	267 000	86 200	208 300	106 700	127 700	178 200
Sum produksjonsinntekter	<i>Total output</i>	793 200	309 300	344 300	733 400	880 300	357 800
Kostnader, kr	<i>Costs, NOK</i>						
Variable	<i>Variable costs</i>	263 600	36 300	96 400	139 800	466 300	116 100
Faste	<i>Fixed costs</i>	368 800	167 400	197 100	376 200	267 700	202 400
Sum	<i>Total costs</i>	632 400	203 700	293 500	516 000	734 000	318 500
Driftsoverskudd, kr	<i>Net income agriculture, NOK</i>	160 800	105 600	50 800	217 400	146 300	39 300
Rentekrav (7,0 %), kr	<i>Calculated interest, 7,0 %, NOK</i>	117 100	32 100	62 500	87 800	101 100	63 900
Familiens arbeidsfortjeneste, kr per arsverk	<i>Family labour income agri- culture, NOK per man-year</i>	44 800	70 800		133 000	52 800	
Vederlag til arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	134 800	106 900	63 245	203 000	145 400	56 600
Vederlag til familiens arbeid og EK, kr per arsverk	<i>Return to family labour and owner's capital, NOK per man-year</i>	121 100	95 100	40 200	193 300	133 900	24 400
Lønnsevne, kr per time	<i>Capacity to pay, NOK per hour</i>	38,01	48,42	12,16	84,23	43,74	5,09
Nettoinntekt, kr	<i>Net income, NOK</i>	530 000	382 300	400 300	576 300	460 600	427 100
Gjeld per 31.12.01, kr	<i>Liabilities 31.12.01, NOK</i>	1 180 000	317 000	500 000	883 100	1 227 800	829 100
Gjeldsprosent	<i>% liabilities of total assets</i>	36,3	20,3	23,9	33,0	35,8	38,6

2.3 Driftsgranskinger i gardsskogbruket

2.3.1 Grunnlagsmaterialet for undersøkelsen

I årets gransking i gardsskogbruket er det med 206 bruk. Det ville vært ønskelig å få et stabilt antall i overkant av 250 bruk med i undersøkelsen, og dessuten endre litt på sammensetningen i størrelsesgruppene. Se ellers kapittel 1 der en del forutsetninger og begreper er forklart.

Hovedtabell 19 viser en del data for produksjonsgrunnlaget til skogene samt alder til de som driver skogene. Det er liten variasjon fra år til år. Hovedårsaken til dette er

liten utskifting av bruk med skog som deltar i granskingene. Dette er nødvendig av både praktiske og økonomiske årsaker og fordi det er lettere å følge utviklinga over tid.

NILF har valgt balansekvantum som inndelingskriterium i skogbruksgranskingen. Da det er store forskjeller i den gjennomsnittlige boniteten (produksjonsevnen) i de ulike skogene, fører dette til at arealstørrelsen innen en størrelsesgruppe kan ha stor variasjon.

Driftsveglengden i hovedtabell 19 gjelder den kubikkmasseveide, stående kubikkmassen i hele skogen og ikke årets avvirkning.

Alle eierne bodde på eiendommene. De drev jordbruk og utførte hele skogsarbeidet eller deler av det selv. Jord- og skogbruk var hovedinntektskildene til familiene på brukene.

2.3.2 Framdrift

2.3.2.1 Avvirkning og transport

Hovedtabell 20 viser avvirkningsnivå, sortiments sammensetning og forhold vedrørende transport og framdrift.

Driftsveglengden her gjelder årets avvirkning. Driftsveglengden er avstanden fra hogststed fram til leveringssted ved bilveg. Avstanden er kubikkmasseveid.

Terrengforholdene er inndelt i 3 grupper:

- *Lette*. Det er mulig å kjøre i terrenget med jordbrukstraktor med eller uten belter. Vegkostnadene er lave. Korte vinsjeavstander, oftest mindre enn 15–20 meter.
- *Middels*. Transport med jordbrukstraktor må foregå for det meste etter opparbeidede veger etter bestemte traséer. Middels vegkostnader. Vinsjeavstand oftest mindre enn 40 meter.
- *Vanskelige*. Bratt, blokkrik eller til dels lite bæredyktig mark som krever forholdsvis kostbare veger. Til dels store vinsjeavstander.

Det er gjennomsnittlig terrengtype for årets drift som er angitt.

I hovedtabellen er vist fordeling av transportert kvantum på jordbruks- og skogs- traktor. Andre transportmåter forekommer også, men disse er ubetydelige og ofte i kombinasjon med jordbruks- eller skogstraktor.

Hovedtabellen viser også transportarbeid fordelt på eget og leid utstyr i drifter der eieren har administrert drifta selv.

2.3.2.2 Arbeidskraft

Hovedtabell 21 viser hvordan familiens arbeidsforbruk fordeler seg mellom jord- og skogbruk for alle bruk som er med i undersøkelsen. Hovedtabellen viser også hva som er leid og hva som er egen arbeidskraft og hva arbeidskraften er brukt til. På grunn av forhold vedrørende notering av arbeidsforbruket, omfatter denne delen av tabellen kun de skoger der brukeren har administrert hele drifta selv. Drifter der f. eks. skogeierforeningen eller skogeier i fellesskap med skogeierforeningen har administrert drifta, er derfor ikke med.

Arbeidet til drift omfatter selve avvirkningsarbeidet, gangtid til og fra arbeidet, klargjøring og vedlikehold av utstyret, enklere vegvedlikehold og administrasjon av drifta.

Arbeidsforbruket i forbindelse med drift gjelder alt virke som er solgt eller brukt i året. Det omfatter derfor alt arbeid med årets avvirkede kvantum, og eventuelt arbeid

med lagerbeholdning av virke ved årets slutt. I skogene som er med i driftsgranskingene, er det vanligvis svært liten lagerbeholdning ved årsskiftet.

2.3.3 Økonomisk oversikt

Hovedtabellene 22–24 inneholder sammenlignbare inntekts- og kostnadstall, samt økonomiske resultatmål. Hovedtabellene er derfor kommentert under ett. Den største forskjellen på tabellene er at hovedtabell 23 er gruppert etter avvirket og solgt virke, mens hovedtabellene 22 og 24 er gruppert etter størrelsen på balansekvantumet. En gruppering etter avvirket og solgt virke er hensiktsmessig når en vil se på hvordan det økonomiske resultatet er avhengig av produsert mengde. De øvrige hovedtabellene (og figurene) viser først og fremst avhengigheten mellom ressurser og økonomisk resultat. Se ellers i kapittel 1.6 om resultatmål og resultatberegning.

En bør være noe kritisk til å bruke driftsoverskudd i skogbruket direkte som lønnsomhetsmål. Det er ved driftsoverskuddberegningen ikke tatt hensyn til endringer i den stående trekapitalen, og en sterk under- eller overavvirkning vil kunne gi et feilaktig bilde av lønnsomheten.

2.3.3.1 Produksjonsinntekter

Som oftest blir salgsvirket levert ved bilveg, i enkelte tilfeller på industri- eller sagbrukstomt. Tømmeret blir betalt etter bruttopris med de tillegg eller fradrag som leveringssted og leveringstidspunkt tilsier. Posten «Bruttoinntekt salg» omfatter brutto salgsverdi av dette virket (inklusive endringer av lager). Det er ikke gjort fratrukk for avvirkningsavgift, måleavgift eller skogavgift.

Rotsalg er ikke vanlig på bruk i granskingene, men av og til forekommer rotsalg. Avtalene er her noe forskjellige. I noen tilfeller foregår avvirkningen i skogeiers regi, og skogeier får da i tillegg til rotprisen betaling for utført arbeid ved avvirkning. I granskingene blir en slik oppgjørsform betraktet som ordinært salg etter bruttopris. Rotprisen og betalingen for utført arbeid er slått sammen til en bruttopris. For rotsalg der kjøperen har stått for avvirkningen er det fra og med 1990 foretatt omregning til bruttosalg. Salget går derfor inn i linjen «Bruttoinntekt salg». Driftsutgifter i forbindelse med rotsalg er tatt inn i kostnadslinjen «Leid arbeid og utstyr». Rotsalg er omregnet til bruttopris etter følgende formel : $\text{«Verdi rotsalg»} / 0,55$. Driftsutgiftene er utregnet som $\text{«Verdi rotsalg»} / 0,55 \times 0,45$.

Posten «Eget forbruk, bruttoverdi» omfatter stipulert salgsverdi av det virket som enten blir videreforedlet av eier eller som blir brukt til gards- og husbehov på bruket.

Posten «Driftstilskudd» omfatter tilskudd gitt direkte til drifta, for eksempel tilskudd til tynning.

Posten «Andre inntekter» er en samlepost som blant annet inneholder etterbetalinger ved virkeslevering, inntekter av pyntegrønt, leie- og kjøreinntekter (maskindel) mv.

Utmarksinntekter (jakt, fiske, bygslingsinntekter, etc.) er trukket ut av skogbruksinntekten og betraktes som inntekt fra tilleggsnæring.

2.3.3.2 Kostnader

Avgrensingen mellom variable og faste kostnader er i hovedtabell 23 forenklet noe i forhold til den generelle definisjonen i det alle kostnader utenom avskrivninger betraktes som variable. I hovedtabell 22 er kostnadene imidlertid splittet opp slik at den som

ønsker en annen gruppering av kostnadene, kan finne dette. Dette letter sammenligningen med annen skogbruksstatistikk. Legg merke til at inndelingen i hovedtabell 23 er avvirkningsgruppe. Alle arbeids- og maskinkostnader unntatt avskrivninger er betraktet som variable kostnader. Dette gjelder også vegvedlikehold, anlegg av provisoriske veger, samt avvirknings- og måleavgifter. Administrasjonskostnadene er i sin helhet betraktet som variable kostnader selv om en del av disse egentlig er faste kostnader. Avskrivningene er faste kostnader og kommer derfor ikke til fradrag ved rånetto-beregningen. I hovedtabell 23 er egen arbeidsinnsats kostnadsført for å få et fullstendig bilde av ressursbruken.

En del av kostnadene på brukene er felles for jord- og skogbruk. Dette gjelder først og fremst trekraften, men også i noen tilfeller den faste leide hjelpen. I slike tilfeller er kostnadene fordelt mellom jord- og skogbruk etter antall arbeidstimer i de to produksjonsgreinene. Trekraften er vanligvis aktivert på jordbruket. Skogbruket blir belastet med leie til jordbruket for bruken av denne. Jordbruket blir på sin side godskrevet leieinntekta.

Posten «Vedlikehold utstyr, drivstoff» inneholder også lagerendringer for drivstoff. Posten «Vedlikehold/anlegg enkle veger» er nettotall da eventuelle tilskudd allerede er fratrukket. Posten «Salgsutgifter, div. trekk» inneholder hovedsakelig måle- og avvirkningsavgifter. Avskrivninger er delt på to linjer, i det avskrivninger på veger er skilt ut (hovedtabell 22).

Teknisk utstyr blir avskrevet lineært over forventet brukstid; vanligvis 5–10 år. Større varige veger blir aktivert uten avskrivning. Provisoriske veger som antas bare å bli brukt ved de første års drifter, blir enten ført direkte til utgift i anleggsåret eller kostnadsfordelt over en 5-års periode.

Kulturkostnadene omfatter godtgjøring til leid arbeid og utstyr samt kjøp av planter, gjødsel etc. Det er videre gjort fratrukk for tilskudd til skogkulturtiltakene slik at kulturkostnadene blir beregnet «netto». Kostnadene til skogkultur kan blant annet være tilplanting etter hogst eller det kan være skogreisning. Uansett betraktes dette som en kostnad som utgiftsføres direkte i året. Det tas altså ikke hensyn til om skogkulturen fører til høyere verdi av skogen. Dette samsvarer også med det som er nevnt tidligere om at skogkapitalen ikke justeres for over- eller underavvirkning.

Graden av egen arbeidsinnsats i skogen vil sterkt påvirke de direkte utgiftene den enkelte eier har med skogsdrifta. For at en lettere skal kunne sammenligne kostnadsnivået i de ulike skogene, er det derfor nødvendig å kostnadsføre eierens og familiens arbeid vedrørende drift og vedlikehold (se hovedtabell 23). Vederlaget for egen arbeidsinnsats i skogen blir fastsatt slik som beskrevet i kapittel 1.7. Arbeidsvederlaget vil variere noe med hvilken sone for arbeidsgiveravgift bruket ligger i.

2.3.3.3 Resultat

I driftsgranskingene brukes det forskjellige resultatmål alt etter hvilket «nivå» en vil betrakte. En har således resultat før avskrivninger, resultat før skogkultur, driftsoverskudd og driftsresultat. I driftsresultatet er verdien av egen innsats fratrukket.

I både driftsoverskudd- og driftsresultatberegningene er skogkulturen fratrukket. Det fremgår ellers av hovedtabellene 22 og 23 hvordan de ulike økonomiske mål fremkommer. Et uttrykk som er mye brukt i skogbruket, er «rånetto». En definisjon av «rånetto» er gitt i kapittel 1.7.

I gruppen med «intet salgsvirke» er rånettoen som regel negativ. At rånettoen er negativ betyr bl.a. at innsatt vederlag for egen arbeidsinnsats og eget utstyr er større enn verdien av det virket som drives fram.

Skogavgift er en type fond som er spesiell for skogbruket. Hvordan skogavgiften inngår i regnskapsoppgjøret går fram av kapittel 1.5 «Oppgjørsprinsipper».

Hovedtabell 24 viser driftsoverskuddet i jord- og skogbruk fordelt på landsdeler og størrelsesgrupper i skogbruket. Videre viser den en fordeling av de samme driftsoverskudd fordelt etter størrelsesgrupper i jord- og skogbruk.

2.3.3.4 Investering og finansiering

I hovedtabell 25 er skogkulturtiltakene betraktet som investeringer. Investeringsbeløpene er brutto, det vil si de omfatter også kalkulert arbeidsvederlag til brukerfamilien samt den del av investeringene som er finansiert med offentlige tilskudd.

Investeringstiltakene er inndelt i tre hovedgrupper:

- *Skogkultur.* Grøfting, gjødsling, anlegg av bestand, bestandspleie fram til tynningsalder.
- *Veger.* Varige veger og enklere veger som aktiveres og avskrives.
- *Annet.* Følgende er aktivert på skogbruket: skog og grunn, driftsbygninger i skogbruket, yrkesbil, traktorer, maskiner, redskaper og skogtakster.

I hovedtabell 25 er ordet investeringshyppighet brukt. Det angir hvor mange prosent av skogene hvor det er foretatt investeringer i løpet av året.

Tilskudd og skogavgiftsmidler utbetales ofte etterskuddsvis. Under «Finansieringskilde» kan en derfor få en overfinansiering av årets investeringer. Dette vil kunne fremkomme som et negativt tall under «Annen investering».

2.3.3.5 Balansen

Hovedtabell 25 inneholder også en oversikt over omløpsmidler og anleggsmidler i skogbruket. Omløpsmidler i skogbruket er lager av trevirke (avvirket), diesel og olje, samt andre innkjøpte varer. Den tyngste delen av anleggsmidlene er verdien av skog og grunn. Større maskiner som for eksempel traktor er for de fleste gardsskogene balanseført på jordbruket.

2.3.4 Hovedtrekk ved arets driftsgranskinger i skogbruket

Aktiviteten i skogen for de brukene som er med i skogbruksgranskingene var noe høyere i 2001 enn i 2000. For de bruk som er med i den spesielle granskingen for gardsskogbruket, var den gjennomsnittlige skogstørrelsen 1 200 daa i 2001 også. På disse eiendommene ble det avvirket 92 prosent av det kvantum som kan avvirket uten at avvirkningskvantumet må settes ned senere (balansekvantum). En må tilbake til begynnelsen av 1990-tallet for å finne høyere avvirkningsprosent. Avvirkningsprosenten for foregående år var 75. Regnet per bruk utgjorde avvirkningen i gjennomsnitt 269 m³. Av det totale avvirkede kvantum i skogbruksgranskingene ble 63 prosent av framdrevet virke drevet med skogstraktor i 2001.

Driftsoverskuddet per skog gikk opp med kr 8 500 i gjennomsnitt fra 2000 til 2001 til kr 38 500. Dette utgjør 18 prosent av samlet driftsoverskudd fra jord- og skogbruk. Dersom en setter inn tariffønn for brukerfamilie arbeidssinnsats, blir overskuddet kr 22 000 i gjennomsnitt i 2001. Dette er kr 9 800 mer enn året før. Hovedårsaken til

endringene er økte inntekter som følge av høyere avvirkning og relativt sett lavere kostnader til drift.

Pris på solgt virke var kr 326 per m³ i 2001, som er kr 3 lavere enn året før. Utregnet per m³ var produksjonsinntekta kr 341, mens kostnadene var kr 198 i 2001. Dette gir et driftsoverskudd på kr 143. Tilsvarende tall for 2000 var kr 344, kr 205 og kr 139 per m³.

Familiens samlede arbeidsinnsats i skogbruket for alle bruk som hadde gardsskog, var 130 timer i 2001 som er litt lavere enn året før. Arbeidsinnsatsen i jordbruket for disse familiene var i gjennomsnitt i underkant av 2 200 timer både i 2001 og 2000.

Investeringene regnet av resultat før skogkultur var i gjennomsnitt 50 prosent i 2001 mot 63 prosent i 2000. Tendensen har i mange år vært at over tid blir det investert prosentvis mer i de minste skogene.

2.4 Samlet økonomisk resultat for brukerfamilien

Hovedformålet med driftsgranskingene er å klarlegge de økonomiske forholdene i jordbruket. Med den strukturen norsk jordbruk har i dag, vil det si familiejordbruket. Brukerfamilien henter bare unntaksvis hele sin inntekt fra jordbruket. Næringer som drives i tillegg til tradisjonell jord- og skogbruksdrift, er delt i «Tilleggsnæring» og «Annen næring». Tilleggsnæring er næring som nytter brukets ressurser enten av areal eller av realkapital.

For brukerfamilien er det det samlede økonomiske resultatet, nettoinntekten, som påvirker de disposisjoner som gjøres. Dette gjelder i jordbruket så vel som i skogbruk, tilleggsnæring og annen næring eller privat.

2.4.1 Balanse

Se hovedtabellene 11, 12 a og 12 b

Eiendeler

Hovedtabell 12 gir data for verdien av alle eiendeler, gjeld og egenkapital. Prinsippene for verdsetting er nærmere beskrevet i kapittel 1.

Verdien av alle eiendelene (totalkapitalen) økte i løpet av året med kr 145 500 til kr 2 309 800 per bruk. Bruksgruppene i alle landsdeler hadde større verdier i form av eiendeler i 2001 enn i 2000. Verdiøkningen varierte fra kr 56 800 på Vestlandet til kr 300 300 i Østlandets "flatbygder". Blant størrelsesgruppene var økningen størst for de største brukene.

Av eiendelene var 76 prosent anleggsmidler og 24 prosent omløpsmidler. Jordbrukets andel av totalkapitalen var på 53 prosent både i 2000 og 2001. Sett over en 10-års periode har jordbrukets andel av totalkapitalen vært synkende og blitt redusert fra 58 prosent i 1992. For 2001 varierte andelen fra 28 prosent for bruk med 35-50 dekar til 59 prosent for brukene med mer enn 500 dekar. Knappt halvparten av omløpsmidlene er bankinnskudd og kontanter, mens 1/4 er varelager inkludert slaktedyr. Det går ellers fram at bankinnskuddenes andel av omløpsmidlene relativt sett minker med økende bruksstørrelse. For varelager mv. er bildet det motsatte.

Nettoinvestering utenom jordbruket

Samlede nettoinvesteringer økte med 20 prosent det siste året, fra kr 23 000 til kr 28 800 per bruk. Sett under ett hadde alle næringene; skogbruk, tilleggsnæring, annen næring og privat, større nettoinvestering i 2001 enn i 2000. Private eiendeler stod for den største delen av nettoinvesteringene i 2001. Nettoinvesteringen varierte noe med bruksstørrelse. Bruk med 50-100 dekar og bruk med 300-500 dekar hadde størst relativ endring i nettoinvesteringen. Nettoinvesteringen for driftsenheter med mer enn 500 dekar gikk ned med 30 prosent. Samlet sett stod privat for 49 prosent, tilleggsnæring og annen næring for 45 prosent og skogbruk for 6 prosent av gjennomsnittlig nettoinvestering i 2001.

Gjeld og egenkapital

Samlet gjeld økte fra året før med kr 78 600 per bruk og utgjorde ved utgangen av 2001 kr 929 300. Gjeldsprosenten hadde dermed en middelverdi på 40,2 og var nesten et helt prosentpoeng høyere enn året før. Gjeldsprosenten øker med bruksstørrelsen, og er i området 15–34 prosent for bruk under 200 dekar. For bruk over 200 dekar er gjeldsprosenten i størrelsesorden 44–46 prosent. Av gjelda var 74 prosent langsiktig, som er det samme som året før.

Egenkapitalen for gjennomsnittet av alle bruk økte med kr 67 200 til kr 1 380 600. Egenkapitalen gikk ned for de minste brukene (35-100 dekar) og for bruk med 300-500 dekar. Egenkapitalen gikk opp fra 1,9 mill. kroner i 2000 til 2,2 mill. kroner i 2001 for bruk med mer enn 500 dekar, mens den gikk ned fra 1,1 mill. kroner i 2000 til 1,0 mill. kroner i 2001 for bruk mellom 50 og 100 dekar. Bruk i Nord-Norge hadde markert mindre egenkapital enn driftsenheter i de andre landsdelene. Dette skyldes både høyere gjeldsprosent og lavere verdi på eiendelene.

Gjennomsnittlig rente på gjeld var 6,0 prosent, mot 5,7 prosent året før. Rentefoten på gjeld er beregnet ut fra forholdet mellom betalte renter og all gjeld. Gjeld til skattefogden og leverandørgjeld inngår i samlet gjeld, men er gjeld som det ikke betales rente av. Hadde en sett bort fra disse to gjeldspostene, ville rentefoten blitt omtrent ett prosentpoeng høyere. Ser en på størrelsesgrupper gikk rentefoten ned med økning i bruksstørrelse.

2.4.2 Nettoinntekt per familie

Nettoinntekten for 2001 er framstilt i hovedtabell 18.

Nettoinntekten er familiens samlede inntekter etter fradrag av betalte gjeldsrenter og kår. I gjennomsnitt ble nettoinntekten kr 402 600 i 2001. Dette er en oppgang på bare 1 600 kroner fra år 2000. Driftsoverskuddet holdt seg relativt stabilt fra 2000 til 2001 og gikk opp med 1,4 prosent. Aksjeutbyttet gikk ned med kr 4 500.

Brukerfamiliene i Østlandets ”flatbygder” skilte seg ut med største nettoinntekt, kr 483 400. Lavest nettoinntekt ble registrert for Nord-Norge, med en middelverdi på kr 366 900. For de ulike størrelsesgruppene varierte nettoinntekten fra kr 355 700 for bruk med 100–200 dekar til kr 516 400 for bruk med mer enn 500 dekar.

Jordbrukets andel av totale inntekter var på 42 prosent og gikk ned med ett prosentpoeng sammenlignet med 2000. Jordbrukets andel var størst på Jæren og utgjorde her 59 prosent av samlet inntekt, mot bare 36 prosent på ”Andre bygder” på Østlandet. For de ulike størrelsesgruppene var jordbrukets andel størst (49 prosent) for de største brukene (500- dekar) og minst for bruk med 35-50 dekar (16 prosent).

Skogbruket bidrar med relativt lite til de totale inntektene. For 2001 ble driftsoverskuddet, beregnet som gjennomsnitt av alle bruk, økt fra kr 10 200 til kr 13 400. I følge resultatene har skogbruket størst betydning på Østlandets «Andre bygder». Her utgjorde driftsoverskuddet i skogbruket over 6 prosent av samlet inntekt i 2001.

Den delen av inntekten som har sitt utspring i brukets ressurser, er summen av driftsoverskuddet i jord- og skogbruk og tilleggsnæring, samt verdien av familiens arbeid på nyanlegg tilknyttet bruket. I undersøkelsen er det i prinsippet ikke skilt mellom verdien av familiens arbeid på nyanlegg tilknyttet bruket og verdien av arbeid på annet nyanlegg. I praksis vil derimot en svært stor andel av dette arbeidet være knyttet til bruket, og i tallene som presenteres her, er hele verdien regnet som inntekt med bakgrunn i brukets ressurser.

I gjennomsnitt for alle bruk var andelen av samlet inntekt med utspring i brukets ressurser 50 prosent i 2001, dette er det samme som året før. Jordbrukets andel av disse inntektene er dominerende, og variasjoner mellom landsdeler og størrelsesgrupper vil derfor i hovedtrekk være de samme som når en vurderer jordbrukets andel av samlet inntekt isolert. For bruk på Jæren utgjorde disse inntektene 62 prosent av samlet inntekt, mens andelen var lavest på Vestlandet med 45 prosent.

Privatforbruket inklusive betalte skatter var i gjennomsnitt for alle bruk kr 416 200 i 2001. Sammenlignet med 2000 var forbruket 2,5 prosent større i 2001. Privat forbruk eksklusive skatter var i gjennomsnitt for alle bruk kr 294 100, og viser noe mindre variasjon mellom landsdelene enn nettoinntekta. Privatforbruket, eksklusive skatter, var høyest på Østlandets "Flatbygder" med kr 329 000, og lavest i Nord-Norge med kr 272 100. På samme måte som nettoinntekten, er privat forbruk høyest for de største brukene. For størrelsesgruppene varierte privatforbruket, eksklusive skatter, fra kr 274 100 på bruk med 100–200 dekar til kr 351 900 på bruk over 500 dekar.

Nettoinntekten for familien slik den måles i driftsregnskapet vil være forskjellig fra nettoinntekten i skatteregnskapet. (Se kapittel 1.5.) Driftsgranskingene måler inntekt før skatt, men registrerer også betalte skatter for familien som differansen mellom innbetalt skatt i kalenderåret (inklusive restskatt) minus tilbakebetalt skatt. Skatt fra jordbruksinntekt er noe mindre enn tidligere på grunn av jordbruksfradraget som ble begynt innført i 2000, og som for 2001 utgjorde et maksimalt inntektsfradrag på kr 36 000. Maksimalt fradrag i skatt per bruk blir på kr 10 080. Regnskapsundersøkelsen har ikke registrert hvor stort utslaget er i gjennomsnitt, men det vil være noe mindre enn maksimalt beløp.

2.4.3 Tilgang på og bruk av midler

Arbeidskapital

Likviditeten på brukene påvirkes av størrelsen på arbeidskapitalen. Arbeidskapital er omløpsmidler minus kortsiktig gjeld. I gjennomsnitt økte arbeidskapitalen med kr 12 200 per bruk i 2001. I 2000 var økningen kr 41 100. Tabellene 2.36 og 2.37 viser endringene i arbeidskapital for de ulike landsdelene og for størrelsesgruppene, samt for alle bruk. Arbeidskapitalen økte i alle landsdelene unntatt i Nord-Norge som fikk en nedgang på kr 9 100. Det var Trøndelags andre bygder og Jæren som hadde størst økning med henholdsvis kr 63 600 og kr 62 600.

Ved utgangen av året var arbeidskapitalen i middel for alle bruk kr 327 100. Sammenlignet med 2000 var dette en økning på kr 11 300. Omløpsmidlene var på kr 565 500 og viste en økning på kr 28 000, mens kortsiktig gjeld økte med kr 16 800 til kr 238 400. Når det gjelder størrelsesgruppene, var arbeidskapitalen størst hos de aller minste og de største bruka. Ser en på landsdelene var arbeidskapitalen også dette året lavest for Nord-Norge med kr 162 700 i gjennomsnitt og størst for Østlandets «andre bygder» med kr 437 600.

Sparing

Sparing er i driftsgranskingene definert som økning i egenkapital i løpet av regnskapsåret. I 2001 var sparingen kr 37 500 i gjennomsnitt for alle bruk. Det er noe mindre enn året før. Størst sparing hadde de største brukene. Når det gjelder landsdelene, hadde Agder og Rogalands «andre bygder» størst sparing.

Tabell 2.35 Tilgang på og bruk av midler og endring i arbeidskapital. Landsdeler

Flow analyses and working capital. Regions

Landsdeler <i>Regions</i>	Østlandet <i>Eastern Norway</i>		Agder og Rogaland		Vestlandet <i>Western Norway</i>	Trøndelag		Nord-Norge <i>Northern Norway</i>
	Flatbygder <i>Lowlands</i>	A. bygder <i>Other parts</i>	Jæren	A. bygder <i>Other parts</i>		Flatbygder <i>Lowlands</i>	A. bygder <i>other parts</i>	
Nettoinntekt <i>Net family income</i>	483 400	382 300	375 400	408 100	369 100	387 300	389 700	366 900
+ Verdiregulering levert <i>Extraordinary items income</i>	77 700	61 700	82 100	85 800	56 400	57 400	63 700	37 300
- Verdiregulering mottatt <i>Extraordinary items costs</i>	19 000	12 300	4 100	8 900	16 000	9 500	7 700	10 900
- Privatforbruk <i>Private consumption</i>	329 000	275 900	312 200	299 300	283 700	300 800	277 100	272 100
- Betalte skatter <i>Taxes</i>	155 900	123 600	115 100	113 100	113 500	108 300	108 900	100 600
= Sparing <i>Savings</i>	57 200	32 200	26 100	72 600	12 300	26 100	59 700	20 600
Avskrivninger, jordbruket <i>Depreciations, agriculture</i>	96 100	63 400	87 700	74 300	66 800	67 900	64 500	63 900
Frasalg og investerings- tilskudd, jordbruket <i>Sales and investment grants, agriculture</i>	35 600	19 900	10 800	31 200	14 700	30 400	17 000	22 700
Ny langsiktig gjeld, <i>New long term liabilities</i>	234 000	113 800	212 900	105 200	76 400	78 300	83 900	108 600
Arbeidskapital 1/1-01 <i>Working capital 01.01.01</i>	352 900	433 600	286 800	228 100	288 200	296 400	358 300	171 800
Sum tilgang på midler <i>Total capital supply</i>	775 800	662 900	624 300	511 400	458 400	499 100	583 400	387 600
Investert i jord, bygninger og maskiner i jordbruket <i>Investments in farm land, outbuildings, machinery and equipment</i>	195 400	95 900	108 200	136 000	93 600	110 500	89 000	113 800
Endring i andre eiendeler inklusive buskap <i>Change in other assets, live-stock included</i>	69 900	34 200	42 000	28 600	17 700	6 800	-6 600	-16 900
Avdrag på langsiktig gjeld <i>Longterm liabilities, repayment</i>	152 400	95 200	124 700	105 000	51 100	74 500	79 100	128 000
Arbeidskapital pr. 31/12-01 <i>Working capital 01.12.31</i>	358 100	437 600	349 400	241 800	296 000	307 300	421 900	162 700
Sum bruk av midler <i>Total capital spent</i>	775 800	662 900	624 300	511 400	458 400	499 100	583 400	387 600
Endring i arbeidskapital 2001 <i>Working capital, change 2001</i>	5 200	4 000	62 600	13 700	7 800	10 900	63 600	-9 100
Endring i arbeidskapital 2000 <i>Working capital, change 2000</i>	31 400	46 900	61 000	34 600	42 300	32 100	21 000	64 300

Tabell 2.36 Tilgang på og bruk av midler og endring i arbeidskapital. Størrelsesgrupper

Flow analyses and working capital. Size groups

Størrelsesgrupper, dekar <i>Size groups, decares</i>	35-50	50-100	100-200	200-300	300-500	> 500	Alle 2001 <i>All 2001</i>
Nettoinntekt <i>Net family income</i>	389 900	355 700	375 600	399 800	458 700	516 400	402 600
+ Verdiregulering levert <i>Extraordinary items, income</i>	26 900	52 000	54 600	67 900	80 400	89 600	64 000
- Verdiregulering mottatt <i>Extraordinary items costs</i>	15 100	10 900	10 200	16 400	15 000	11 000	12 900
- Privatforbruk <i>Private consumption</i>	276 100	276 100	274 100	294 500	330 600	351 900	294 100
- Betalte skatter <i>Taxes</i>	127 800	111 500	111 000	120 100	136 700	181 600	122 100
= Sparing <i>Savings</i>	-2 200	9 200	34 900	36 700	56 800	61 500	37 500
Avskrivninger, jordbruket <i>Depreciations, agriculture</i>	27 200	38 700	61 400	75 100	101 700	140 800	73 600
Frasalg og investerings tilskudd i jordbruket <i>Sales and investment subsidies, agriculture</i>	20 400	7 000	14 400	26 900	38 100	62 200	23 900
Ny langsiktig gjeld <i>New long term liabilities,</i>	29 100	76 500	58 900	149 600	245 400	292 600	130 900
Arbeidskapital 1/1-01 <i>Working capital 01.01 01</i>	431 600	277 200	359 200	245 300	293 900	482 500	314 900
Sum tilgang på midler <i>Total capital supply</i>	506 100	408 600	528 800	533 600	735 900	1039 600	580 800
Investert i jord, bygninger og maskiner, jordbruket <i>Investments in farm land, outbuildings, machinery and equipment</i>	54 400	40 800	73 600	144 000	208 600	272 600	123 800
Endring i andre eiendeler inklusive buskap <i>Change in other assets, livestock included</i>	-11 500	28 500	6 300	26 300	61 300	67 700	26 900
Avdrag på langsiktig gjeld <i>Long term liabilities, repayment</i>	25 900	49 100	64 900	127 200	159 600	181 800	103 000
Arbeidskapital pr. 31/12-01 <i>Working capital 01.12 31</i>	437 300	290 200	384 000	236 100	306 400	517 500	327 100
Sum bruk av midler <i>Total capital spent</i>	506 100	408 600	528 800	533 600	735 900	1039 600	580 800
Endring i arbeidskapital 2001 <i>Working capital, change 2001</i>	5 700	13 000	24 800	-9 200	12 500	35 000	12 200
Endring i arbeidskapital 2000 <i>Working capital, change 2000</i>	48 400	52 100	39 100	36 600	37 600	65 000	41 000

2.5 Sammenligning med andre yrkesgrupper

En sammenligning med andre yrkesgrupper kan være aktuell i flere sammenhenger, bl. a. i forbindelse med jordbruksoppgjøret. For jordbruket nyttes da resultatmålet vederlag til arbeid og egenkapital, se kapittel 1.6.1 for hvordan dette resultatmålet beregnes. En må gjøre oppmerksom på at ved jordbruksoppgjøret er det jordbrukets totalregnskap og budsjett (totalkalkylen) som brukes som dokumentasjon av bl.a. inntekter, kostnader og økonomisk resultat for hele jordbruket, ikke bare et utvalg på knapt 1000

bruk som driftsgranskingene omfatter. En bør også være oppmerksom på at det er noe forskjell mellom kapitalberegningsprinsippene i driftsgranskingene og totalkalkylen.

For sysselsatte utenom jordbruket nyttes begrepet årslønn, beregnet av Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene. Beregningsutvalget presenterer tall for gjennomsnittlig årslønn for heltidsansatte, dvs. arbeidstakere som har utført et fullt avtalefestet normalt årsverk uten overtid. Dessuten tallfester beregnings-utvalget gjennomsnittlig lønn per årsverk. Det siste begrepet omfatter både heltids- og deltidsansatte. Deltidsansatte er regnet om til heltidsekvivalenter.

Utviklingen for alle bruk i driftsgranskingene viser at vederlag til arbeid og egenkapital økte med kr 300 til kr 149 000 per årsverk á 1 860 timer fra 2000 til 2001. I 1992 var vederlag til arbeid og egenkapital kr 135 800 per årsverk. Vederlaget for 1999 var derimot det laveste for perioden 1991 til 2000. Nedgangen dette året var på hele 12 prosent. Sammenlignet med verdien på vederlaget tidligere år var resultatet for 2001 lavt, selv om det var bedre enn i 1999. Nominelt sett har vederlaget til arbeid og egenkapital vært relativt stabilt i perioden fra 1992 til 2001.

Andre yrkesgrupper har i den samme 10-årsperioden hatt en relativt stabil lønnsvekst. Eksempelvis har gjennomsnittlig industriarbeiderlønn økt fra ca kr 185 000 i 1992 til kr 266 000 i 2001. Ansatte i kommunene har tilsvarende økt sin lønn fra ca kr 191 000 i 1992 til kr 259 100 i 2001. Fra 2000 til 2001 var lønnsveksten 4,9 prosent for industriarbeidere og 3,5 prosent for ansatte i kommunene.

3 Ti ars oversikt, 1992–2001

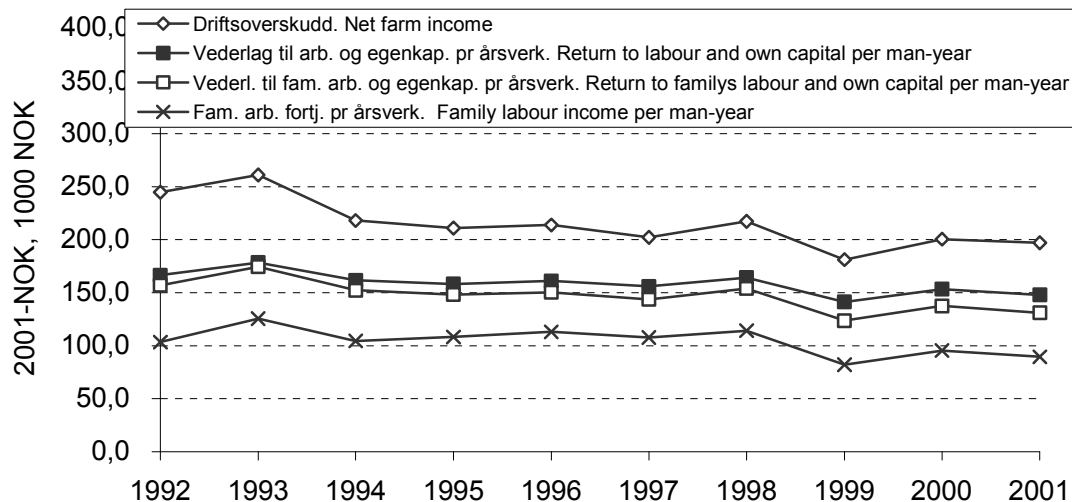
3.1 Resultatmal i jordbruket

Figurene 3.1–3.9 viser utvikling i fire ulike resultatmål. Driftsoverskudd presenteres per bruk mens vederlag til arbeid og egenkapital, vederlag til familiens arbeid og egenkapital, samt familiens arbeidsfortjeneste presenteres per årsverk. Det er vist resultater for de åtte mest sentrale driftsformene og gjennomsnitt for alle bruk. Alle verdiene er regnet om til priskefaste 2001-kroner ved hjelp av konsumprisindeksen.

Ser man på resultatene for alle bruk i driftsgranskingene, finner man at driftsoverskuddet i denne tiårsperioden vært noe varierende, med 1999 som et bunnår. Differansen mellom 1999 og 1993, som er året med best resultat, er på kr 79 600. Gjennomsnittlig driftsoverskudd for tiårsperioden er kr 215 000. Resultatet for 2001 ligger ca 8 prosent under dette.

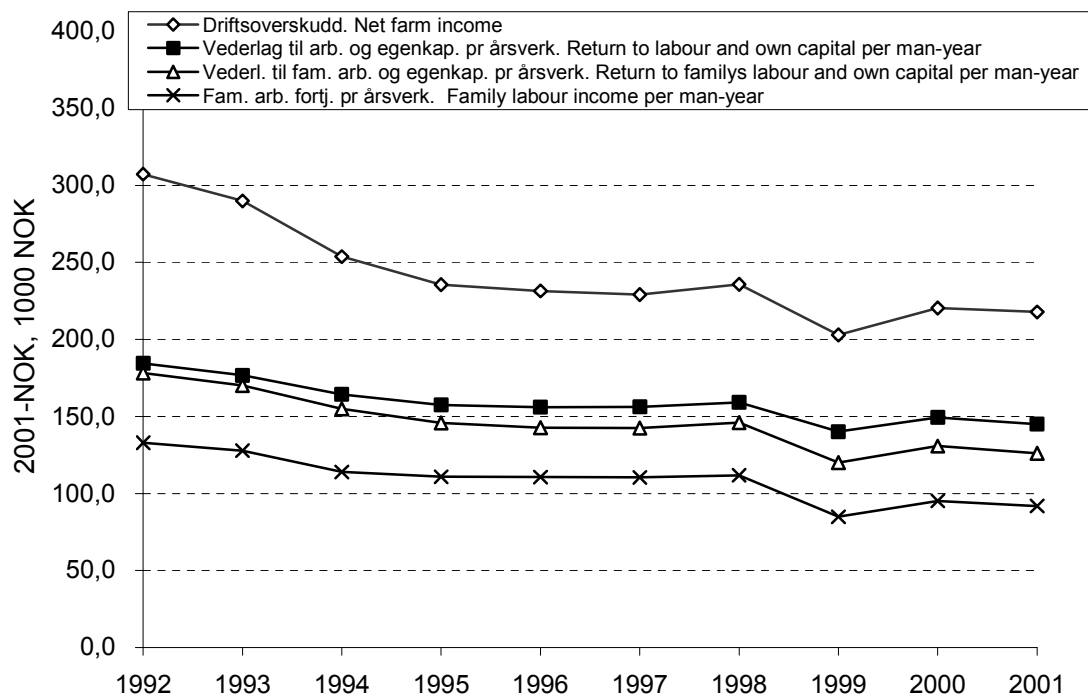
De ulike driftsformene fortsetter å utvikle seg noe ulikt. Driftsformer med korn har tradisjonelt hatt store årlige variasjoner, men også for denne gruppa har det fra 1995 vært små variasjoner. Korn-svin er den driftsformen som har hatt best resultat gjennom mange år, men opplevde en sterk tilbakegang i 1999. Den økonomiske avkastningen her var fortsatt lav i 2000, men viser økning for 2001 og er igjen den som har best resultat regnet i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk. Sauehold er fortsatt den driftsformen som har lavest lønnsomhet, med en topp på kurven i 1993 da vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk var kr 127 500. Bunnen ble nådd i 1995, med kr 88 200 i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, mens tilsvarende gjennom-

snittsresultat for denne driftsformen i tiårsperioden var kr 106 000. Til sammenligning har bruk med korn-svin i samme tidsrom hatt et gjennomsnitt på kr 203 700 i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk.

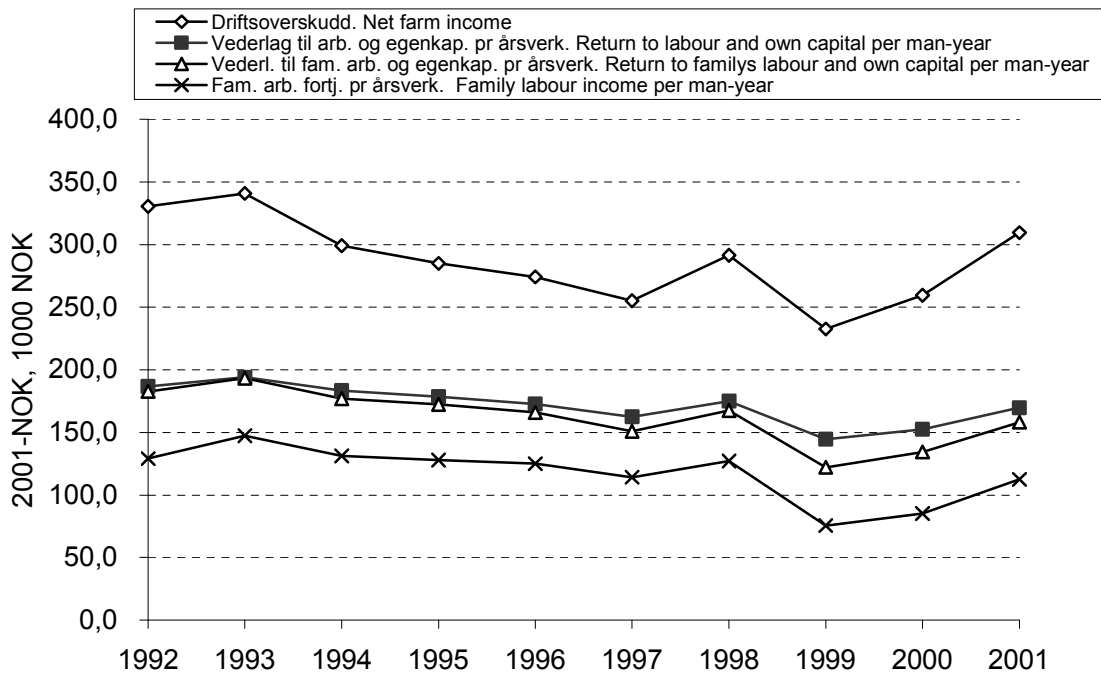
Figur 3.1 Resultatmål 1992 –2001 for alle bruk, faste 2001-kr

Results 1992-2001 for all holdings, 2001-NOK

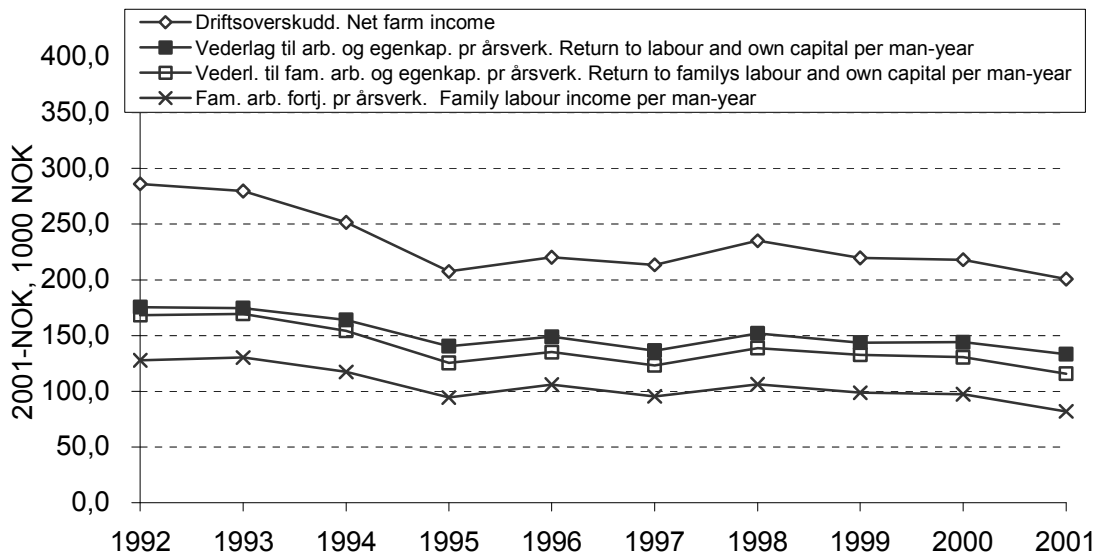

Figur 3.2 Resultatmål 1992 –2001 for bruk med melk og storfeslakt, faste 2001-kr

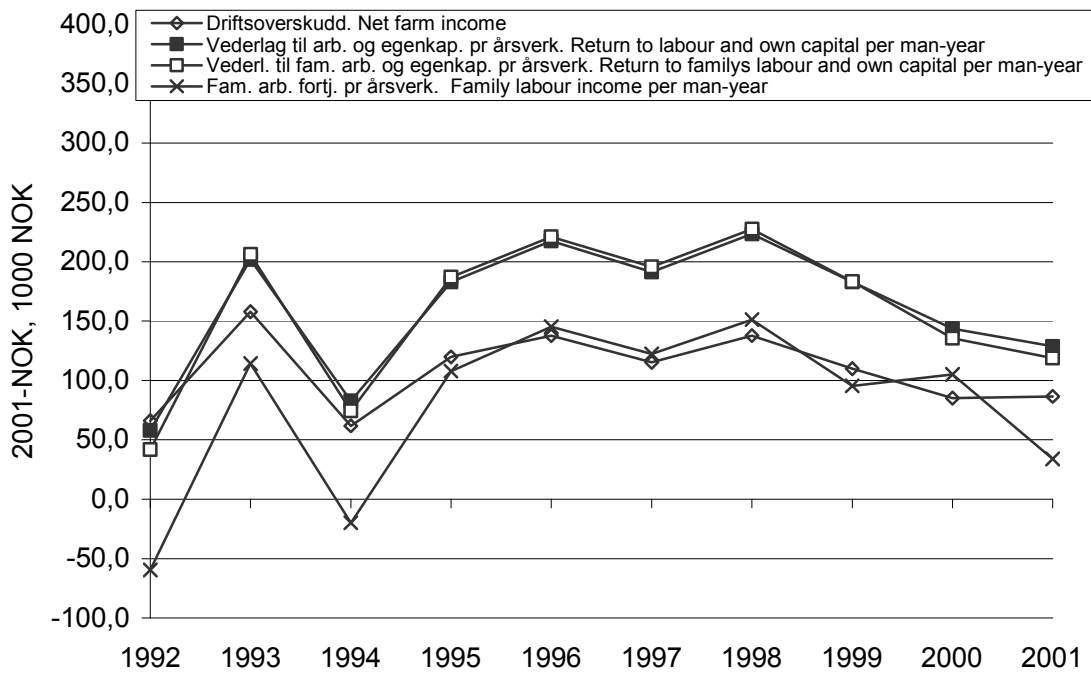
Results 1992-2001 for combined dairy and beef farming, 2001-NOK

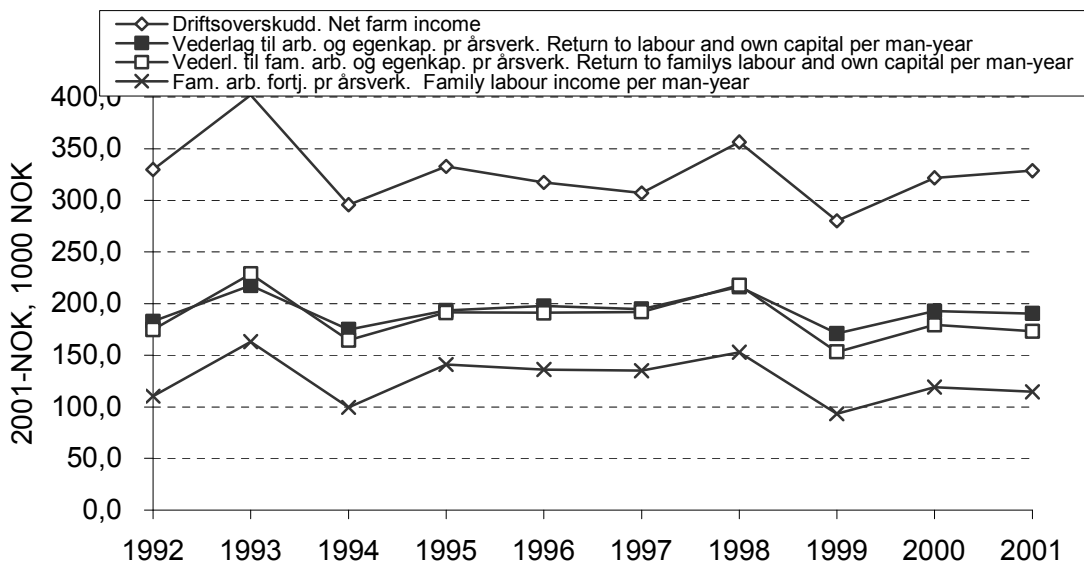
Figur 3.3 Resultatmål 1992–2001 for bruk med melk og svinehold, faste 2001-kr
Results 1992-2001 for combined dairy and pig farming, 2001-NOK

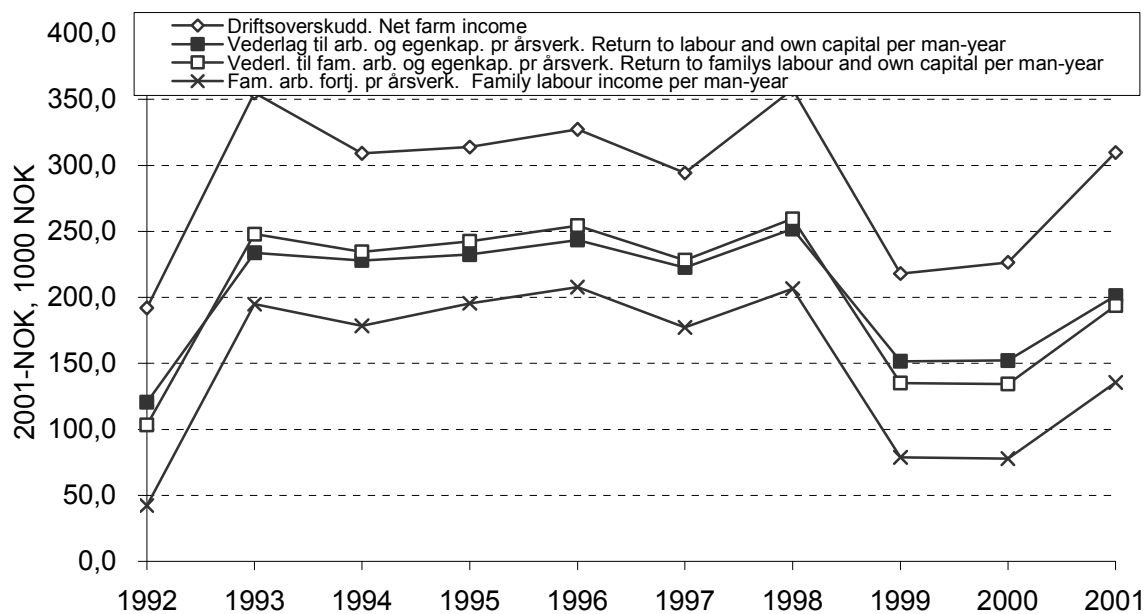
Figur 3.3 Resultatmål 1992–2001 for bruk med melkeproduksjon og sauehold, faste 2001-kr
Results 1992-2001 for combined dairy and sheep farming, 2001-NOK

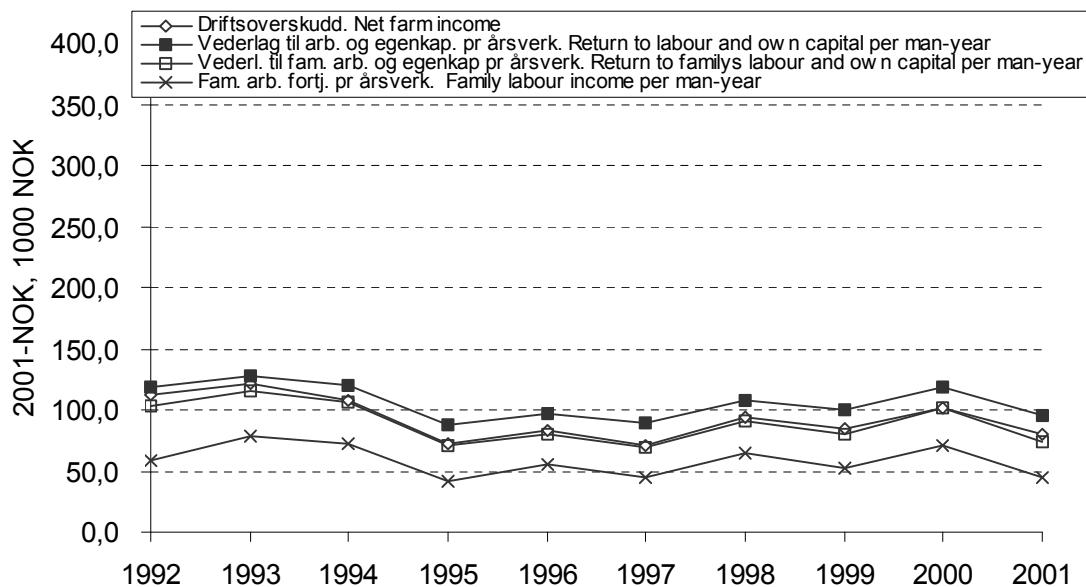
Figur 3.4 Resultatmål 1992–2001 for bruk med kornproduksjon, faste 2001-kr
Results 1992-2001 for cereal production, 2001-NOK

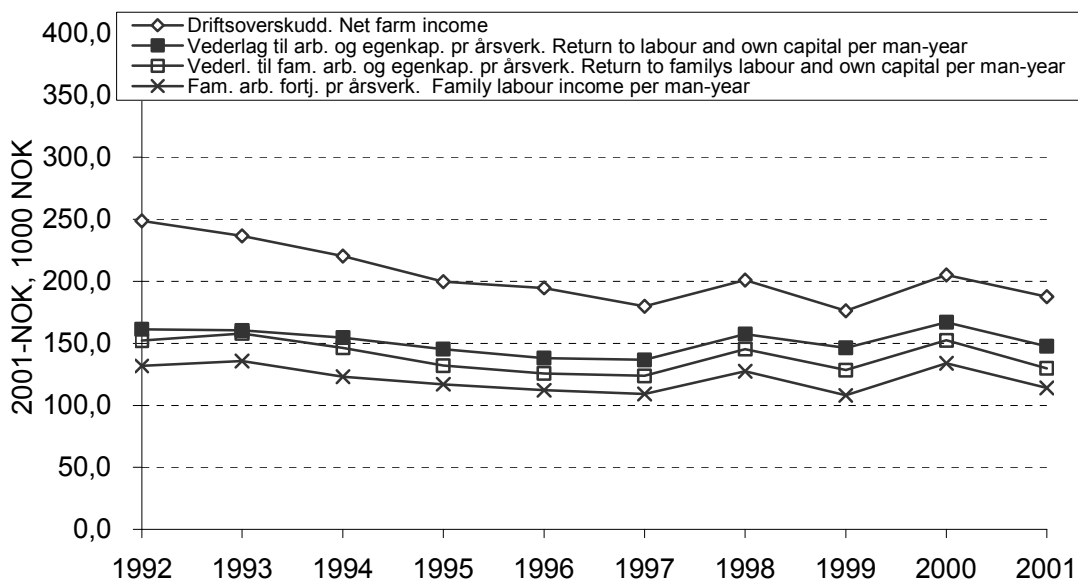
Figur 3.5 Resultatmål 1992 –2001 for bruk med melk-, storfe- og kornproduksjon, faste 2001-kr
Results 1992-2001 for combined dairy-,beef- and cereal production, 2001-NOK

Figur 3.6 Resultatmål 1992–2001 for bruk med kornproduksjon og svinehold, faste 2001-kr
Results 1992-2001 for combined cereal and pig farming, 2001-NOK

Figur 3.7 Resultatmål 1992–2001 for bruk med sauehold, faste 2001-kr
Results 1992-2001 for sheep farming, 2001-NOK

Figur 3.8 Resultatmål 1992–2001 for bruk med geitemelkeproduksjon, faste 2001-kr
 Results 1992-2001 for production of goat's milk, 2001-NOK

Tabellene 3.1 og 3.2 viser utviklinga i lønnssevneprosenten i tiårsperioden 1992–2001. Lønnssevneprosenten forteller hva lønnsvevnen på bruket utgjør i forhold til hva det ville koste å leie all hjelp. Lønnssevneprosenten viser i hovedtrekk samme utvikling som resultatmålene ovenfor.

Tabell 3.1 Lønnssevneprosent 1992–2001 for alle bruk og for bruk med spesialiserte driftsformer
 Capacity to pay in percent 1992-2001, all holdings and specialized holdings

Ar Year	Alle All	Melk/storfe Dairy/beef	Korn Cereal	Sau Sheep	Geit Goat
1992	59	71	- ¹⁾	39	71
1993	68	70	58	48	74
1994	60	64	- ¹⁾	44	68
1995	62	63	54	31	66
1996	62	62	68	37	62
1997	60	62	60	33	61
1998	60	60	68	39	66
1999	49	50	45	35	60
2000	52	52	42	42	68
2001	49	50	22	30	59

1) Lønnsvevnen var negativ

Tabell 3.2 Lønnsevneprosent, 1992–2001, for bruk med kombinerte driftsformer

Capacity to pay in percent, 1992-2001, combined holdings

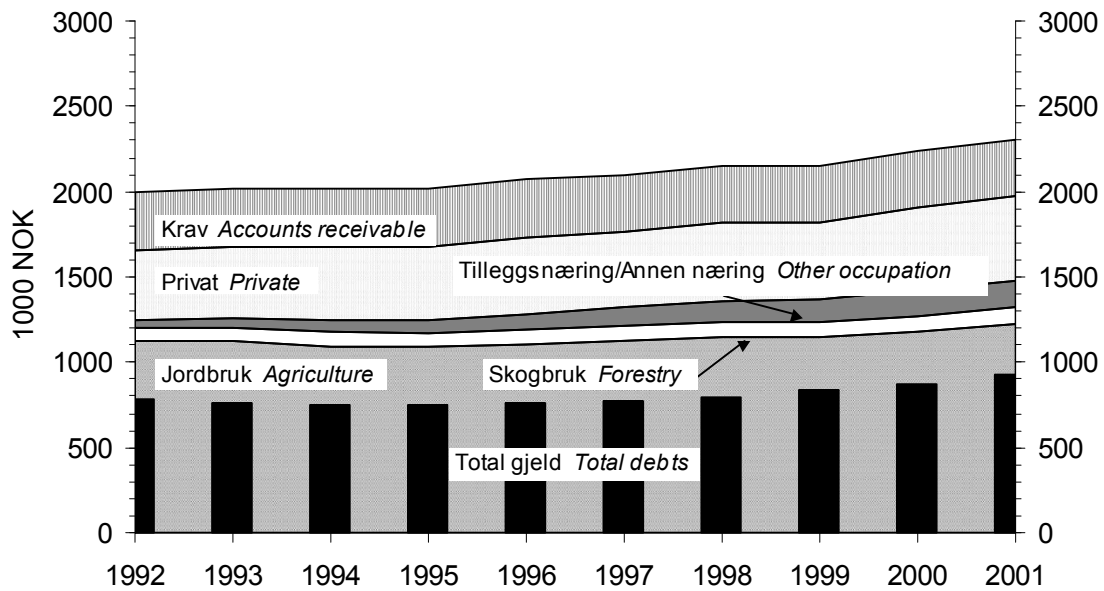
Ar <i>Year</i>	Melk/svin <i>Dairy/pig</i>	Melk/sau <i>Dairy/sheep</i>	Korn/svin <i>Cereal/pig</i>	Melk/korn <i>Dairy/cereal</i>
1992	69	66	33	74
1993	76	69	93	54
1994	72	64	86	78
1995	71	56	93	78
1996	68	59	95	75
1997	63	53	84	74
1998	65	57	92	78
1999	50	53	47	56
2000	51	52	46	66
2001	58	46	64	62

3.2 Eiendeler og gjeld

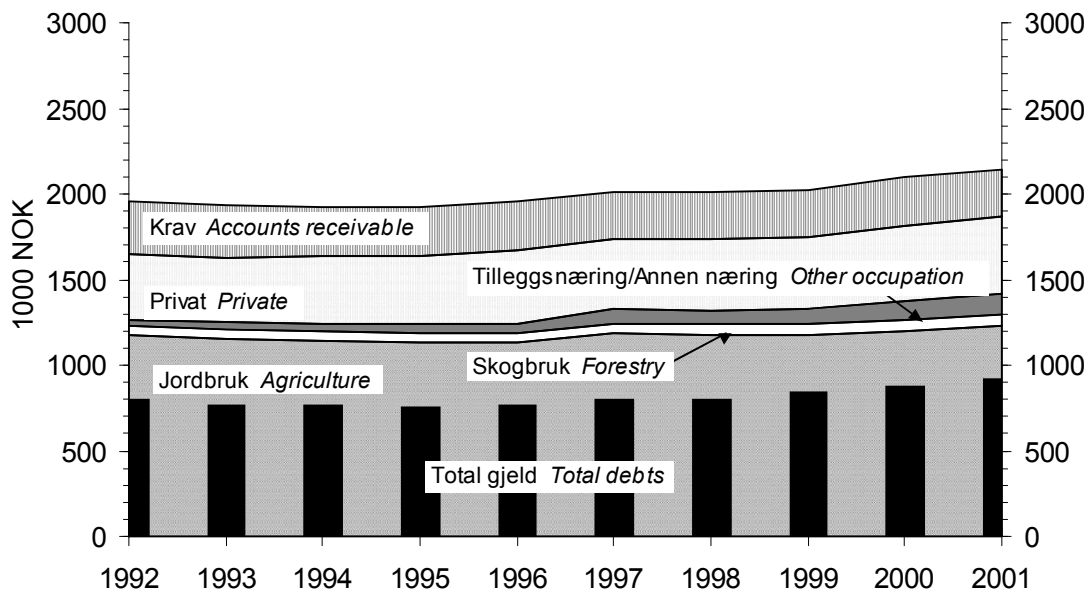
Figurene 3.10–3.14 viser fordelingen av eiendeler og total gjeld per bruk i perioden 1992–2001. Tallene er verdier per 31.12. Figurene tar for seg utviklingen for fire av de mest sentrale driftsformene, samt gjennomsnittet for alle bruk, uttrykt i faste 2001-kroner. De ulike gruppene av eiendeler er vist som skraverte arealer. Verdien av de totale eiendelene kan en lese ut fra den øverste linja i hver figur. Brukerfamiliens totale gjeld er vist som stolpediagram i samme figur. Intervallet fra toppen av gjeldssøylen til den øverste linja i figuren vil da tilsvare brukerfamiliens egenkapital.

For alle driftsformene som er presentert her, er det registrert økning i kapitalen som er innsatt i selve jordbruket siste år. Innsatt jordbrukskapital er temmelig stabil gjennom tiårsperioden, for alle driftsformer unntatt korn-svin. Bruk med korn-svin har hatt en økning på 55 prosent fra 1992 til 2001. Det er også bruk med korn-svin som har de klart største verdiene i rene kroner, i 2001 var jordbrukskapitalen for disse brukene kr 2 059 000. Trekker man inn gjelden i disse betraktningene, blir det helt klart at bruk med korn-svin også her peker seg ut som de som har den største gjeldsbelastningen, med en gjeldsprosent på 48,5 i 2001. Bruk med sau hadde til sammenligning en gjeldsprosent på 24,9 i 2001.

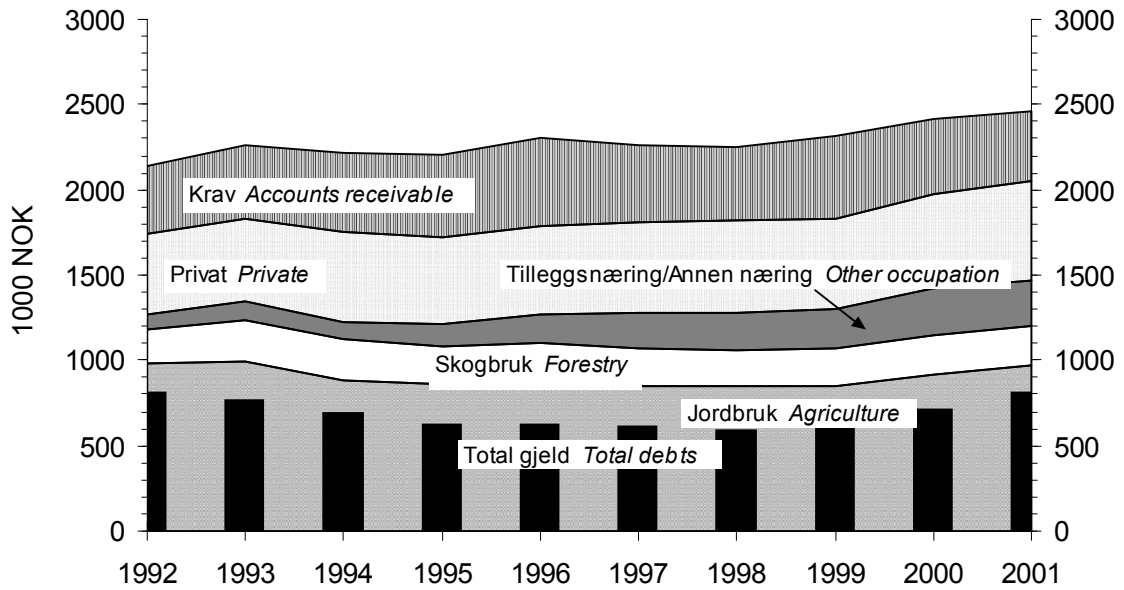
Tar man for seg tallene for alle bruk, ser man at jordbrukskapitalen og totalkapitalen har steget med henholdsvis 9,3 prosent og 15,7 prosent fra 1992 til 2001. Det viser at kapitalen som er tilknyttet andre næringer og privat, har steget forholdsvis mer enn jordbrukskapitalen. Gjeldsprosenten var i tiårsperioden synkende fram til 1996, men har steget etter dette og har sin høyeste verdi i 2001, med 40,2.

Figur 3.9 *Sammensetning av eiendeler og total gjeld pr. bruk, gj.snitt for alle bruk, faste 2001-kr*
Assets and debts per holding, all holdings, 2001-NOK

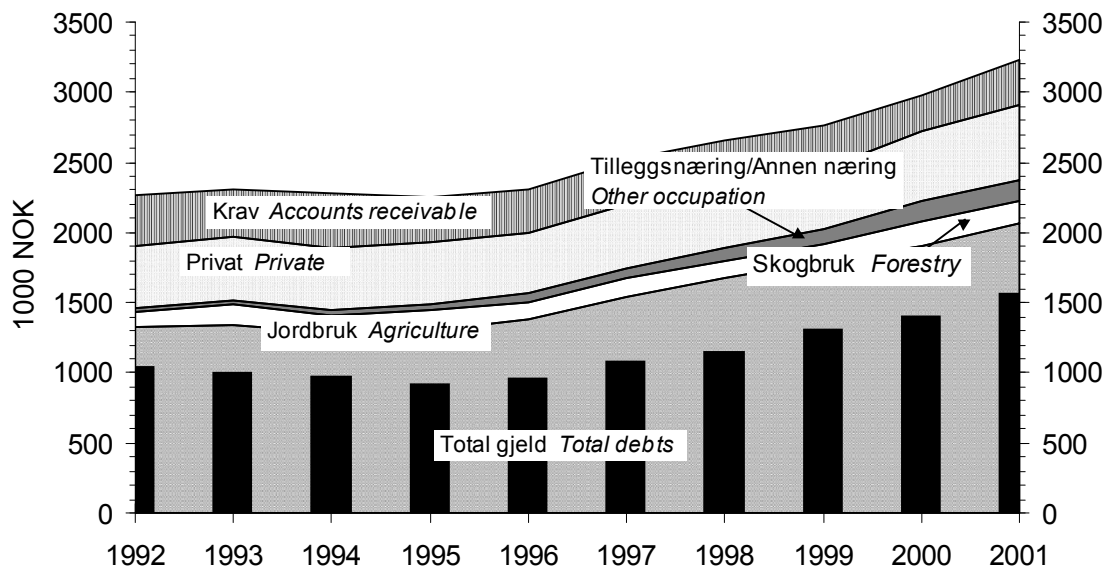

Figur 3.10 *Sammensetning av eiendeler og total gjeld pr. bruk, bruk med melk og storfeslakt, faste 2001-kr.*
Assets and debts per holding, combined dairy and beef farming, 2001-NOK

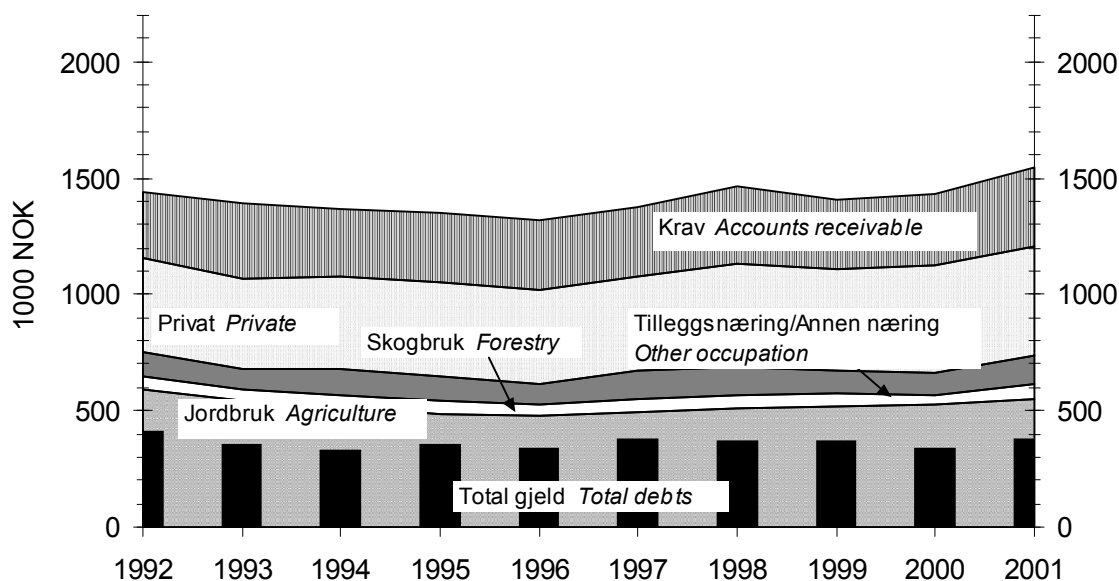
Figur 3.11 Sammensetning av eiendeler og total gjeld pr. bruk, bruk med kornproduksjon, faste 2001-kr

Assets and debts per holding, cereal production, 2001-NOK

Figur 3.12 Sammensetning av eiendeler og total gjeld pr. bruk, bruk med kornproduksjon og svinehold, faste 2001-kr

Assets and debts per holding, combined cereal and pig farming, 2001-NOK

Figur 3.13 Sammensetning av eiendeler og total gjeld per bruk, bruk med sauehold, faste 2001-kr

Assets and debts per holding, sheep farming, 2001-NOK

Vi har også sett nærmere på utviklingen i gjeldsprosent for størrelsesgrupper og landsdeler. I denne analysen har vi lagt årene 1985, 1990, 1995, 1999, 2000 og 2001 til grunn for beregningene. Tabell 3.3 viser utviklingen for størrelsesgrupper. Gjeldsprosenten øker med økende bruksstørrelse for alle år helt fram til 2001. Et unntak er tallene for 2000.

Tabell 3.3 Gjeldsprosent. Alle bruk. Størrelsesgrupper

Liabilities in % of total assets. All holdings. Size groups

Ar Year	1980	1985	1990	1995	2000	2001
Alle bruk All holdings	39,8	40,4	41,7	36,9	39,3	40,2
50 - 100 dekar decares	31,1	32,7	34,0	27,4	27,7	31,0
100 - 200 " "	38,9	40,5	39,9	34,9	35,9	34,0
200 - 300 " "	44,2	44,2	48,2	40,3	43,5	43,9
300 - 500 " "	48,9	45,1	49,2	41,8	41,5	45,7
> - 500 " "	59,6	51,4	49,3	46,0	49,2	46,0

Tabell 3.4 Gjeldsprosent. Landsdeler

Liabilities in % of total assets. Regions

Ar	Year	1980	1985	1990	1995	2000	2001
<i>Østlandet Eastern Norway</i>							
flatbygder	<i>Lowlands</i>	44,7	43,3	44,6	38,4	42,8	44,6
andre bygder	<i>other parts</i>	38,0	37,4	40,4	33,9	31,7	30,0
<i>Agder og Rogaland</i>							
<i>South and South-western Norway</i>							
Jæren	<i>Jæren</i>	35,6	36,5	37,0	35,3	46,9	47,6
andre bygder	<i>other parts</i>	36,7	41,2	41,2	37,8	41,4	43,7
Vestlandet	<i>Western Norway</i>	30,4	32,6	33,9	29,3	33,4	34,8
<i>Trøndelag Central Norway</i>							
flatbygder	<i>Lowlands</i>	52,0	51,6	51,5	41,6	41,9	43,2
andre bygder	<i>other parts</i>	37,6	38,0	39,1	36,4	35,8	35,4
Nord-Norge	<i>Northern Norway</i>	39,1	45,4	45,2	49,4	49,0	50,4

Tabell 3.4 viser forholdet mellom landsdelene. Brukene fra Vestlandet har lavest gjeldsprosent i hele perioden, bortsett fra de to siste årene, da den var lavest i Østlandets «andre bygder». Fram til og med 1990 var gjeldsprosenten høyest i Trøndelags flatbygder, mens den har vært høyest på deltakerbrukene fra Nord-Norge fra 1995 til 2000.

Sammensetningen av gjelden på det enkelte bruk har betydning for likviditeten på bruket. Hovedtabell 12b viser hvor stor andel kortsiktig gjeld utgjør av totalgjelden. For alle bruk sett under ett er andelen 26 prosent ved utgangen av år 2000, og andelen er økende med arealet. Bruksgruppen med 50-100 dekar har en andel av kortsiktig gjeld på 22 prosent, mens andelen er 35 prosent for bruksgruppen over 500 dekar.

3.3 Gardsskogbruket

Dette kapitlet viser tiårs oversikter for avvirkningsnivå, arbeidstimer i jord- og skogbruk, økonomisk resultat, investeringsnivå og hvordan investeringene er finansiert.

Figur 3.15 viser til dels stor variasjon i avvirkningsnivå fra år til år og mellom grupper. Største variasjon finner en i de minste gruppene. En ser at de minste skogene over tid jevnt over har en høyere avvirkningsprosent enn de store. I gjennomsnitt for alle skoger i undersøkelsen varierer avvirkningsprosenten fra 75 til 96 i tiårsperioden.

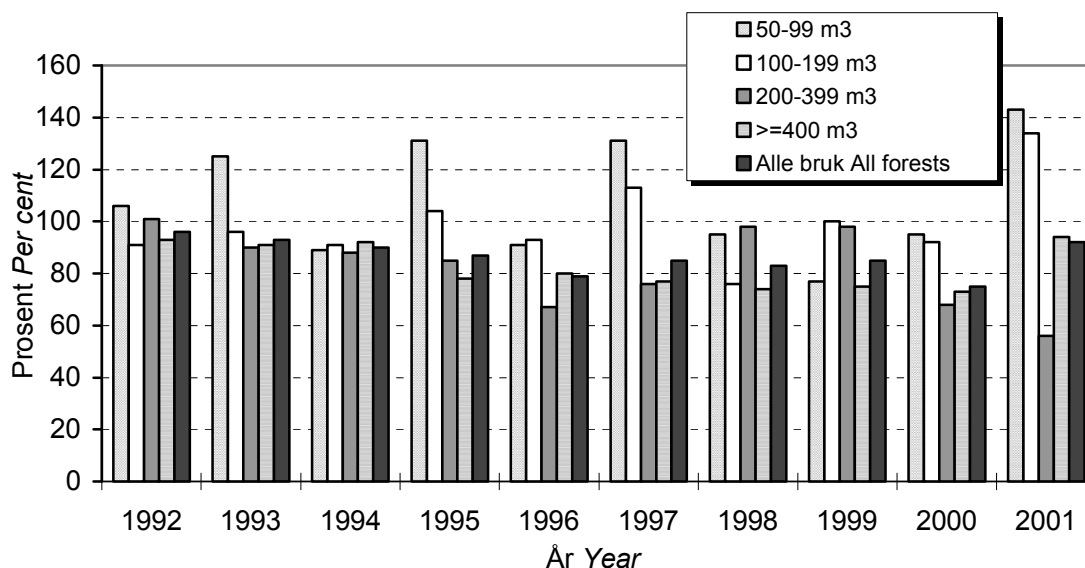
Figur 3.16 viser familiens arbeidstimer i jord- og skogbruk. Familiens samlede arbeidstimer for disse to næringene ligger rundt 2300 til 2400 timer.

Figur 3.17 viser driftsresultat per m³ i skogene i perioden og hvordan dette er framkommet. Tallene er ikke justert for prisstigning. Totalhøyden i søylediagrammene representerer produksjonsinntektene per m³ i skogbruket. Summen av driftsresultat og verdien av eget arbeid representerer driftsoverskuddet. Resultatet i skogbruket regnet per m³ har nesten ikke endret seg etter 1994.

Det er to størrelser som påvirker inntektene mer enn noe annet, tømmerpris og mengde. I gardsskogbruket har en i en viss grad muligheten til å kompensere store utgifter til drift eller bortfall av inntekter med større egeninnsats og lavere aktivitet på

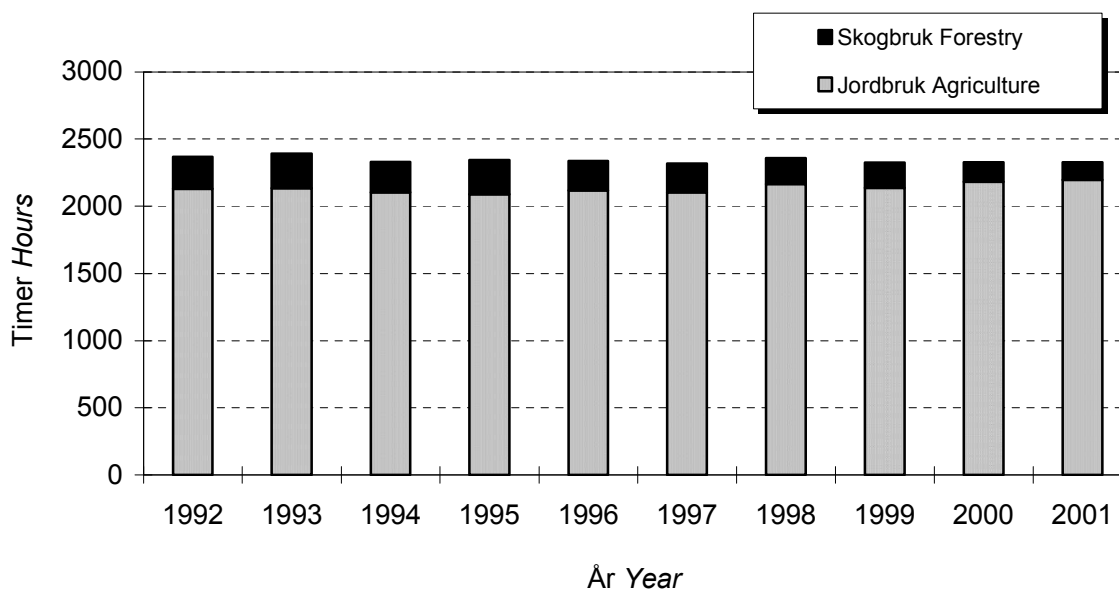
skogkultur for en kortere periode. Den gjennomsnittlige oppnådde tømmerprisen har de siste 5 årene variert fra i overkant av kr 340 til i underkant av kr 330 per m³.

Figur 3.18 viser størrelsen på investeringene sammenlignet med resultat før skogkultur. I tiårsperioden er tendensen at dette tallet stiger. Figur 3.19 viser hvordan investeringene er finansiert. Selv om det de to siste årene er «Annen finansiering» som er fremtredende, så er det vanligvis skogavgiften som har vært den viktigste finansieringskilden. Deretter følger offentlige tilskudd.

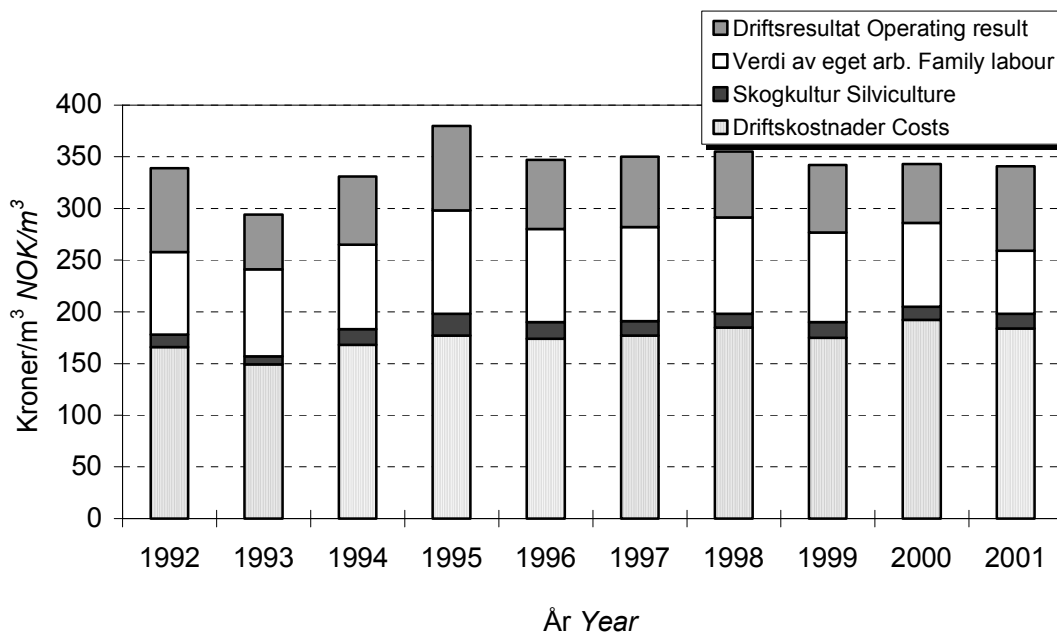
Figur 3.14 Avvirking i prosent av balansekvantumet 1992-2001

Roundwood cut as per cent of sustained yield 1992-2001

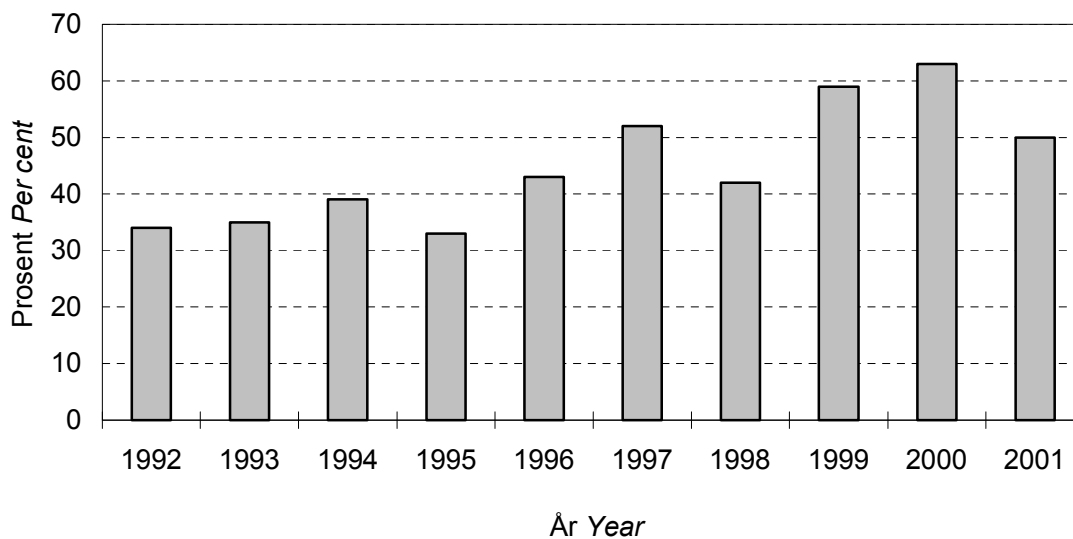
Figur 3.15 Familiens arbeidstimer i jord- og skogbruk 1992-2001

The family work in agriculture and forestry sector 1992-2001

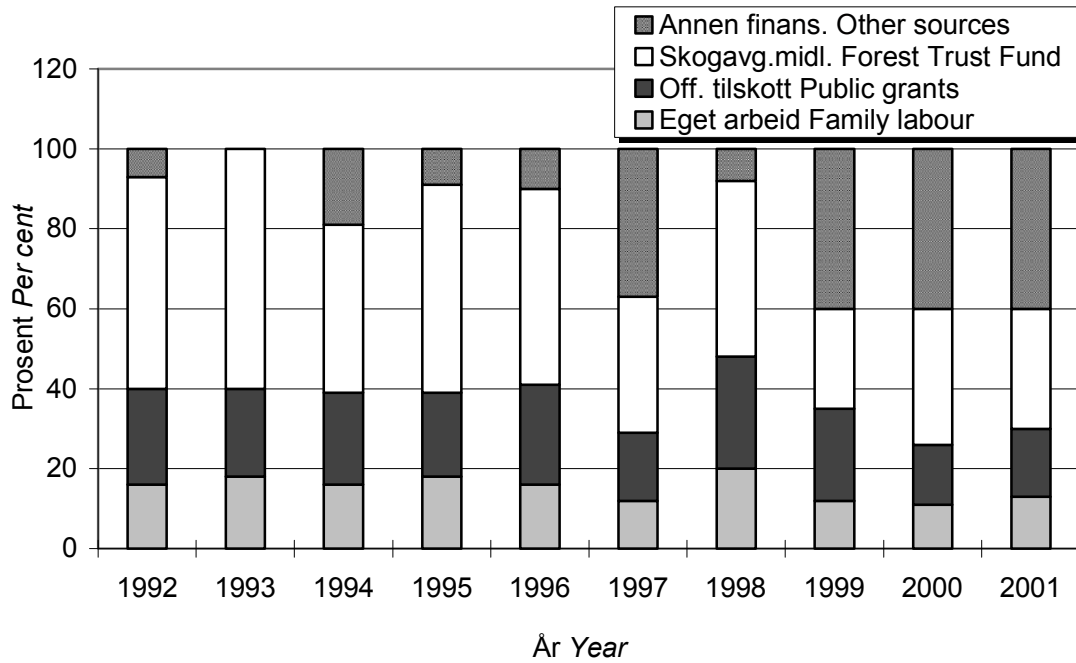
Figur 3.16 Resultat for skogbruket 1992-2001

Results in forestry sector 1992-2001

Figur 3.17 Investeringenes prosentvise andeler av resultat for skogkultur 1992-2001

Reinvestments as per cent of net forest income (silviculture costs excl.) 1992-2001

Figur 3.18 Finansiering av investeringene 1992-2001
 Financing of investments 1992-2001

Summary

About the survey

The main objective of the survey of agriculture account statistics is to show results and development in financial conditions on farms where income from agriculture has a substantial extent.

Further the survey has these objectives:

- Show results and development for the sample holdings in general, and for specific categories of holdings as regards size, type of farming and site.
- Provide data to make comparisons with other national and international statistics.
- Provide material for further research work and analysis.
- Contribute to advisory services and education.
- Contribute to public politics and administration.

The survey of account statistics is based on tax accounts for holdings in all parts of Norway. First step is converting the tax accounts into management accounts. For 2001 the survey has been involving 948 holdings. The principles that have been followed during conversion are described in Chapter 1. The survey deals mainly with family-run holdings, where the annual labour input totals 1 800 - 6 000 standard hours. The sample of holdings and their division into regions, size groups and categories of farming are also topics which are described in Chapter 1.

The text of all tables and figures in the survey is provided in both Norwegian and English.

Financial results of agriculture

Labour input. Agricultural area and herds

In 2001 the total labour input into agriculture has amounted to 2,932 hours at the average sample holding. Hereof the farmer's family has contributed with 80 per cent. Compared to results from 2000, total labour input in agriculture has increased by four hours per holding.

Mean size of the holdings' agricultural area has reached 233 decares¹, of which 63 decares have been rented land. The average farmland size has been rising by 10 decares since 2000.

The herds at the sample holdings have generally been growing larger from 2000 until 2001. In particular the number of pigs has been increasing.

¹ 1 dekar = 0,1 hectare

Agricultural assets and investments

At the end of 2001 the value of agricultural assets at the average sample holding had grown by 7 per cent since the end of 2000. Gross investments amounted to NOK 123,800 for this period while net investment reached NOK 26,300.

Crops, livestock production and prices

In 2001 the average yield for all kinds of crops at all the sample holdings has summed up to 376 FUm² per decaire. Hence, the average yield has been 15 FUm lower than in 2000.

Produced amounts per holding of cow's milk, beef and lamb/mutton have stayed at approximately the same levels in 2001 as reported for 2000. The mean trade volumes of pork and of goat's milk have increased by respectively 23 and 7 per cent in the same period. However, average traded volume of eggs at the sample holdings has decreased by 4 per cent.

Prices at farm gate for cereals have been declining slightly. Lowering of prices has also been the case as concerns lamb/mutton. The prices of beef, cow's milk and goat's milk have been growing a little. Egg prices have hardly been changing at all.

Costs and income

Accounts of average costs and income on sample holdings in 2001 are presented in appendix tables 13 and 14.

Total costs have been rising by 8 per cent to NOK 537,900. The value of family labour input and the required return on capital are not included here. 46 per cent of total costs belong to the category of variable costs.

The holdings' average output in 2001 has amounted to NOK 735,100, which is a record at an 8 per cent higher level than in 2000. Plant products have been accounting for 12 per cent, livestock products for 53 per cent and other income (i.e. various production allowances, etc.) for 35 per cent of the total output. Total production allowances received at the sample holdings have been reduced by 1 per cent from 2000 until 2001.

Financial results

Financial results are shown in appendix table 16.

As an average for all sample holdings the operating profit per holding has been NOK 197,200 in 2001. This result exceeds the operating profit of the foregoing season by 1 per cent.

Family labour income tells what is left as payment for family labour input. This result is calculated by deducting required return on capital per holding from net income per holding. As concerns the year of 2001 the rate of interest has been kept at an unchanged level, that is at 7.0 per cent. For 2001 the sample holdings' average family labour income per man-year has been NOK 89,600. Compared to the previous year there has occurred a 4 per cent decline. An almost similar reduction, of 3 per cent, has been found for average family labour income per man-year (1,860 hours). In this case the result concerning 2001 is NOK 131,000.

² FUm = feed unit milk

Return to labour and owner's capital is often used to measure economic outputs from agriculture. This measurement takes into account return to total labour (family and hired) and return to the own capital of the family. In 2001 the average return to labour and owner's capital has been NOK 148,100 per man-year. This result indicates a decline of 1 per cent since 2000.

Results for different categories of farming

Eight of the most important categories of farming are presented in appendix table 17.

Combined dairy and beef farming

Accounts from 430 holdings with dairy and beef farming have been recorded. In average these farms have been at disposal of 15 cows and 207 decares of agricultural land. Return to labour and owner's capital per man-year in 2001 has been amounting to NOK 145,100. This means that practically no change has occurred from 2000 to 2001 as concerns the mentioned return.

Combined dairy and pig farming

In 2001 average herd size on farms with dairy and pig farming has been 15.2 cows and 14.6 breeding pigs. A mean agricultural area of 204 decares has been at these farmers' disposal. Return to labour and owner's capital per man-year has increased by 15 per cent to NOK 169,700 from 2000 to 2001. Pig farming has been contributing more than dairy to this positive development in profitability.

Combined dairy and sheep farming

Holdings with dairy and sheep farming have in 2001 in average been feeding 11.3 cows and 56 sheep. Their agricultural area has been 197 decares. Return to labour and owner's capital per man-year has been decreasing and has ended up by a mean value of NOK 133,200. The decrease has turned out to be 5 per cent.

Cereal production

Most of the sample holdings engaged solely in cereal production are located in Eastern Norway (81 out of 92 holdings). In 2001 the mean agricultural area of the cereal production holdings covered 319 decares. In average the agricultural area expanded by 13 decares from 2000 to 2001. Return to labour and owner's capital has been developing downwards during the same period of time. For 2001 this mentioned return has been calculated to NOK 129,700, which is a number that lies 26 per cent lower than the comparable result achieved in 2000.

Combined cereal production and pig farming

For these sample holdings average agricultural area in 2001 has been 294 decares. Mean herd size has been counting 34.6 breeding pigs.

Return to labour and owner's capital per man-year has increased rather heavily in 2001. The amount of money having been located to these two purposes is NOK 201,200. Then there has taken place a 36 per cent increase since the previous year.

Combined cereal production, beef and dairy farming

These are relatively large holdings. Their average size of agricultural area has been 483 decares. Mean herd size in 2001 has been 21.4 cows. Return to labour and owner's capital per man-year has been going up by 2 per cent to NOK 190,500.

Sheep farming

The mean sheep farming holding has in 2001 been making use of 137 decares of farm land. These holdings' average herd size has been counting 109 winter-fed sheep. Return to labour and owner's capital per man-year has been going through a 18 per cent decline since the foregoing season and is measured at a level of NOK 94,700.

Goat's milk production

Sample holdings that produce goat's milk have in average been disposing of 99 decares of agricultural land. The mean herd among these holdings has counted 75 goats. Return to labour and owner's capital per man-year has turned out at a lower value in 2001 than what was achieved in 2000. The decline of 2001 amounts to 9 per cent and has led to a result of NOK 147,700.

Farm forestry statistics

In 2001 the sample size was 206 holdings.

Contributors to the farm forestry statistics are selected from the holdings, which provide account statistics for agriculture. The statistics include figures on stocks and yields, roundwood cut and logging, labour input, output, costs and results, investments and financing, and a balance sheet.

Chapter 3.3 reviews developments during the last 10 years in the level of the roundwood cut, labour input in agriculture and forestry, results, investment levels and sources of financing for investments.

The average area of productive forest on the holdings included in the survey in 2001 was 1,200 decares. The average roundwood cut was 269 m³. This is 92 per cent of sustainable yield, which makes an increase of 17 per cent compared with 2000. About 63 per cent of roundwood cut and logging (quantity) was carried out by tractors specialized for logging in 2001.

The average family labour input on the holdings in 2001 was about 130 hours in the forestry sector and 2,200 hours in the agricultural sector.

The average net income in forestry increased by NOK 8,500 to NOK 38,500 per holding from 2000 to 2001. The forestry sector contributed 18 per cent of total net income from agriculture and forestry in 2001. If the family is paid tariff wages the operating result was NOK 22,000 on an average in 2001. This makes an increase of NOK 9,800 compared with 2000. More cutting causes main reason for these changes, but also relatively less costs.

The sales prices of timber were on an average NOK 326 per m³ in 2001. This is NOK 3 less than in 2000. The average output was NOK 341 per m³, and the average costs NOK 198 per m³ in 2001. This gives a net income in forestry of NOK 143 per m³. Corresponding figures for 2000 were NOK 344, 205 and 139.

Overall financial results

Balance sheet

The average total value of the holding families' assets has been rising by NOK 145,500 during the year of 2001 and ended up at a level of NOK 2,309,800. Total net investment outside of agriculture has amounted to NOK 28,000. That is NOK 5,000 more than the previous year's similar value. Average total liabilities were registered to be NOK 929,300 at the end of 2001 and have thereby increased by NOK 76,800. The farming families' mean value of owner's capital was amounting to NOK 1,380,600 at the same point of time, after having grown by NOK 67,200 during the year.

Total net income per family

Total net income includes the farmer family's income from all sources after deduction of interest paid on debts and payment in money or kind to the previous owners. In average total net income has been increasing by NOK 1,600 from 2000 to 2001. This means that in 2001 mean net income among the holdings has been NOK 402,600.

Past 10 years

Chapter 3 shows development in leading figures for the past 10 years. All values are expressed in NOK. Money value is fixed to the year of 2001.

The sample holdings' average operating profit has been declining during the period from 1992 to 2001. In fact, no matter which type of measurement one chooses, the profit gained by farmers' families seems to have been developing downwards.

Development in assets and debts is also shown. Using fixed prices one finds that the average value of agricultural assets for all holdings was at about the same level in 2001 as reported for 1992. The value of other assets has been increasing, and so has the value of total assets. The debt ratio has been varying slightly during the last ten years, but has in 2001 landed at an approximate 1992-level. In general, the larger the holdings, the higher the debt ratio.

1 Purpose, sample and methods

All figures (1.x) and tables (1.x) referred to in this chapter are printed in the Norwegian version of Chapter 1, except table 1.6, which is worked out separately and included in this chapter.

1.1 Purpose

The main objective of the survey of agriculture account statistics is to show results and development in financial conditions on farms where income from agriculture has a substantial extent.

The survey has further these objectives:

Show results and development for the family, and for specific categories of holdings as regards size, type of farming and site.

Provide data to make comparisons with other national and international statistics.

- Be nationally normative for use of terminology in agricultural economics.
- Provide material for further research work and analysis.
- Contribute to advisory services and education.
- Contribute to public politics and administration.

Since 1950, about 1,000 holdings have been included in the survey of account statistics for agriculture each year. In selecting the holdings for the survey, care has been taken to ensure that the survey includes a representative selection of agricultural holdings where most of the family's income is derived from the holding.

Since 1964, some of the holdings have also provided separate account statistics for farm forestry. In recent years, somewhat more than 200 (204 holdings in year 2000) holdings have been included in the account statistics for farm forestry.

1.2 Principles and methods of sampling

New holdings are selected on the basis of lists of farmers randomly drawn from the register of grants run by the Norwegian National Grain Administration. The sample population is defined in terms of standard labour requirement. Only holdings where standard labour requirement in agriculture exceeds 400 hours per year are included in the sample population. Hours of labour are standardized using the same efficiency standards as in calculations for the reference holdings used in connection with the Agricultural Agreement. With the exception of holdings engaged in cereal production or sheep farming, the standard labour input in agriculture is between 1,800 and 6,000 standard hours on most holdings in the survey.

In selecting holdings for the survey of account statistics, care has also been taken to ensure that the distribution of holdings that provide farm forestry statistics is as representative as possible.

Participation in the survey is voluntary. There is no limit to how long a holding may be included in the survey, but the farmer must not be older than 67. Between five and ten per cent of the holdings in the survey are replaced each year.

1.3 Criteria for classification

1.3.1 Agriculture

Regions

The various regions are shown in Figure 1.1. Eastern Norway and Trøndelag are subdivided into lowlands and other parts, and Agder and Rogaland into Jæren and other parts. This is because the production basis is substantially better in the lowland regions and Jæren than elsewhere.

Size groups

The material is divided into size groups according to the area of agricultural land on the holding, as shown in Table 1.1. In some tables, the categories less than 50 decares and more than 500 decares are omitted because the numbers of holdings are very small.

Categories of farming

The holdings are classified according to the main category of farming (crop or livestock production). Types of production that account for less than 10 per cent of the total production on the holding are not taken into account. For holdings with livestock production, cereals are included in fodder. Cereal production is only included in the classification by type of farming if more than 40 per cent of the agricultural area is under cereals (see tables 17a and 17f in the appendix).

Of the 957 holdings in the 2000 survey, 799 were classified in one of the eight categories of farming listed in Tables 1.2 and 1.3 and in Table 17 in the appendix. The remaining holdings were either engaged in more than two main categories of production or in a type of farming that is not very widespread.

1.3.2 Forestry

Regions

All the forests in the survey are in coniferous forest areas, and they are grouped in three regions: Eastern Norway, Agder and Central Norway. Central Norway consists of Nord- and Sør-Trøndelag, the southern part of Nordland and the northern part of Møre og Romsdal. Thus, the regions are defined somewhat differently from those in the agricultural part of the survey, see Figure 1.2.

Sustainable yield

The material is grouped into four categories according to the size of the sustainable yield. Table 1.5 shows the distribution of farm forests among regions and size groups.

Roundwood cut

The holdings are grouped according to whether or not any roundwood cut is for sale. Holdings where no roundwood was cut or where the wood was used on the holding constitute a separate category. For holdings where roundwood was cut for sale in addition to the quantity needed on the holding, the quantity cut in the current year is used as a criterion for classification. This is done to show how the financial results depend on the quantity produced. The following size groups are used:

- Total cut < 100 m³
- Total cut 100 - 199 m³
- Total cut 200 - 399 m³
- Total cut ≥ 400 m³

1.4 Representativeness

If there are five or fewer holdings in a group, the group average is not given, but the figures for the holdings are included in the overall averages.

1.4.1 Distribution of agricultural holdings

In Table 1.4, the distribution of the holdings included in the survey among size groups is compared with that of all holdings in the country with an area of more than 5 decares, and where at least 50 per cent of the income is derived from the holding. The table shows that small holdings are somewhat underrepresented and large ones are somewhat over-represented in the sample. This is because in order to

obtain large enough groups of holdings for some typical types of farming, it was sometimes necessary to give the requirement for a representative sample as regards size groups and regions lower priority.

1.4.2 Distribution of forestry holdings

In order to assess how representative the account statistics for farm forestry are, the figures have been compared with those in the 1989 Census of Agriculture and Forestry, see Table 1.5.

Most of the larger forests are in Eastern Norway, while the small and medium-sized forests are evenly distributed between regions.

1.5 Accounting principles

The Norwegian Agricultural Economics Research Institute converts tax accounts to management accounts for each of the holdings in the survey. The most important differences between tax accounts and management accounts are as follows:

All labour provided by previous owners or by members of the family other than those included in the definition of *family*, is classified as hired labour in the management accounts and is normally valued according to the agricultural wages scale. Only wage costs are included in the tax accounts.

In the management accounts, there is a clearer distinction between agriculture, forestry, other occupations and private finances than in the tax accounts. Certain items of income and expenditure may thus be wholly or partly transferred for instance from agriculture to forestry or the reverse.

Income and costs connected with farmhouses are transferred from agriculture to the family's private economy in the management accounts.

Output in agriculture is divided into three main categories, i.e. output from crop production, output from livestock production and a miscellaneous category including support, grants and other income. For farm forestry, output is divided into output from timber sales, grants and other income. Costs are divided into fixed and variable costs for both agriculture and forestry.

Each item of output and expenditure in the management accounts is corrected for changes in the balance sheet.

As a general rule, the value given for livestock in the management accounts is the slaughter value. Further details are given in «Definitions and explanations of terms», see *livestock*.

Linear depreciation is used in the management accounts, and reducing balance depreciation in the tax accounts. Profits or losses on sales of fixed assets are written down or depreciated. This is described in more detail in «Definitions and explanations of terms», see *depreciation*.

The values specified for stocks of farm products for sale in the management accounts are estimated sales values at the time of valuation. In the tax accounts, the standardized production costs are used.

The management accounts include an imputed value for family labour in connection with investments. This is capitalized together with the other investment costs, and is recorded as a separate item of income in the accounts.

The management accounts include figures for the supply and inputs of various resources. For agriculture, the area of agricultural land, use of farmland, labour input and yields are registered. For forestry, the sustainable yield and some technical data on the year's operations are recorded.

In the tax accounts, the average result for the last five years is used to find the financial results for forestry, whereas for agriculture the actual result for each accounting year is used.

In the management accounts, payments to the Forest Trust Fund are treated as allocations to reserves, and are disregarded. This means that payments are not recorded as expenses in the year of payment, nor are refunds recorded as income in the year of payment.

The construction of forestry roads is charged directly as expenses in the tax accounts, but is capitalized in the management accounts.

1.6 Result measures and calculations

Various result measures are used in the survey of account statistics, and the most frequently used are shown in bold print in this section. The residual method is used to find figures for each performance measure; in other words, the amount left to cover each factor is calculated after the costs of other factors have been absorbed. Some of the performance measures are described further in 1.7, «Definitions and explanations of terms».

1.6.1 Calculation of results in agriculture

$$\begin{aligned} & \text{Output} \\ & - \text{Variable costs} \\ & = \mathbf{\text{Gross margin}} \\ & - \text{Fixed costs excluding depreciation} \\ & = \text{Result before depreciation} \\ & - \text{Depreciation} \\ & = \mathbf{\text{Net income, agriculture}} \end{aligned}$$

The net income from agriculture is the payment the family receives for its own labour and for own and borrowed capital. There are several ways to split the net income from agriculture into returns on labour and capital:

- 1)
$$\begin{aligned} & \text{Net income, agriculture} \\ & - \text{Required return on agricultural assets} \\ & = \text{Family labour income} \\ & + \text{Costs of hired labour} \\ & = \text{Capacity to pay} \end{aligned}$$
- 2)
$$\begin{aligned} & \text{Net income, agriculture} \end{aligned}$$

- Family payment for labour (imputed value)
 - = **Return on capital**
- 3) Net income, agriculture
- + Cost of hired labour
 - Share of interest on debt and payments to previous owner assigned to agriculture
 - = **Returns on labour and owner's capital**
- 4) Net income, agriculture
- Share of interest on debt and payments to previous owner assigned to agriculture
 - = **Returns on family labour and owner's capital**

Family labour income and returns on labour and owner's capital are also calculated per man-year (1,875 hours registered labour).

For 2000 as for 1999, the required rate of return was set at 7 per cent of the book value of agricultural assets, as compared with 6.5, 6, 6.5, 7, 8 and 9 per cent in 1998, 1997, 1996, 1995, 1994 and 1993, respectively. For the six years before this, the rate of interest was 10 per cent.

1.6.2 Result measures: The family's total income

Total net income is used as a measure of the family's total income:

- Net income, agriculture
- + Net income, forestry
- + Net income, other occupations
- + Wage income and pensions
- + Family labour in connection with investments, imputed value
- + Interest earnings
- = Total returns on labour and capital
- Interest payments
- Payments to previous owner
- = Total net income

In order to find the family's private consumption, we must also take into account the taxes they have paid, changes in the balance sheet during the year and various private and public payments:

- Total net income
- Extraordinary items, debit (bad debts, advancement of inheritance, etc.)
- + Extraordinary items, credit (child benefit, inheritance/gifts received, etc.)
- Closing balance
- + Opening balance
- Taxes paid
- = **Private consumption** (excluding taxes)

1.6.3 Calculation of results in forestry

The result measures used for forestry are a little different from those for agriculture. Measures of profitability are calculated both excluding and including silviculture activities.

Changes in the growing stock are not taken into account in calculating result measures for forestry.

- Output
- Costs excluding silviculture
- = Result before silviculture
- Silviculture (net)
- = Net income, forestry

To allow comparison with figures for the costs of cutting and hauling from other forestry statistics, an imputed value for family labour input is included:

- Income from timber sales
- Variable costs including imputed value of own labour
- = Net conversion return
- + Other income
- = Result before depreciation
- Depreciation
- = Result before silviculture
- Silviculture (net) including value of own labour
- = Operating result, forestry
- +/- Forest Trust Fund
- = Adjusted operating result, forestry

1.7 Definitions and explanations of terms

Agricultural land: The areas of different crops are registered in decares to one decimal place. 1 decares = 0.1 hectare. Areas of uncultivated and surface-cultivated meadow are reduced by the area considered to be unproductive, so that the figures quoted are for the productive net area. A share of cultivated common pasture is considered to form a part of the holding. The agricultural area includes both own and rented land, and the amount of rented land is registered.

Assets See *fixed assets* and *current assets*.

The **balance sheet** is a statement of the family's total assets, liabilities and own capital on 31 December.

Capacity to pay (calculated for agriculture only) shows how much the agricultural sector can pay for the total labour input. It is given in NOK per holding or per hour.

The percentage **capacity to pay** (calculated for agriculture only) shows the capacity to pay as a percentage of total labour costs (family payment for labour plus the cost of hired labour).

Capitalization thresholds: Fixed assets are capitalized if the cost price, including any investment tax, is at least NOK 15,000, which is the same threshold as in the tax accounts. For types of machinery and equipment that are used only a few hours per year, Capitalization may be appropriate even if the cost price is below NOK 15 000.

In the tax accounts, only the improvement in standard is capitalized in the case of major repairs and maintenance work. In the management accounts, a larger proportion of such work will often be capitalized and be subject to ordinary depreciation or cost allocation over a shorter period of time.

The **closing balance** is the balance at the end of the accounting year.

Costs are the value of the goods and services used in production during the accounting period.

Crops The figures recorded are for storable crops, i.e. cereals with a water content of 15 per cent, harvested root crops, potatoes and hay in kg, silage in m³, and fresh grass, green fodder and meadow in FUm per decare. All crops are converted to FUm per decare.

Current assets are assets that are not acquired for permanent ownership or use, and have an effective life on the holding of less than one year or are linked to short-term sales of goods and services. Examples of current assets are bank deposits, cash, other claims, animals for slaughter and stocks.

The **debt ratio** is the family's debts expressed as a percentage of their total capital, and shows the proportion of their assets financed using loan capital.

Table 1.6 Capitalization and depreciation in the tax and management accounts

Assets	Tax accounts	Management accounts
<i>Agricultural and forestry areas</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>
<i>Farm roads</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>
<i>Forestry roads</i>	<i>Direct charge-offs</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>
<i>Forestry tracks</i>	<i>Direct charge-offs</i>	<i>Linear depreciation, max. 10 years</i>
<i>Cultivation of new land</i>	<i>Direct charge-offs</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>
<i>Levelling agricultural land</i>	<i>Cost allocation over 10 years</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>
<i>Orchards</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>	<i>Direct charge offs</i>
<i>Ditches, piped</i>	<i>Direct charge-offs</i>	<i>Linear depreciation, 20 years</i>
<i>Ditches, open</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>
<i>Irrigation equipment, portable</i>	<i>Reducing balance depreciation, max. 20 %. Treated collectively.</i>	<i>Linear depreciation, 10 years</i>
<i>Irrigation equipment, permanent, including pumps</i>	<i>Reducing balance depreciation, max. 10 %. Treated individually.</i>	<i>Linear depreciation, 20 years</i>
<i>Water conduit</i>	<i>Reducing balance depreciation, max. 5 %. Treated individually</i>	<i>Linear depreciation, 20 years</i>
<i>Outbuildings</i>		
<i>Expected life > 20 years</i>	<i>Reducing balance depreciation, max. 5 %. Treated individually</i>	<i>Linear depreciation, 30 years</i>
<i>Expected life < 20 years (for farms and greenhouses)</i>	<i>Reducing balance depreciation, max. 20 %. Treated individually</i>	<i>Linear depreciation, 15 years</i>
<i>Fixtures in outbuildings</i>	<i>Reducing balance depreciation, max. 20 %. Treated collectively.</i>	<i>Linear depreciation, 10 years</i>
<i>Machinery and equipment</i>	<i>Reducing balance depreciation, max. 20 %. Treated collectively</i>	<i>Linear depreciation, 10 years</i>
<i>Vans and lorries</i>	<i>Reducing balance depreciation, max. 25 %. Treated collectively.</i>	<i>Linear depreciation, 10 years</i>
<i>Breeding livestock</i>	<i>Treated as current assets</i>	<i>Capitalized according to slaughter value</i>
<i>Stocks of farm products for sale</i>	<i>Production value, standard unit prices</i>	<i>Estimated sales value, prices at the end of the year</i>
<i>Stocks of purchased goods</i>	<i>Purchased price</i>	<i>Purchased price</i>
<i>Stocks of fodder grown on the holding</i>	<i>Production value, standard unit prices</i>	<i>Valued as fodder</i>
<i>Forestry plan</i>	<i>Linear depreciation, 10 years*</i>	<i>Linear depreciation, 10 years</i>
<i>Farmhouses</i>	<i>Capitalization without depreciation</i>	<i>Linear depreciation, 50 years</i>
<i>Private vehicle</i>	<i>Depreciation varies with age of vehicle</i>	<i>Linear depreciation, 10 years</i>

Depreciation is defined as the planned distribution of the reduction in the value of assets throughout their expected lifetime. This reduction may be a result of wear and tear, age or obsolescence.

In the tax accounts, the principle of reducing balance depreciation is followed for most depreciable assets, i.e. a certain percentage of their book value is depreciated each year. This means that the annual depreciation drops each year. Depreciable assets are divided into various groups; buildings and installations are treated individually, while fixtures, equipment and machinery are treated collectively.

In the management accounts, linear depreciation is used, i.e. depreciation by the same amount each year. Depreciable assets are treated individually, and the depreciation period is determined on their basis of the expected life, so that for example second-hand equipment is depreciated more quickly than new equipment. Farm cars, tractors and combine harvesters that are used for more than ten years are retained in the balance with a residual value of NOK 1,000. Machinery and equipment that is still in normal use is written down to a value of NOK 100.

The depreciation rates for various types of assets in the tax and management accounts are shown in Table 1.6.

The **family** consists of the farmer and spouse or partner, if any, and any children aged under 17.

Family labour income (calculated for agriculture only) is found by deducting the required rate of return on agricultural assets from the net income from agriculture, and shows what is left as payment for family labour input. The average of the opening and closing balances is used to calculate the value of agricultural assets.

Family payment for labour is the imputed value of family labour input. The calculations are based on what it would cost to hire corresponding labour at standard wages, holiday allowances and payment for public holidays included. Employers' national insurance contributions, which vary from one region to another, is also included in the calculations, so that the hourly pay varies from one region to another.

The **farmer** is the person administratively responsible for the holding. He or she is normally the owner of all or part of the real property, and generally the person who works the largest number of hours on the holding.

Fixed assets are assets for permanent ownership or use, i.e. all assets except current assets. Fixed assets have an effective life on the holding of more than one year. Agricultural land and forest, outbuildings, machinery and breeding livestock are examples of fixed assets.

Fixed costs are costs which, during a certain period, do not vary significantly with production. Examples are depreciation and maintenance of outbuildings.

The **gross margin** is defined as output minus variable costs.

A **holding** is an operating unit in agriculture. It may consist of own and/or rented land.

Investment frequency (calculated for forestry only) is the percentage of forests where investments have been made during the course of the year.

Labour: both hired labour and family labour are recorded as hours of labour. For persons aged under 18 or over 65, the hours worked are converted to standard hours in accordance with the table below:

Age	Multiplication factor
12-14 years	0.6
15-16 years	0.8
17 years	0.9
66-70 years	0.9
over 70 years	0.7

Agricultural or forestry labour provided by previous owners or by children of the family aged over 17 is recorded as hired labour in the management accounts. An imputed value for family labour in connection with investments is recorded separately since this is capitalized.

Family labour input in the various occupations is recorded weekly or annually during interviews with staff from the Norwegian Agricultural Economics Research Institute.

Livestock: in the tax accounts, all livestock are classified as current assets and are valued according to standardized unit prices for variable rearing and breeding costs (production value). In the management accounts, livestock are as a general rule valued at slaughter prices, except for laying hens, piglets and horses. In the management accounts, cattle for slaughter, piglets, pigs for slaughter and poultry for slaughter are classified as current assets, and the rest of the livestock as fixed assets (breeding animals). Both in the tax accounts and in the management accounts, adult animals keep their original value in the balance sheet.

Long-term liabilities are normally due for payment one year or more after the closing of accounts, and are not directly linked to the holding's short-term sales of goods and services.

A **man-year** is defined as 1,860 registered hours of labour.

Net conversion return is the output from timber sales minus variable costs, including the imputed value of own labour, but excluding the costs of silviculture. These costs include all labour (own and hired), rental and maintenance of equipment, fuel, selling costs etc. Depreciation of own equipment is not included in these costs.

Net income, agriculture (forestry or other occupation) is equal to output minus costs. The net income, agriculture (forestry or other occupation) is the payment the family receives for its own labour and for own and borrowed capital.

Net investments are gross investments minus depreciation, sales and investment grants.

Net mechanization costs include all costs related to machinery (tractors, combine harvester, farm cars and other machinery and equipment), including interest on the book value, but minus income from hiring out machinery:

- Depreciation and maintenance
- + Fuel costs
- + Cost of rented machinery and equipment
- + Required return on capital
- = Total mechanization costs
- Income, rent of machinery
- = Net mechanization costs

NOK is the monetary unit in Norway. In 2001 NOK 1,000 were USD 111.

The **opening balance** is the balance at the beginning of the accounting year.

Output is the value of the goods and services produced in the course of the year. Output therefore includes both sales and consumption during the year, and changes in stocks.

Owner's capital is the value of total assets minus total debt.

The **percentage cut** is the total roundwood cut expressed as a percentage of the sustainable yield.

Productive forest: All land where productivity corresponds at least to that required for the lowest class in a scale of site quality classes.

Returns on labour and owner's capital (calculated for agriculture only) consist of net income from agriculture plus the costs of hired labour minus the share of interest on debt and payments to previous owners assigned to agriculture. This share is put at the value of agricultural assets as a percentage of total assets.

Returns on family labour and owner's capital (calculated for agriculture only) consist of net income from agriculture minus the share of interest on debt and payments to previous owners assigned to agriculture. This share is put at the value of agricultural assets as a percentage of total assets.

The **required return on agricultural assets** is the calculated interest on the average value of agricultural assets.

Sales of capitalized fixed assets is treated differently in the tax and management accounts. In the tax accounts, the profit or loss from the sale of non-depreciable fixed assets and assets which are depreciated individually is stated on an accruals basis in the profit and loss account. In the case of fixed assets which are depreciated collectively, it is not possible to determine the profit or loss, and the whole selling price is therefore written down in the appropriate asset group. In the management accounts, profits from sales are written down, and losses from sales are depreciated.

If agricultural land or forest is sold off, the book value of the area sold is written down to zero in the management accounts. If the sales income is taxable (sale for building sites), the remaining amount is included in income from other occupations. If the income is not taxable, it is recorded under extraordinary items.

Savings are any increase in own capital during the year.

Short-term liabilities are normally due for payment within one year from the closing of accounts, or are directly linked to the holding's short-term sales of goods and services.

The **sustainable yield** is the largest amount of timber, measured in m³ without bark, that can be taken each year in a forest without reducing future yields.

Total net income is the net income from all occupations, together with wage income, pensions, an imputed value for family labour in connection with investments, and interest income, but with interest charges and payments to previous owners deducted.

Unpaid labour: In the management accounts, all labour in the agricultural sector carried out by close relations outside the farmer's immediate *family* is valued according to the agricultural wages scale. The difference between the imputed value of labour and the wages and employers' national insurance contributions actually paid is considered as a donation to the farmer.

Valuation: In both the management accounts and the tax accounts, the historical cost is used in valuing fixed assets. In both types of accounts, any government grants are deducted before the assets are included in the balance sheet. If the family has contributed labour in connection with investments, this is valued in the management accounts and added to the cost price. In the tax accounts, fixed assets in forestry are written down by the amount unpaid to the Forest Trust Fund, but this is not done in the management accounts. The principles and amounts of annual depreciation are different in the two types of accounts (see *depreciation* and *sales*).

Stocks of purchased goods are carried in the balance sheet at the purchase price plus freight charges. The same principle is used for valuation of purchased goods in the management and tax accounts.

In the tax accounts, the production value is used for stocks of farm products. Standard unit prices are used for agricultural products, and actual production values for forestry products. In the management accounts, products for sale are allocated the estimated sales value as of 31 December in the accounting year. Fodder grown on the holding is valued on the basis of the price of barley at the end of the accounting year. Different types of fodder are valued differently. For example, silage and hay are valued at 80 per cent of the price of barley.

The valuation of animals for slaughter is described under the heading *livestock*.

Variable costs are costs that, during a given period, change proportionally with production, such as purchases of seed, fertiliser and fodder. Fuel costs are considered to be fixed.

Working capital is defined as current assets minus short-term liabilities. This is a measure of the family's liquidity.